

วิเคราะห์ค่านิยมบริโภคตามแนวพระพุทธศาสนา
THE ANALYSIS OF THE CONSUMERISM ACCORDANCE
WITH BUDDHIST CONCEPT

นายทิพย์ภวิษณ์ ไสชาติ

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการสอบวัดคุณสมบัติ
รายวิชาสัมมนาพระพุทธศาสนากับวิทยาการสมัยใหม่
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๗

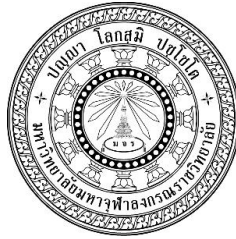

วิเคราะห์ค่านิยมบริโภคตามแนวพระพุทธศาสนา

นายทิพย์ภวิษณ์ ไสชาติ

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการสอบวัดคุณสมบัติ
รายวิชาสัมมนาพระพุทธศาสนากับวิทยาการสมัยใหม่
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๗

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

The Analysis of the Consumerism Accordance with Buddhist concept

Mr. Thippavit Saichart

A Thematic Paper Submitted in Partial Fulfillment of Qualifying Examination

Related to the Subject of Seminar of Buddhism and Modern Sciences

Degree of Doctor of Philosophy

(Buddhist Studies)

Graduate School

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Bangkok, Thailand

C.E. 2014

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อสารนิพนธ์	: วิเคราะห์ค่านิยมบริโภคตามแนวพระพุทธศาสนา
ผู้วิจัย	: นายทิพย์ภวิษณ์ ไสชาติ
ปริญญา	: พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์	: รศ.ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ ป.ธ.๗, พธ.บ. (ปรัชญา), M.A. (Bud.), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
วันสำเร็จสมบูรณ์	: ๒๐/ กุมภาพันธ์ /๒๕๕๘

บทคัดย่อ

สารนิพนธ์เรื่อง วิเคราะห์ค่านิยมบริโภคตามแนวพระพุทธศาสนามีวัตถุประสงค์ ๒ ประการ คือ เพื่อศึกษาสภาพการบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์ และเพื่อวิเคราะห์การบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์ตามแนวพุทธ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากพระไตรปิฎก คัมภีร์ พุทธศาสนาอื่นๆ เอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธีวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า สภาพการบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์ เป็นการบริโภคตามกระแส ค่านิยม เพื่อตอบสนองความต้องการที่เกินความจำเป็นของตนเอง เป็นไปเพื่อความหรูหรา หลง ตามกระแส จนทำให้เกิดมีพฤติกรรมการเลียนแบบด้วยความหลง เพราะเชื่อว่าถ้าได้บริโภคตาม ความต้องการแล้วจะดูโก้เก๋ และทันสมัยอยู่เสมอ ทำให้เกิดผลกระทบตามมา จากการบริโภค อาหารก็คือ เกิดปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพ การเสพติดเกินความจำเป็น การเสพติดด้วยความลุ่มหลง ทำให้เกิดการสูญเสียทั้งทรัพย์สิน สุขภาพ และสติปัญญา การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เกินขนาด ทำให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บและปัญหาต่างๆ อีกมากมาย การเล่นเกมพนัน จะนำมาซึ่งปัญหา โจรกรรม ลักขโมย ฉ้อโกง ปล้น จี้ เป็นต้น การเที่ยวในยุคโลกาภิวัตน์ เป็นเหตุให้เกิดปัญหา ครอบครัว ปัญหาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์

การบริโภคตามแนวพุทธ เป็นการบริโภคโดยใช้ปัญญาในการพิจารณาไตร่ตรองทั้ง ก่อนและหลังบริโภค ให้รู้จักการบริโภคที่เป็นประโยชน์อย่างแท้จริง เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของ มนุษย์ให้มีความสมบูรณ์ ด้วยหลักธรรม ๒ ข้อ ได้แก่ หลักโภชนสัปปายะ คือ การกินอาหารที่ เหมาะสมกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ และโภชนมัตตัญญูตา คือการรู้จักประมาณในการ บริโภค ไม่กินมากเกินไปหรือน้อยจนเกินไป แต่ให้กินพอดีกับความต้องการของร่างกาย ดังนั้น การบริโภคปัจจัย ๔ มีควรมองให้เห็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตคือความหลุดพ้น

Thematic Paper Title : The Analysis of the Consumerism Accordance with
Buddhist concept

Researcher : Mr.Thippavit Saichart

Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Studies)

Thematic Paper Supervisor
: Assoc. Prof. Dr. Sowit Bamrungphak
Pali.VI, B.A. (Phil.), M.A. (Bud.), Ph.D. (Bud.)

Date of Completion : 20/February / 2015

Abstract

The thematic paper, "The Analysis of the Consumption in Globalization according to Buddhist Concept" had two objectives to study the state of consumerism in globalization and to analyze the consumerism in the globalization. This was a qualitative research to collect all data from Tipitaka, Buddhist books, Buddhist academic paper and related researches with the descriptive analysis.

A result of this study was that the state of consumerism in the globalization generally followed the fashion to fulfill the individual's unnecessary want. It was luxury and indulgent in the recent fashion until there was the imitation of such fashion with delusion because it was believed that if one fulfilled one's want, one felt smart and modern. This action affected directly the food consummation, The unnecessary consummation and the consummation with the enchantment caused losing money, health and wisdom. To drink unlimited alcohol caused many diseases, and gamble. gamble caused banditry, stealing, defalcation, plunder and robbery, etc. Wandering in the globalization, caused the problems in the family, Sexually transmitted diseases,

The Buddhist consummation was consisted of wisdom to consider things for real benefits in order to make the human being's life-quality complete, with 2 dharmic principles for example, Bhochanasappaya principle is eating that is appropriate incant a body, help build the health, and Bhochanemattanyuta principle is knowwing about in consuming, a until few too, and until too many, but eating that is appropriate incant a body and in those four elements should stare see, topmost goal of the life, to goal for extrication.

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ก็ด้วยได้รับการสนับสนุน และช่วยเหลือจากหลายฝ่าย เบื้องต้น ขอขอบคุณอาจารย์ รศ.ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร. ประธานกรรมการ และผศ.ดร.เทพพร มังธานี กรรมการ ผู้เอื้อเพื่อให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนคอยตรวจทานแก้ไขทำให้สารนิพนธ์เล่มนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบคุณ พระมหาสำราญ กมมสุโข, ผศ.ดร. ที่เอื้อเพื่อขัดเกลารากคัตย่อภาษาอังกฤษให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และพระมหาพิศิษฐ์ วิสิฐฐปญโญป.ธ.๙ เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์บัณฑิตศึกษา ที่ชักชวนและแนะนำให้มาสมัครเรียนปริญญาเอก ที่วิทยาเขตขอนแก่น จึงทำให้ข้าพเจ้ามีวันนี้ได้ และขอขอบคุณนายเกษม ทาขามป้อม ผู้อำนวยการ กศน.อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ รวมทั้งเพื่อนครูทุกท่านที่เป็นกำลังใจตลอดมามาได้ขาด

ที่จะขาดเสียมิได้คือ ครอบครัวไสชาติ ที่ให้กำลังใจด้านการศึกษามาโดยตลอด และครอบครัวศิริยานมีคุณพ่อสังข์ทอง คุณแม่บุญมี ศิริยาน เป็นต้น ที่อนุเคราะห์ทุนการศึกษาในเบื้องต้น และนางสาวทัศนีย์ ศิริยาน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านลุ่มพุกควงศ์ ตำบลตองปิด อำเภอ น้ำเกลี้ยง จังหวัดศรีสะเกษ ที่คอยเป็นห่วงและให้กำลังใจ แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ทุกอย่าง

บุญกุศลใดที่เกิดขึ้นจากความดีงามของงานวิจัยชิ้นนี้ ด้วยความเพียรพยายาม ผู้วิจัยขอน้อมบูชาแต่ผู้มีพระคุณทั้งหลาย ได้แก่ พระครูสิริปริยัตยากร เจ้าอาวาสวัดตาลเรียง รองเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น ดร.พระมหาบาง เขมานนุโท อดีตผู้อำนวยการศูนย์ปฏิบัติการธรรมธรรมาบ้านผือ และเจ้าคณะอำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ตลอดถึงพ่อครัวแม่ครัวศูนย์ปฏิบัติการธรรมธรรมา และชาวพุทธบ้านผือทุกท่าน ที่สำคัญอีกคือ นายเกษม ทาขามป้อม ผู้อำนวยการ กศน.อำเภอเมืองชัยภูมิ และคณะครู กศน.อำเภอเมืองชัยภูมิทุกท่าน ที่คอยให้กำลังใจและถามไถ่อยู่ตลอด ทำให้ข้าพเจ้ามีขวัญและกำลังใจในการทำสารนิพนธ์

ดังนั้น ความดีงามที่เกิดขึ้นในส่วนนี้ขออุทิศให้แก่คุณพ่อคำหล้า แลโสภา บิดาของข้าพเจ้าผู้ล่วงลับไปแล้ว ขอผู้มีส่วนทุกท่านที่ทำงานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงมาได้ด้วยความเรียบร้อย ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม จงได้รับความขอบคุณมา ณ โอกาสนี้โดยทั่วกัน

นายทิพย์ภวิษณ์ ไสชาติ

๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย	๒๐
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๒๑
บทที่ ๒ สภาพการบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์	๒๒
๒.๑ การบริโภคตามกระแสค่านิยม	๒๒
๒.๑.๑ สภาพการบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์	๒๒
๒.๑.๒ กลุ่มบริโภคนิยมในปัจจุบัน	๒๔
๒.๒ การบริโภคอย่างขาดสติไม่รู้เท่าทัน	๒๗
๒.๒.๑ ปัญหาการบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์	๒๗
๒.๓ ผลกระทบจากการบริโภค	๓๐
๒.๓.๑ ผลกระทบจากการกินอาหาร	๓๐
๒.๓.๒ ผลกระทบจากการเสพ	๓๓
๒.๓.๓ ผลกระทบจากการดื่ม	๓๕
๒.๓.๔ ผลกระทบจากการเล่น	๔๑
๒.๓.๕ ผลกระทบจากการเที่ยว	๔๓
๒.๔ สรุปท้ายบท	๔๔

บทที่ ๓ วิเคราะห์การบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์ตามแนวพุทธ	๔๖
๓.๑ เครื่องนุ่งห่ม	๔๖
๓.๒ อาหาร	๔๘
๓.๓ ที่อยู่อาศัย	๕๗
๓.๔ ยารักษาโรค	๖๓
๓.๕ ยานพาหนะ	๖๗
๓.๖ เครื่องมือสื่อสาร	๗๐
๓.๗ สรุปรูปแบบ	๗๓
บทที่ ๔ สรุปลงและข้อเสนอแนะ	๗๖
๔.๑ สรุปลงผลการวิจัย	๗๖
๔.๒ อภิปรายผล	๗๘
๔.๓ ข้อเสนอแนะ	๘๑
บรรณานุกรม	๘๒
ประวัติย่อผู้วิจัย	๘๙

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การใช้หมายเลขย่อ

การใช้หมายเลขย่ออ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาบาลีและไทย จะแจ้งเล่ม ข้อ หน้า ตามลำดับ เช่น ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๒๑/๑๙ หมายถึง ขุททนิกาย ธรรมบท ฉบับภาษาบาลี เล่มที่ ๒๕ ข้อ ๒๑ หน้า ๑๙, ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๑/๒๔ หมายถึง ขุททนิกาย ธรรมบท ฉบับภาษาไทย เล่มที่ ๒๕ ข้อ ๒๑ หน้า ๒๔

ชื่อคัมภีร์

เล่ม	คำย่อ	พระสุตตันตปิฎก		
๑๑	ที.ปา.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค (ภาษาไทย)
๑๒	ม.มู.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปัณณาสก์ (ภาษาไทย)
๑๓	ม.ม.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปัณณาสก์ (ภาษาไทย)
๑๗	ส.ข.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	ขันธวารวรรค (ภาษาไทย)
๒๑	อง.จตุกก.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)
๒๒	อง.ปญจก.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต (ภาษาไทย)
๒๒	อง. ฉกุก.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ฉกุกนิบาต (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การดำเนินชีวิตของคนไทยในปัจจุบันนี้ มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก จากอดีตที่เป็นประเทศแบบสังคมเกษตรกรรม ประชาชนส่วนมากทำนาทำสวนทำไร่ทำพืชรกรรรมชาติ มีความอุดมสมบูรณ์จนมีคำกล่าวที่ว่า ในน้ำมีปลาในนามีข้าว ผู้คนในสังคมมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปัน แต่ปัจจุบันนี้สภาพทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายไปมาก เพื่อสนองความต้องการที่เกิดจากความอยากจนเกินไป ในเรื่องของปัจจัยสี่ จึงทำให้การดำเนินชีวิตของผู้คนในอดีตจากสังคมเกษตรกรรมกลายเป็นสังคมอุตสาหกรรม หนุ่มสาวมุ่งเข้าสู่โรงงานมากกว่ามุ่งเข้าสู่ท้องทุ่งนา จากที่เคยเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปัน กลายเป็นเห็นแก่ตัว เข้ากับภษิตโบราณที่เคยกล่าวไว้ว่า มือใครยาวสาวได้สาวเอา เอาเปรียบคนอื่นได้เมื่อมีโอกาส ทุกสิ่งต้องยื้อแย่งแข่งขันกันเพื่อให้ได้มา แม้แต่การบริโภคปัจจัยสี่ก็เกิดความจำเป็น ไม่บริโภคเพียงเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้

จากสังคมที่ผู้คนเคยอยู่กันอย่างสงบ ถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน เอื้อเฟื้อแบ่งปัน จากที่เคยเป็นสังคมอันเต็มไปด้วยความอบอุ่นเอื้ออาทร แต่ก็กลายมาเป็นสังคมที่ทุกคนต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด ความเจริญด้านเทคโนโลยีได้เชื่อมผู้คนบนโลกนี้ให้ติดต่อและรับรู้ข่าวสารต่างๆ ทั้งเศรษฐกิจ การเมือง บันเทิงได้อย่างรวดเร็ว โลกทั้งโลกกำลังไปในทิศทางเดียวกัน มีรูปแบบการบริโภคที่เหมือนกัน มีมาตรฐานการดำรงชีวิตที่คล้ายๆ กัน ทำให้สังคมที่เคยอยู่กันอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปัน กลายเป็นสังคมแห่งการบริโภค เอาใจเอาเปรียบและเห็นแก่ตัว การสื่อสารแบบไร้พรมแดนที่เกิดจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยี เช่น สื่อโทรทัศน์ดาวเทียม คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ตลอดจนโทรศัพท์มือถือ และโครงข่ายการสื่อสารที่เชื่อมต่อกันทั้งโลก ทำให้การสื่อสารแบบข้ามทวีปเกิดขึ้นภายในไม่กี่วินาที เหล่านี้ทำให้กระแสยุคบริโภคนิยมกระจายไปทั่วโลก “ในยุคนี้ยากจะมีอุดมการณ์ใดที่ทรงพลังเท่ากับบริโภคนิยม ในรัสเซียและยุโรปตะวันออก ระบอบคอมมิวนิสต์นอกจากสกัดกั้นมันไม่ได้แล้ว ยังต้องพังทลายเพื่อเปิดทางให้มันได้แพร่หลายอย่างเสรี ในจีนและเวียดนาม ความอยู่รอดของระบอบคอมมิวนิสต์ขึ้นอยู่กับว่า ยอมลัทธิบริโภคนิยมแค่ไหน”

กระแสบริโภคนิยม ที่สื่อต่างๆ ทั้งโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ต่างโหมโฆษณาสินค้า เพื่อกระตุ้นการบริโภค ทำให้เกิดการบริโภคที่เกินพอดี ยิ่งโดยเฉพาะยุคโลกาภิวัตน์ก็มีอิทธิพล

^๑ พระไพศาล วิสาโล, พุทธศาสนากับบริโภคนิยม. [ออนไลน์] จากแหล่งที่มาข้อมูล, <http://www.visalo.org>. เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๐ มี.ค. ๕๗.

ต่อสังคมไทยในปัจจุบันเป็นอย่างมา ที่ทำให้ผู้คนในสังคมมีค่านิยมในการนับถือเงินเนื่องจากเงินสามารถซื้อทุกอย่างทุกอย่างที่ต้องการได้ การหาเงินแม้จะเป็นสิ่งสำคัญ แต่การรู้จักใช้เงินมีความสำคัญกว่า^๒ การบริหารจัดการทรัพย์สินสมบัติ หรือการใช้จ่ายทรัพย์สินตามแนวการบริโภคซึ่งเป็นหลักที่พระพุทธเจ้าทรงประทานให้แก่ชาวพุทธ สำหรับเป็นแนวทางในการใช้จ่ายทรัพย์สินเพื่อดำเนินชีวิต อาจกล่าวได้ว่าเป็นการใช้จ่ายทรัพย์สินเชิงพุทธ เป็นหลักการที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี เพราะหลักการบริโภคนี้เป็นหลักที่พระพุทธเจ้าสอนให้ชาวพุทธรู้จักวิธีในการวางแผนจัดการทรัพย์สินหรือเงิน ที่ตนพยายามดิ้นรนแสวงหามาได้ด้วยความสุจริตเพื่อใช้จ่ายในการดำเนินชีวิต การรู้จักวางแผนทางการเงิน ถือเป็นจุดเริ่มต้นและเป็นส่วนสำคัญ ที่จะทำให้มนุษย์สามารถดำเนินชีวิตไปได้อย่างราบรื่นมีทิศทางที่ดีและมีความสุข

อย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนายังมีนัยที่พิจารณาธรรมชาติของชีวิตมนุษย์ที่แตกต่างไปจากที่กล่าวมาแล้ว นอกจากมนุษย์จะมีวิชาเป็นเหตุให้เกิดปัญหาแล้ว ยังพิจารณาว่ามนุษย์สามารถพัฒนาความคิด หรือความเห็นในการบริโภคปัจจัยทางวัตถุเพื่อเป็นคุณประโยชน์ของชีวิตของตน ทางออกจากระบบเศรษฐกิจที่ครอบงำสังคมไทย สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ชีวิตนี้ในสมัยปัจจุบันเรียกว่า คุณภาพชีวิต^๓ ในขณะที่นักวัตถุนิยมสนใจแต่สินค้าเป็นสำคัญ พุทธศาสนิกชนสนใจแต่การให้มีอิสรเสรีภาพเป็นส่วนใหญ่ แต่พระพุทธศาสนาถือหลักมัชฌิมาปฏิปทา มิได้ขัดแย้งกับหลักการกินดีอยู่ดีทางกายภาพ อุปสรรคของการปลดปล่อย ให้มีอิสรเสรีภาพนั้น มิได้อยู่ที่ทรัพย์สินศฤงคาร แต่ว่าอยู่ที่ตัณหาที่ดิ้นรนเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งเหล่านั้น ดังนั้น สารสำคัญของบริโภคแนวพุทธก็คือ ความเรียบง่ายและหลักอหิงสา^๔ นอกจากนี้ตามแนวทางของการบริโภคแนวพุทธ ยังได้ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่อง ของคุณภาพชีวิตจิตใจ ที่กำกับพฤติกรรม คุณภาพของพฤติกรรม ที่จะใช้ทรัพยากรว่าการใช้ทรัพยากรนั้นมีคุณภาพหรือไม่ คือการใช้โดยไม่เบียดเบียนตนเองและไม่ส่งผลให้เกิดการเบียดเบียนสังคม เพราะฉะนั้น ความรู้จากแนวทางของการบริโภคแนวพุทธ จึงเป็นความรู้ที่จะพัฒนาคุณภาพสังคม มุ่งหมายให้เกิดการไม่เบียดเบียนตนเองและสังคม และการพัฒนานี้ต้องเกี่ยวข้อสัมพันธ์กับการใช้วัตถุสิ่งของ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ในระบบความรู้ดังกล่าว จึงเป็นความรู้ที่มีการกล่าวถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจ และชีวิตของมนุษย์ในสังคมโลกปัจจุบัน

^๒ พุทธิดา รักพงษ์, “การศึกษาเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีโภควิภาค ๔”, สารนิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๘๕.

^๓ พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต), ทางออกจากระบบเศรษฐกิจที่ครอบงำสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๒), หน้า ๖๓.

^๔ ชูเมกเกอร์ อี เอฟ, “จิวแต่แจ้ว” เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ, แปลโดย สมบูรณ์ ศุภศิลป์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘), หน้า ๗๑.

เมื่อการบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์เป็นปัญหาในเรื่องของค่านิยมทางวัตถุ ให้คุณค่าทางวัตถุมากกว่าคุณค่าทางด้านจิตใจ ถึงแม้จะมีวัตถุเพื่ออำนวยความสะดวกมากมาย แต่ก็ยังเกิดความไม่สมดุลระหว่างคุณค่าแท้กับคุณค่าเทียมในทางเศรษฐศาสตร์ ผู้วิจัยเองจึงเห็นว่าหลักการและแนวคิดตามพุทธน่าจะเป็นทางออกที่ดีที่สุดสำหรับปัญหาทางโลกวัตถุนิยมในปัจจุบัน การบริโภคแนวพุทธนั้นจะเน้นการผลิตและบริโภคด้วยปัญญา มีเหตุผลในการอุปโภคบริโภคว่าสิ่งใดควรผลิตและไม่ควรประกอบการ ได้แก่ การค้าขายศตราอันเป็นเครื่องประหาร การค้าขายมนุษย์ การค้าขายยาพิษ^๕ เป็นต้น การบริโภคตามแนวพุทธมุ่งสอนหลักในการปฏิบัติ เพื่อการบรรลุคุณธรรม หรือคุณภาพชีวิตระดับอริยะก็ตาม แต่ก็มิได้ปฏิเสธความสุขที่เกิดจากทรัพย์สินสมบัติ ที่ผู้ครองเรือนควรมี ได้แก่ สุขเกิดจากการมีทรัพย์สิน สุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์สิน สุขเกิดจากการทำงานไม่เป็นหนี้ สุขเกิดจากการประพาศไม่มีโทษ^๖ แม้แต่การจัดสรรทรัพยากรที่ตนหามาได้โดยชอบธรรมได้แสดงวิธีการแบ่งทรัพย์สินไว้คือ หนึ่งส่วนใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยงและทำประโยชน์ สองส่วนใช้เป็นทุนประกอบกิจการงาน อีกหนึ่งส่วนเก็บไว้ใช้คราวจำเป็น^๗ ในขณะที่เดียวกันก็ได้กำหนดคุณสมบัติของคฤหัสถ์ผู้แสวงหาโภคทรัพย์ที่เป็นไปเพื่อชอบด้วยคุณธรรมจริยธรรม คือแสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรม มิใช่โดยทุจริต ใช้จ่ายทรัพย์สิน เพื่อเลี้ยงตนให้เป็นสุขและเบิกบาน แบ่งปันโภคทรัพย์แก่ผู้อื่น และใช้ในการประกอบกุศลกรรมทั้งปวง เป็นต้น

ดังนั้น การศึกษาเรื่องวิเคราะห์ค่านิยมบริโภคตามแนวพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาถึงสภาพการบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์ และต้องการวิเคราะห์ค่านิยมบริโภคตามแนวพระพุทธศาสนาว่า ปัญหาการบริโภควัตถุนิยม ซึ่งนับวันจะก่อความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นมากมาย โดยเฉพาะปัญหาหนี้สินที่เกิดจากการใช้จ่ายเกินความพอดี จนทำให้เงินที่มีอยู่ไม่พอใช้ การบริโภคแนวพุทธนั้นมีทางออกให้กับปัญหานี้อย่างไร เพื่อให้เห็นความสำคัญของหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา สำหรับใช้เป็นข้อมูลในการแก้ไขปัญหาการบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์ได้ในโอกาสต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑. เพื่อศึกษาสภาพการบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์ในสังคมไทย

๑.๒.๒. เพื่อวิเคราะห์ค่านิยมการบริโภคในสังคมไทยตามแนวพระพุทธศาสนา

^๕ ที่.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๙๗/๒๐๒.

^๖ อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๒/๙๑.

^๗ อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๑/๒๒๖.

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาถึงสภาพการบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์ และวิเคราะห์ค่านิยมบริโภคตามแนวพระพุทธศาสนา ที่เน้นวิเคราะห์เอกสารต่างๆ พร้อมกำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา ผู้ศึกษาได้แบ่งขอบเขตของการวิจัยออกเป็น ๒ ด้าน ดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตของเนื้อหา

งานวิจัยนี้ มุ่งศึกษาสภาพการบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์ ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ยานพาหนะ เครื่องมือสื่อสารและมุ่งวิเคราะห์ค่านิยมบริโภคตามแนวพระพุทธศาสนา ด้วยการนำหลักการของการบริโภคแนวพุทธที่สามารถนำมาแก้ปัญหาการบริโภคนิยมในยุคโลกาภิวัตน์ได้

๑.๓.๒ ขอบเขตของเอกสาร

ขอบเขตด้านเอกสารที่ผู้วิจัยมุ่งศึกษา ได้แก่ เอกสารที่เกี่ยวกับสภาพของการบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์ ในด้านการกิน การเสพ การดื่ม การเล่น การเที่ยว และค่านิยมการบริโภคตามแนวพระพุทธศาสนาเรื่อง เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ยานพาหนะ และการใช้เครื่องมือสื่อสาร ดังนี้

๑. ศึกษาจากข้อมูลปฐมภูมิ จากพระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทยของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นหลัก
๒. ศึกษาจากตำราวิชาการ และงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคและสภาพการบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์
๓. ศึกษาจากตำราวิชาการและงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคตามแนวพุทธ

๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ค่านิยมบริโภค หมายถึง การวิเคราะห์ค่านิยมบริโภคในสังคมไทย เรื่อง เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ยานพาหนะ และการใช้เครื่องมือสื่อสาร

ยุคโลกาภิวัตน์ หมายถึง ยุคสมัยปัจจุบันที่เป็นยุคของการสื่อสารไร้พรมแดน มีการติดต่อสื่อสารกันได้อย่างรวดเร็วในทุกๆ ด้าน เช่น ทางสื่อวิทยุ โทรทัศน์ โทรศัพท์ ทำให้เกิดการโฆษณาเผยแพร่สินค้าไม่ยั้งกลุ่มเป้าหมายได้เร็ว จึงเกิดความต้องการทางด้านวัตถุ และใช้จ่ายเพื่อให้ได้สิ่งที่ตนต้องการนั้นมา

สภาพการบริโภค หมายถึง การบริโภคปัจจัยสี่ที่เกินความพอดี ได้แก่ การกิน การเสพ การดื่ม การเล่น และการเที่ยว ที่ทำให้เกิดผลกระทบต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม

การบริโภคแนวพุทธ หมายถึง การบริโภคที่เน้นปัญญาเป็นหลัก ถูกต้อง ไม่ทำให้ตนและผู้อื่นเดือดร้อน ด้วยหลักธรรม โภชนสัปบายะ คือบริโภคให้เหมาะสมกับความต้องการของร่างกาย และโภชนมัตตัญญูตา คือความรู้จักประมาณในการบริโภค ไม่น้อยจนเกินไปและไม่มากจนเกินไป ให้พอดีต่อร่างกาย บริโภคแล้วเกิดคุณประโยชน์หรือคุณค่าแท้มากที่สุด

๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยเองได้กำหนดทิศทางของข้อมูลในการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์ และค่านิยมบริโภคตามแนวพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ที่เป็นทั้งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามรายละเอียด ดังนี้

๑.๕.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ซูเมกเกอร์ อี.เอฟ. ได้กล่าวว่าไม่มีใครคาดคิดว่าวิถีชีวิตของชาวพุทธจะกลายเป็นเศรษฐกิจแนวพุทธไปได้และเขาได้แสดงให้เห็นสาระสำคัญของเชิงพุทธว่านักวัตถุนิยมสนใจแต่สินค้าเป็นสำคัญพุทธศาสนิกชนสนใจแต่การให้มีอิสระเสรีภาพเป็นส่วนใหญ่แต่พุทธศาสนาถือหลักมัชฌิมาปฏิปทาตั้งนั้นจึงมิได้ขัดแย้งกับหลักการกินดีอยู่ดีทางกายภาพอุปสรรคของการปลดปล่อยให้มีอิสระเสรีภาพนั้นมิได้อยู่ที่ทรัพย์สินแต่อยู่ที่ทัศนคติที่ดิ้นรนเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งเหล่านั้น ดังนั้นสาระสำคัญของเศรษฐกิจเชิงพุทธก็คือความเรียบง่ายและหลักอหิงสา ซูเมกเกอร์ได้กล่าวถึงสัมมาอาชีวะหรือการเลี้ยงชีพชอบที่เป็นองค์ประกอบของมรรคมีองค์แปดว่าเป็นรากฐานที่สามารถใช้วางแผนการพัฒนาประเทศสู่ระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่แนวพุทธได้นอกจากนี้ซูเมกเกอร์ยังชี้ให้เห็นจุดเน้นที่แตกต่างกันระหว่างเศรษฐกิจสมัยใหม่กับพุทธเศรษฐศาสตร์ในเรื่องบรรทัดฐานของการดำเนินชีวิต โดยที่นักเศรษฐศาสตร์เน้นที่ตัวเลขปริมาณการบริโภคว่าเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญของความกินดีอยู่ดีของคนในสังคม ยิ่งบริโภคมากก็ยิ่งแสดงถึงความกินดีอยู่ดีที่บริบูรณ์มาก ในขณะที่พุทธเศรษฐศาสตร์นั้นเน้นการได้มาซึ่งการมีชีวิตที่บริบูรณ์จากการใช้ปัจจัยเพื่อการบริโภคในการดำรงชีวิตให้น้อยที่สุด^๕

อริสโตเติล (Aristotle) ปรัชญาเมธีสมัยกรีกและโรม ได้เสนอและวางความคิดเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจว่า การแลกเปลี่ยนก็ดี การกู้และการให้กู้หนี้ยืมสินก็ดี เป็นกิจกรรมที่ขาดประสิทธิภาพแต่ละคน (หรือครอบครัว) ควรจะผลิตสิ่งที่ต้องกินต้องใช้เอง หากผู้ใดบังเอิญมีส่วนเกินเหลืออยู่ผู้นั้น ก็อาจแลกเปลี่ยนหรือขายให้คนอื่นได้ใน “ราคายุติธรรม” แต่ทว่าไม่เป็นการดีเลยที่คนหนึ่งคนใดจะซื้อสิ่งของอย่างด้อย่างหนึ่งไว้ โดยหวังที่จะหากำไรด้วยการนำไปขายต่อให้แก่ผู้อื่น พ่อค้าคนกลางคือผู้ที่เป็อนันตรายแก่สังคม เพราะว่าเขาซื้อถูกกว่า “ราคายุติธรรม” และหรือขายแพงกว่า “ราคายุติธรรม” เพราะฉะนั้นพ่อค้าจึงเป็นกาฝากของสังคมทำ

^๕ ซูเมกเกอร์ อี.เอฟ, “จิวแต่แจ้ว” เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ, หน้า ๗๑.

ตัวให้ร่ำรวยขึ้นมาจากเลือดเนื้อของผู้อื่นที่เร็วกว่าพ่อค้าคนกลางอีกคน ผู้นั้นคือเจ้าหนี้เงินกู้ที่เรียกเก็บดอกเบี้ยแพงๆ เขาถือว่าการเรียกเก็บดอกเบี้ยเป็นการกระทำที่ไม่ชอบธรรม เพราะว่าโดยความเป็นจริงแล้ว เงินไม่สามารถจะทำให้มันผลิตสิ่งต่างๆ ได้ ดังนั้นผู้ใดก็ตามที่ให้กู้ยืมเงินตรา ผู้นั้นย่อมไม่ควรหวังที่จะได้เงินคืนมากไปกว่าจำนวนที่ให้กู้ยืมไป^๙

พระธรรมปิฎก ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการบริโภคแนวพุทธว่า พุทธศาสตร์เป็นจริยธรรมที่มีความสัมพันธ์และความสำคัญต่อเศรษฐกิจเพราะเป็นคุณค่าทางจิตใจคุณธรรมที่จะดำเนินกิจกรรมทางการผลิตให้เรามีความขยันซื่อสัตย์ทำงานตรงต่อเวลาเพื่อให้มีคุณภาพในการผลิตและดำรงชีวิตอย่างผาสุก ลักษณะสำคัญของการบริโภคแนวพุทธ คือมีลักษณะเป็นสายกลาง อาจเรียกว่าทางสายกลางหรือมัชฌิมาปฏิปทา เพราะระบบชีวิตของพระพุทธศาสนาที่เรียกว่ามรรคนั้นมีอยู่แล้วในมัชฌิมาปฏิปทา และองค์ของมรรคแต่ละข้อก็เป็นสัมมาเช่น สัมมาอาชีวะ การที่เป็นสัมมานั้นก็คือ โดยถูกต้อง คือทำให้เกิดความพอดี ความเป็นมัชฌิมาก็คือความพอดีนั่นเอง การบริโภคตามแนวพุทธเรียกว่า โภชนะมัตตัญญูตา คือความรู้จักประมาณในการบริโภค รู้จักประมาณคือรู้จักพอดีความพอประมาณคือความพอดีนั่นเอง กิจกรรมทางเศรษฐกิจนั้นเป็นกิจกรรมที่ครอบครองเวลาส่วนใหญ่ในชีวิตมนุษย์ ถ้าจะให้เศรษฐกิจมีคุณค่าแท้จริง ในการแก้ปัญหาของมนุษย์ก็ต้องให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นการผลิต การทำงาน การบริโภค การแจกจ่าย เป็นกิจกรรมในการสร้างคุณภาพชีวิตและพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ มนุษย์สามารถทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจทุกอย่างเป็นกิจกรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ตลอดเวลา และนี่เป็นทางหนึ่งที่จะทำให้เศรษฐศาสตร์มีคุณค่าที่แท้จริงในการแก้ปัญหาของมนุษย์^{๑๐}

พุทธศาสนาเห็นตรงกับเศรษฐศาสตร์อย่างหนึ่งว่า มนุษย์มีความต้องการไม่จำกัดหรือไม่สิ้นสุด แต่ไม่เท่านี้ พุทธศาสนาไม่จบเท่านี้ พุทธศาสนาพูดถึงธรรมชาติของมนุษย์ อย่างน้อยที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐศาสตร์จะถึงเข้าใจ ๒ ประการ ได้แก่ ประการที่หนึ่ง คือ ความต้องการนี้ ตามหลักพุทธศาสนา ในแง่ที่หนึ่งยอมรับว่า มนุษย์มีความต้องการไม่จำกัด แต่เป็นเพียงความต้องการประเภทที่ ๑ พุทธศาสนาแยกความต้องการเป็น ๒ ประเภท ความต้องการอีกประเภทหนึ่งค่อนข้างจะจำกัด ความต้องการ ๒ ประเภทนี้ ถ้าใช้ภาษาสมัยใหม่ยังหาศัพท์โดยตรงไม่ได้ ความต้องการประเภทที่หนึ่ง ขอเรียกว่า ความต้องการสิ่งเสพปรนเปรอดตน คือ ตัณหา เป็นความต้องการที่ไม่จำกัด ส่วนความต้องการประเภทที่ ๒ ขอเรียกว่า ความต้องการคุณภาพชีวิต คือ ฉันทะ เป็นความต้องการที่มีขอบเขตจำกัด ประการที่สอง ซึ่งสัมพันธ์กับหลัก

^๙ ประกอบ ทองมา, เศรษฐทรรศนะเชิงประวัติศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ต้นหมาก, ๒๕๓๖), หน้า ๒๒-๒๓.

^{๑๐} พระพรหมคุณาภรณ์, เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๙ (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท.), หน้า ๒๙-๓๐.

ความต้องการ คือ พุทธศาสนาถือว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกฝนพัฒนาได้ และการที่มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกฝนพัฒนาได้นี้ ก็สัมพันธ์กับความต้องการคุณภาพชีวิต กล่าวคือ การที่มนุษย์ต้องการคุณภาพชีวิตนั้น เป็นการแสดงถึงภาวะที่มนุษย์ต้องการพัฒนาตนเอง หรือพัฒนาศักยภาพของตนเองขึ้นไป เพราะฉะนั้น สารอย่างหนึ่งของการพัฒนามนุษย์ก็คือ การที่เราจะต้องพยายามหันเห หรือปรับเปลี่ยนความต้องการจากความต้องการสิ่งเสพรุนปรอดตน มาเป็นความต้องการคุณภาพชีวิต นี่เป็นลักษณะอย่างหนึ่งของการฝึกฝนพัฒนาตนของมนุษย์ ซึ่งก็มาสัมพันธ์กับเรื่องความต้องการ เป็นอันว่า พุทธศาสนาถือว่า ความต้องการ มี ๒ ประเภท คือ ความต้องการสิ่งเสพรุนปรอดตน ที่ไม่มีขีดจำกัด และ ความต้องการคุณภาพชีวิตที่มีขอบเขตจำกัด ความต้องการ ๒ อย่างของมนุษย์นั้น มักจะมีปัญหาขัดแย้งกันเองบ่อยๆ หลักเรื่องความต้องการ ๒ อย่างนี้ นำไปสู่เรื่องคุณค่า เพราะความต้องการทำให้เกิดคุณค่า ในเมื่อความต้องการมี ๒ อย่าง คุณค่าก็เกิดขึ้นเป็น ๒ อย่างเช่นเดียวกันจะแยกเป็น คุณค่าแท้ และคุณค่าเทียม คุณค่าแท้นั้นคือคุณค่าที่สนองความต้องการคุณภาพชีวิต ส่วนคุณค่าเทียมคือ คุณค่าเพื่อสนองความต้องการอยากเสพรุนปรอดตน ถ้าเราจะมีอะไรสักอย่างหนึ่ง สิ่งนั้นอาจจะมีคุณค่าที่แท้แก่เราส่วนหนึ่ง แต่มักจะมีคุณค่าเทียมที่เกิดจากตัณหาและมานะ เพื่อให้ได้ร่อยเพื่อให้ได้โก้เก๋ เพื่อแสดงว่ามีฐานะ ตลอดจนค่านิยมทางสังคมอะไรต่ออะไรฝรั่งพุงเข้ามา จนกลบคุณค่าแท้นั้น^{๑๑}

สุวรรณา สถาอานันท์ กล่าวว่า พุทธศาสนาเชื่อว่า เมื่อเงินอยู่ในอำนาจของธรรมแล้ว เงินสามารถจะก่อให้เกิดประโยชน์ได้มากมายแม้ว่าประโยชน์นั้นจะจำกัดอยู่แค่ระดับโลกียะธรรมก็ตาม ด้วยเหตุนี้พุทธศาสนาจึงไม่ปฏิเสธความมั่งคั่งของคฤหัสถ์ เพราะคนดีที่ร่ำรวยย่อมสามารถบำเพ็ญประโยชน์สุขแก่ผู้อื่นได้มาก^{๑๒}

ศ.นพ.ประเวศ วะสี กล่าวว่า การแก้ไขวิกฤตทางเศรษฐกิจควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานล่างให้มีความเข้มแข็ง โดยอธิบายว่า การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจส่วนล่าง เป็นการเชื่อมโยงบูรณาการเศรษฐกิจกับเรื่องของสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการสร้างให้สังคมเข้มแข็ง หรือสร้างความเป็นประชาสังคมให้เกิดขึ้น ซึ่งหมายถึง ให้มีการรวมกลุ่มกันของประชาชนในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ สหกรณ์ ชุมชน ประชาชม หรือชื่ออื่นใด อันเป็นไปเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องพร้อมๆ กันไป เมื่อประชาชนมีการรวมกลุ่มกัน ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันตัดสินใจ มีการเรียนรู้ มีการจัดการ กลุ่มจะเข้มแข็ง

^{๑๑} พระพรหมคุณาภรณ์, เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ, หน้า ๓๑-๓๒.

^{๑๒} สุวรรณา สถาอานันท์, เงินกับศาสนาเทพพุทธแห่งยุคสมัย, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓.

ขึ้นเรื่อย ๆ สามารถสร้างเศรษฐกิจในรูปแบบต่างๆ ได้ เช่น การตั้งกองทุนหมู่บ้าน หรือรวมกันทำธุรกิจต่างๆ ในชุมชน^{๑๓}

อภิชัย พันธเสน ได้ให้ความหมายของ “พุทธเศรษฐศาสตร์” ไว้ว่าหมายถึงการนำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์เข้ากับแนวคิดในวิชาเศรษฐศาสตร์ที่พัฒนาขึ้นมาจากอารยธรรมตะวันตกทั้งนี้ เพราะเศรษฐศาสตร์ที่พัฒนามาจากตะวันตกนั้น “เป็นวิชาที่ว่าด้วยการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่จะทำให้ปัจเจกบุคคลได้รับความพึงพอใจสูงสุดภายใต้ทรัพยากรที่มีจำกัดและสามารถทำให้สังคมได้บรรลุถึงสวัสดิการทางสังคมสูงสุดภายใต้เงื่อนไขเดียวกัน” ในขณะที่พุทธเศรษฐศาสตร์เป็น “วิชาที่ว่าด้วยการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่จะทำให้ปัจเจกบุคคลและสังคมบรรลุซึ่งสันติสุขจากการมีชีวิตอยู่ในโลกของวัตถุภายใต้เงื่อนไขของการมีทรัพยากรที่จำกัด การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ถ้าหากปราศจากซึ่งความโลภรวมทั้งความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนเฉพาะหน้าหรือระยะสั้นเป็นที่ตั้ง การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจในลักษณะที่เป็นการร่วมมือกัน ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้จ่ายทรัพยากร ก็มีความเป็นไปได้จริงด้วยเช่นกัน เช่น ในการบริหารจัดการทรัพย์สินที่ปัจเจกชนเป็นเจ้าของร่วมกัน (Common Property) และถ้าจะเป็นการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ไม่ยึดประโยชน์ส่วนตนเป็นที่ตั้งเลย ความร่วมมือก็จะเป็นไปได้มาก ซึ่งเป็นการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามแนวพุทธศาสตร์ ที่อยู่บนพื้นฐานของอหิงสกรรมอย่างแท้จริง หลักอหิงสกรรมจัดเป็นธรรมที่ช่วยให้ใฝ่ใจในทางเมตตากรุณา ไม่แสวงหาวิธีการประโยชน์จากเศรษฐกิจจากอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับสงคราม เช่น การผลิตอาวุธและค้าขายอาวุธ หรือแม้การดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจที่เน้นความมั่นคงทางการทหารเป็นหลัก ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนว่า การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจในลักษณะเช่นนี้ ถึงแม้ผู้ประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจจะได้รับผลตอบแทนทางเศรษฐกิจสูง แต่ก็จะทำให้เกิดความย่อยยับเสียหายแก่ผู้อื่นตามมา^{๑๔}

สุเมธ ตันติเวชกุล ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานไว้ในหนังสือใต้เบื้องพระยุคลบาทว่าพระเจ้าอยู่หัวได้รับสั่งมาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและประโยคหนึ่งที่ทรงอธิบายว่าคำหัวใจก็คือคำว่าพอเศรษฐกิจพอเพียงก็คือคำว่าพอคุณจะมีชีวิตที่ตั้งอยู่บนมาตรฐานความพอได้อย่างไรความพอก็คือคำว่าพอประมาณความพอประมาณพระองค์ท่านขยายความต่อไปอีกไม่ใช่ผมพูดนะครับพอประมาณคือพอแต่จำเพาะตัวเองที่หากินได้อย่างมีเหตุมีผลด้วยความซื่อสัตย์สุจริตจึงไม่ต้องไปเบียดเบียนคนอื่นเขาอันนั้นคือเศรษฐกิจพอเพียงแน่นอน มาตรฐานแต่ละคนก็ไม่เหมือนกัน ไม่ใช่ทุกคนจะให้จนเหมือนกัน

^{๑๓} ศ.นพ.ประเวศ วะสี, เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม : แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๕๒), หน้า ๕๙-๖๑.

^{๑๔} อภิชัย พันธเสน, พุทธเศรษฐศาสตร์วิวัฒนาการ ทฤษฎีและการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่าง ๆ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๕๔), หน้า ๗๒๓-๗๒๕.

หมดยุคก็ไม่ใช่ชีวิตจริงบางคนมาตรฐานมีสมบัติเท่ากันอะไรก็โชคดีไป มาตรฐานก็อยู่แค่นี้อีก คนกินแต่เงินเดือนจริง ๆ มาตรฐานก็อยู่แค่นี้ แต่ทุกคนต้องมีมาตรฐานเส้นระดับพอดีของตัวเอง คือต้องสร้างมาให้ได้แล้วยึดตรงนั้นเป็นหลักซึ่งภาษาทางพุทธเราก็สอนอยู่แล้วเส้นทางสาย กลางมัชฌิมาปฏิปทา คือทางสายกลางคือไม่หย่อนไม่ตึงเกินไปเหมาะสมแต่ละคน นอกจากนี้ยังมีเนื้อหาสาระกล่าวถึงเรื่องต่างๆ ที่น่าสนใจเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช โดยเฉพาะหัวข้อเรื่องที่มีชื่อว่า ในหลวงกับการพัฒนาเศรษฐกิจและเศรษฐกิจพอเพียงตาม แนวพระราชดำริซึ่งจากการศึกษาพบว่า การพัฒนาประเทศไทยที่ผ่านมาทำให้สังคมไทย อ่อนแอ เพราะสังคมไม่ได้สร้าง “กระบวนการเรียนรู้” ให้กับคนส่วนใหญ่เพราะขาดปัญญาทำให้ ไม่สามารถแก้ปัญหาด้วยตนเอง อีกทั้งผู้ที่มีโอกาสในสังคมก็มักจะขาดคุณธรรมจริยธรรมเกิด ปัญหาทุจริตคอร์รัปชันในทุกระดับ และขณะเดียวกันผู้ด้อยโอกาสมักถูกเอารัดเอาเปรียบอยู่ ตลอด ในส่วนของการพัฒนาเศรษฐกิจนั้น ก็เป็นการพัฒนาแบบแยกส่วนโดยใช้เงินเป็น เป้าหมาย ไม่ค่อยคำนึงถึงผลที่ตามมามากนัก เช่น ทุนด้านที่ดิน น้ำ ป่าไม้ ภูมิปัญญาและ วัฒนธรรม ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตสูง และเกษตรกรพึ่งตนเองได้น้อยลงและเมื่อประเทศไทย ประสบกับภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ ประชาชนในประเทศชาติเดือดร้อน พระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวจึงทรงพระราชทานแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงถึง ๒ ครั้ง ในคราวเฉลิมพระ ชนมพรรษาปี พ.ศ. ๒๕๔๐ และ ๒๕๔๑ ซึ่งได้มีการขานรับนำแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไป ปฏิบัติในหลายๆ หน่วยงานแม้บางคนจะเข้าใจว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องของเกษตรกร เท่านั้นซึ่งเป็นความเข้าใจผิด เพราะโดยแท้จริงแล้วผู้ประกอบการอาชีพอื่นๆ เช่นพ่อค้า ข้าราชการ และบริษัทห้างร้านต่างๆ ก็สามารถนำ แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ได้ เพราะเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเปรียบเหมือนการปักเสาเข็มก่อนสร้างบ้านเป็นการวางรากฐานของ บ้านให้มั่นคงก่อนจะก่อสร้างตัวบ้านได้ เศรษฐกิจพอเพียงคือการวางรากฐานอันมั่นคงและยั่งยืน ของชีวิตนั่นเอง^{๑๔}

พระไพศาล วิสาโล กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง “พุทธศาสนาในอนาคต แนวโน้มและ ทางออกจากวิกฤต” ว่า การนำธรรมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับโลกนี้ไม่ใช่จะต้องทำเฉพาะ ระดับบุคคลเท่านั้น แม้ว่าการแปรชีวิตและการทำงานให้กลายเป็นการปฏิบัติธรรมไปในตัวจะเป็น สิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง แต่ไม่ควรทำให้พุทธศาสนามีความหมายเพียงแค่นั้น หากไม่แล้วพุทธศาสนา ก็จะเหลือแต่มิติส่วนบุคคลอีก ซึ่งง่ายที่จะกลายเป็นศาสนาระดับบุคคลไป โลกกับธรรมจักต้อง เป็นเรื่องของสังคมด้วย กล่าวคือสถาบันและระบบต่างๆ ในสังคม ตลอดจนจนการดำเนินกิจการ ระดับสังคม ต้องไม่มุ่งแต่ผลสำเร็จทางวัตถุเท่านั้นหรือประโยชน์ที่จับต้องได้เท่านั้น หากจะต้อง เป็นไปเพื่อส่งเสริมชีวิตที่ดีงาม ก่อให้เกิดความเจริญงอกงามแก่จิตใจ อำนวยให้ผู้คนเข้าถึง

^{๑๔} สุเมธ ตันติเวชกุล, **ใต้เบื้องพระยุคลบาท**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๔),

อิสรภาพภายในด้วย แทนที่จะเอารายได้หรือการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นเกณฑ์วัดความสำเร็จ ควรวัดกันที่ความสุขและความสงบของสังคม แทนที่จะมุ่งสนองการบริโภคอย่างไม่หยุดยั้ง ควรอำนวยส่งเสริมชีวิตที่เรียบง่าย สมดุลและรู้จักพอ^{๑๖}

สุกัญญา เอ็มอัมธรรม กล่าวถึง แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในบทความประกอบธุรกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาอาชีพว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นองค์ความรู้ที่ครอบคลุมและประชาคมรวมตัวกันสร้างผลิตภัณฑ์และประสบความสำเร็จในด้านผลิตรายการลดการบริหารจัดการในรูปแบบธุรกิจชุมชนที่สามารถพัฒนาไปเป็นเศรษฐกิจชุมชนที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้มีอาชีพที่สามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ทั้งในด้านการวางแผนการประกอบอาชีพการออมเงินและการใช้จ่ายเงินเพื่อสร้างธุรกิจภายในครัวเรือนที่เน้นทรัพยากรและภูมิปัญญาของท้องถิ่นเมื่อได้พัฒนาอาชีพไปสู่ความมั่นคงแล้วปัญหาทางด้านเศรษฐกิจสังคมและการเมืองของภาคประชาชนก็จะลดน้อยลงรัฐบาลสามารถทุ่มเทเวลาและงบประมาณที่เคยใช้ในการพัฒนาในระดับฐานรากไปสู่การพัฒนาประเทศให้เกิดความยั่งยืนสร้างเสถียรภาพและความเข้มแข็งได้อย่างเต็มศักยภาพ^{๑๗}

โจ โดมิงเกซ และวิกกีโรบิน กล่าวว่า การบริหารเงินโดยใช้สติปัญญา ทำได้โดยถอยออกมาจากสมมติฐานและความรู้สึกเดิมๆ ที่เคยมีต่อเงิน และเฝ้าสังเกตการใช้เงินอย่างไม่มีอคติ ถามตัวเองดูซิว่า เงินนะซื้อความสุขได้จริงหรือ ทุกคนจำเป็นจริงๆ หรือที่จะต้องทำเงินให้ได้มากๆ เงินเป็นสิ่งที่เราต้องกลัวหรือไม่ก็อยากได้ใจจะขาดงั้นรี ถ้าไม่รักเงินก็ต้องเกลียดไปเลยใช้ให้หมด ถ้าเราเอาเวลาส่วนใหญ่ในชีวิตไปแลกเป็นเงินมาแล้ว ชีวิตจะมั่นคงจริงหรือเปล่า^{๑๘}

เบอร์นาร์ต ลีตาร์ท กล่าวว่า หลังจากหาเงินมาได้ด้วยความยากลำบาก ท่านจะเก็บออมเงินไว้ใช้ในยามจำเป็นได้อย่างไร เงินออมไม่ว่าจะเก็บอยู่ในรูปแบบใด อาจนำไปใช้เป็นหลักประกันในการกู้เงินจากธนาคาร ตรงกันข้ามกับความเชื่อของบางคน เงินในตัวเองไม่ใช่เครื่องมือรักษาค่าที่ดี เงินเป็นเพียงเครื่องมือแสดงอำนาจการซื้อชั่วคราว ระหว่างที่ท่านได้รับเงินและก่อนนำไปใช้จ่าย ถ้าท่านคิดจะเก็บเงินไว้ใต้ที่นอนหรือฝากไว้ในบัญชีธนาคาร ตัวเลขเงินเพื่อจะเป็นเครื่องเตือนใจท่านว่าไม่ใช่เป็นการกระทำที่ฉลาด^{๑๙}

^{๑๖} พระไพศาล วิสาโล, พุทธศาสนาในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๔๓.

^{๑๗} สุกัญญา เอ็มอัมธรรม, บทความประกอบธุรกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาอาชีพ, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๓ เมษายน – มิถุนายน ๒๕๔๖, หน้า ๘๘.

^{๑๘} โจ โดมิงเกซ และวิกกีโรบิน, จะเลือกเงินหรือชีวิตเปลี่ยนทัศนคติต่อเงินสู่อิสรภาพของชีวิต, แปลโดย พล วงษ์พฤกษ์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔.

^{๑๙} เบอร์นาร์ต ลีตาร์ท, เงินตราแห่งอนาคต, แปลโดย จินตลา วิเศษกุล, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สวนเงินมีมา, ๒๕๔๗), หน้า ๕๓.

โจมณฑาณี ดันตีสูข กล่าวว่า ในเรื่องเงินเราเรียนรู้จากประสบการณ์ของคนวัยๆ ในสังคมนี้ เช่น จากหนังสือชีวประวัติ หรือบทสัมภาษณ์ ซึ่งมักเป็นเรื่องของการใช้เงินซื้อความหรูหราและไลฟ์สไตล์แพงๆ ทุกวันนี้ หนังสือสอนเรื่องการเงินในเมืองไทยมักเป็นหนังสือหลังยุค ฟองสบู่แตก ว่าด้วยการปลดหนี้ การปลดตัวเองจากหนี้บัตรเครดิตหรือเป็นหนังสือสอนให้ต่อเงิน ให้ความรู้การลงทุนในการซื้อที่ดิน หุ่น พันธบัตร ฯลฯ มากกว่า ทว่ากลับไม่มีหนังสือสอนพื้นฐานการบริหารเงินแบบคนธรรมดาอย่างเราๆ เลย ที่ช่วยให้เราคิดและทำตามเป็น ให้เรารู้ว่าทำไมคุณค่าของการรับผิดชอบตัวเองในเรื่องการเงินถึงได้สำคัญนักวิธีเริ่มต้นง่ายๆ ต้องทำอย่างไรบ้าง เช่นตั้งแต่หลักการ ๓ อย่าง คือ “รายได้ รายจ่าย เงินเก็บ”^{๒๐}

พุทธทาสภิกขุ กล่าวว่าทรัพย์สมบัติเมื่อพูดตามตัวหนังสือตามธรรมดาในภาษาคคน ก็ถือเอาความหมายอันแรกสุดว่า สิ่งเป็นเครื่องปลื้มใจ ใครมีทรัพย์คนนั้นก็ปลื้มใจ หรือว่าทรัพย์นั้นเป็นเครื่องทำความปลื้มใจให้แก่บุคคลนั้นพูดง่าย ๆ ก็คือคำว่า “ความปลื้มใจ” นั้นเองเป็นชื่อของสิ่งที่เรียกว่าทรัพย์...ตามทัศนะของพุทธบริษัทจะมองถึงว่าทรัพย์สมบัตินั้นมันเพื่อประโยชน์แห่งความเป็นมนุษย์จะเป็นได้ คือว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่มีชีวิตก็ต้องอาศัยเหตุปัจจัยหลายอย่างหลายประการ เพื่อชีวิตตั้งอยู่ได้ รอดอยู่ได้ แล้วไม่เพียงแต่รอดอยู่ได้อย่างเดียว มันต้องก้าวหน้าไปตามหนทางที่ถูกต้อง จนกว่าจะไปถึงจุดหมายปลายทางเป็นเป้าหมายของชีวิตมนุษย์แล้วทรัพย์สมบัติมันก็เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงให้ชีวิตนี้ตั้งอยู่ได้ให้สะดวกแก่การที่จะเจริญก้าวหน้าทางจิต ทางวิญญาณ ให้ชีวิตเป็นวิวัฒนาการที่น่าพอใจ จนกว่าจะไปถึงจุดหมายปลายทาง เกี่ยวกับเรื่องทรัพย์นี้พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ปรากฏอยู่ในคัมภีร์จะหาทรัพย์อย่างไรจะทำอย่างไร ก็มีสูตรอยู่หลายสูตรที่แสดงหลักเกณฑ์ในเรื่องนี้ แต่เรื่องเกี่ยวกับทรัพย์ พระองค์ได้ทรงระบุว่า “จะต้องมีทรัพย์ เพื่อใช้สำหรับตนเอง จะต้องมีทรัพย์สำหรับจะใช้เพื่อครอบครัว จะต้องมีทรัพย์เพื่อใช้เป็นราชพลี จะต้องมีทรัพย์เพื่อใช้เป็นอดิธิพลี จะต้องมีทรัพย์เพื่อใช้เป็นบุพพเขตต์ พึงดูเพียงเท่านั้นก็จะเห็นได้ว่า ทรงมุ่งหมายให้ใช้ทรัพย์กันอย่างไร จะต้องมมีทรัพย์ และรู้จักใช้ทรัพย์ให้ตัวเองไม่เดือดร้อน เพียงไม่เดือดร้อนเท่านั้นยังไม่พอมันต้องให้เกิดความก้าวหน้า ตามความหมายของคำว่า เป็นมนุษย์จะได้เป็นมนุษย์ยิ่งขึ้นจนถึงความเต็มเปี่ยมแห่งความเป็นมนุษย์”^{๒๑}

จิรศักดิ์ สุรงค์พิพรรณ การที่นายบิล เกตส์ นักธุรกิจที่มั่งคั่งและร่ำรวยที่สุดในโลก พร้อมทั้งภริยาสละทรัพย์สินของตนเองตั้งมูลนิธิเพื่อช่วยเหลือคนจนที่ไม่มีโอกาสเป็นการบอกให้ทราบที่สุดท้ายของการประกอบธุรกิจและการดำเนินชีวิตการเสียดสละคือความสำเร็จอันสูงสุด

^{๒๐} โจมณฑาณี ดันตีสูข, เงินเรื่องใหญ่ที่โรงเรียนไม่เคยสอน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ออฟฟิศเมท, ๒๕๔๙), หน้า ๒๔.

^{๒๑} พุทธทาสภิกขุ, สรรนิพนธ์พุทธทาสว่าด้วยวิถีประชาธิปไตยและหัวใจเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : คณะอนุกรรมการฝ่ายพุทธทาสศึกษา, ๒๕๕๐), หน้า ๓๙๗-๔๐๐.

ของการประกอบธุรกิจและการมีชีวิตอยู่ในฐานะมนุษย์คนหนึ่งหรือไม่ และเมื่อพิจารณาด้วยใจเป็นกลางแล้วจะพบว่าวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในครั้ง นี้ ถือเป็นโอกาสที่ดีที่ทำให้ทุกคนทุกประเทศทั่วโลกหวนกลับมาพิจารณาว่าแนวคิดระบบเศรษฐกิจที่ประเทศต่างๆ ใช้อยู่ทุกวันนี้เป็นแนวคิดที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนา ระบบเศรษฐกิจอย่างมั่นคงและยั่งยืนหรือไม่ แนวคิดของ อัดัม สมิท (Adam Smith) บุคคลที่ได้รับการยกย่องให้เป็นบิดาแห่งวิชาเศรษฐศาสตร์ที่มีแนวความคิดว่า “หากปล่อยให้ทุกคนคำนึงถึงแต่ผลประโยชน์ส่วนตน (Self-Interest) แล้วจะเป็นแรงกระตุ้นให้ผลิตผลของประชาชาติสูงขึ้นโดยยึดหลักการแบ่งงานกันทำ (Division of Labor) ตามความถนัดและความเชื่อว่าเศรษฐกิจของประเทศจะมีความมั่นคงก็ต่อเมื่อรัฐไม่แทรกแซงหรือมีบทบาทในกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้น้อยที่สุด โดยปล่อยให้ทุกคนมีเสรีภาพในการบริโภค การผลิตภายในกรอบของกฎหมายและจริยธรรมที่เรียกกันว่าเป็นเศรษฐกิจแบบเสรี (Laissezfaire) รัฐบาลควรมีหน้าที่เพียงคอยอำนวยความสะดวก รักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองและป้องกันประเทศ ปล่อยให้เอกชนเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างเสรีแล้ว จะช่วยให้ประเทศชาติมีเศรษฐกิจที่เจริญรุ่งเรืองที่สุด” นั่นคือ สมิท เชื่อในพลังกลไกตลาด (ราคา) หรือที่เขาเรียกว่า มือที่มองไม่เห็น (Invisible hand)^{๒๒}

พระมหากษัตริย์ วชิรเมธี ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ธรรมะกับการลงทุนสู่เศรษฐกิจที่เติบโต” ซึ่งรวบรวมจากงานเสวนาเรื่องสอนวานิชให้เป็นเศรษฐกิจ ความตอนหนึ่งว่า การบริหารจัดการการเงินให้ทำดังต่อไปนี้ หนึ่งเก็บไว้เป็นเงินคงคลังเพื่อความมั่นคงของชีวิต คุณได้เงิน มาแล้วต้องแบ่งก้อนเงินเอาไว้ เป็นเงินสำรองคงคลังเพื่อความมั่นคงของชีวิต คนมีเงินจึงสุขภาพจิตดี เพราะรู้ว่าเขามั่นคง พระพุทธองค์ก็เข้าใจดีนะ สอง นำมาเลี้ยงชีพเลี้ยงชีวิตให้ตัวเอง ญาติพี่น้อง บริษัท บริวาร กินอิมมูนอ่อน คือคุณหามาได้ คุณก็ต้องใช้ให้เป็นด้วย ไม่ใช่เก็บอย่างเดียวเป็นปุโสเมฝ้าทรัพย์ แต่ให้ตัวเองและญาติพี่น้องได้กินอิมมูนอ่อน ข้อสาม คือเอาเงินไปต่อยอด คือทำธุรกิจด้วย แสดงว่าพระพุทธองค์เข้าใจเรื่องการลงทุนเป็นอย่างดี ประการที่สี่ พระองค์ท่านใช้คำว่า “ราชพลี” แปลว่า เสียภาษีให้รัฐด้วย พระพุทธองค์ให้เสียภาษีแก่รัฐด้วย ข้อห้า ท่านบอกว่า บำรุงศาสนชื่พราหมณ์และผู้ทรงศีล ซึ่งเป็นสดมภ์หลักทางจิตใจและปรัชญาของสังคม ให้ท่านได้กินอิมมูนอ่อนจะได้มีเรี่ยวแรงในการแสดงพระธรรมคำสอน ยึดกุม จิตใจประชาชนให้มีบรรทัดฐานทางจริยธรรมจะได้อยู่ร่วมกันในสังคมที่สันติ ข้อสุดท้าย ท่านบอกว่า ให้ทำบุญให้กับญาติวงศ์ที่ล่วงลับไปแล้ว ใช้จ่ายเงินเพื่อความกตัญญู จะเห็นว่าหลักการใช้จ่ายเงินของพระพุทธองค์

^{๒๒} จิรศักดิ์ สุรงค์พิพพรรณ, เศรษฐศาสตร์ทั่วไป, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กรุงเทพ, ๒๕๕๐), หน้า ๕.

ครอบคลุมทั้งหมด ดังนั้นจึงกลายยืนยันได้เลยว่าเราสามารถใช่ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ในการลงทุนและการทำธุรกิจ^{๒๓}

สุณี ฉัตราคม เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธนั้น เป็นการประยุกต์คำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้ากับหลักเศรษฐศาสตร์ เพื่อแสวงหาแนวทางที่มนุษย์จะควบคุมความต้องการที่เป็นโทษและทำลายคุณภาพชีวิตลงให้เหลือน้อยที่สุด และใช้หลักมัชฌิมาปฏิปทา มุ่งความพอดีหรือสมดุลในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยไม่เบียดเบียนสังคมและธรรมชาติ แวดล้อม ทำให้มนุษย์สามารถดำรงอยู่ร่วมกันกับสังคมและธรรมชาติได้อย่างประสมกลมกลืน และเกื้อกูลซึ่งกันและกัน แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะสอนให้มนุษย์ไม่ยึดติดในความต้องการทางวัตถุ จนทำให้คนทั่วไปเข้าใจว่าหลักธรรมนั้นเป็นสิ่งขัดขวางการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งหลาย แต่โดยแท้จริงแล้วมีคำสอนหรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอีกมากมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างหลักคำสอนของพุทธศาสนากับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจนั้นเกิดขึ้นเพราะบุคคลธรรมดาทั่วไป (คฤหัสถ์) ยังมีความต้องการทางวัตถุอยู่ เพราะพัฒนาจิตใจไปไม่มากเพียงพอ จึงหาความสงบจิตใจได้น้อย และต้องพึ่งความสุขจากวัตถุอยู่มาก นอกจากนั้นก็ยังต้องมีภาระที่ต้องอาศัยวัตถุและทรัพย์สินเงินทอง ทั้งเพื่อการดำรงชีวิตและเลี้ยงดูผู้ที่อยู่ในความรับผิดชอบ เช่น คนในครอบครัว ตลอดจนเพื่อช่วยเหลือสังคมอีกด้วย คฤหัสถ์จึงมีภาระทางเศรษฐกิจในการที่จะแสวงหาทรัพย์สินมากขึ้น การมีหลักธรรมเป็นแนวทางในการปฏิบัติจึงมีความสำคัญช่วยให้เกิดการปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ

จากการวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ กับหลักปฏิบัติตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา อาจสรุปได้ดังนี้

๑. หลักมัชฌิมาปฏิปทา หรือหลักความเป็นสายกลางในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจทุกชนิด โดยยึดถือความพอดี ความสมดุลระหว่างความพอใจกับคุณภาพชีวิตเป็นหลัก เช่น ในการบริโภคนั้นต้องรู้จักประมาณ รู้จักพอดี ไม่ใช่จ่ายเกินตัว ซึ่งผู้บริโภคต้องพิจารณาเหตุผลหรือความมุ่งหมายในการบริโภคให้ถี่ถ้วนว่ามีใช่เป็นการบริโภคด้วยความลุ่มหลงมัวเมา หรือเพื่อความอวดโก้ ฟุ่มเฟือย โดยไม่เกิดประโยชน์ แต่เป็นการบริโภคเพื่อการดำรงอยู่ของชีวิต ร่างกาย และเพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี เพื่อการอยู่อย่างผาสุก

๒. หลักการไม่เบียดเบียน ซึ่งหมายถึง การทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจใดๆ นั้นจะต้องไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและไม่เบียดเบียนผู้อื่น โดยการไม่เบียดเบียนตัวเองก็คือไม่ทำลายคุณภาพชีวิตของตนเอง เช่น ไม่บริโภคสิ่งที่ทำลายสุขภาพ ไม่ทำสิ่งที่ผิดกฎหมาย และศีลธรรม เป็นต้น ส่วนการไม่เบียดเบียนผู้อื่นนั้นก็คือ การไม่เบียดเบียนสังคมและสภาพแวดล้อม โดยไม่

^{๒๓} พระมหาภูษิตชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี), ธรรมะกับการลงทุนสู่เศรษฐกิจที่สมดุล, (กรุงเทพมหานคร : ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, ๒๕๕๓), หน้า ๒๐.

ทำความเข้าใจตรรกะให้แก่สังคม และไม่ทำให้ระบบธรรมชาติแวดล้อมหรือระบบนิเวศ เสื่อมโทรมลง เช่นในการผลิตใดๆ ต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบทางลบต่อสภาพแวดล้อม ตามหลักการไม่เบียดเบียนนี้ มนุษย์ ธรรมชาติ และสังคมจึงเป็นองค์ประกอบของระบบที่อิงอาศัยกัน และประสานเกื้อกูลกัน อันจะนำไปสู่แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน

๓. หลักปฏิบัติเพื่อให้บรรลุประโยชน์สุข (ทิวฐธัมมิกัตถะ) เป็นคำสอนเพื่อให้ภคิพธิวิธีวิธีการเพื่อบรรลุประโยชน์สุขในปัจจุบัน อันได้แก่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมีหลักสำคัญ ๔ ประการ คือ

๑) อุฏฐานสัมปทา หมายถึง การถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร รู้จักใช้ปัญหาไตรตรอง พิจารณา หาวิธีการที่เหมาะสมมีประสิทธิภาพในการทำงาน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักคิด รู้จักทำ ประกอบอาชีพได้ดี

๒) อารักขสัมปทา หมายถึง การสามารถปกป้องคุ้มครองรักษาทรัพย์สินที่หามาได้ ไม่ให้สูญหายหรือพินาศไปด้วยภัยต่างๆ

๓) กัลยาณมิตตา หมายถึง การรู้จักคบคนดี ซึ่งจะเป็นองค์ประกอบสำคัญให้เจริญก้าวหน้าในอาชีพอย่างยั่งยืน

๔) สมชีวิตา หมายถึง การมีความเป็นอยู่พอดี เลี้ยงชีพแต่พอดี ไม่ฟุ่มเฟือยแต่ก็ไม่ฝืดเคือง และมีเหลือเก็บ^{๒๔}

กล่าวโดยสรุปแล้ว ในเรื่องของ การบริโภคตามที่ถูกวิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือหรือตำราทางวิชาการมาแล้วเบื้องต้นนั้น ล้วนแต่เป็นเรื่องของการบริโภคที่จะต้องอยู่บนพื้นฐานของความจำเป็น เพื่อป้องกันการเกิดปัญหาตามมาจากการบริโภคปัจจัยสี่ในยุคโลกาภิวัตน์นี้ ที่สามารถเป็นได้ทั้งหลักการ วิธีการ และผลจากการบริโภค ถ้าหากรู้จักบริโภคตามความจำเป็นของปัจจัยสี่แล้ว การบริโภควัตถุทุกอย่างก็จะเป็นโทษตามมาแต่ประการใด ตรงกันข้ามกลับมีแต่ประโยชน์ที่ได้จากการบริโภคฝ่ายเดียวเท่านั้น

๑.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาสมโภช จิตินฺทราภรณ์ (ศรีพันธ์) ได้ทำวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์ เศรษฐศาสตร์ตามแนวพระไตรปิฎก กล่าวว่า ปัญหาของชีวิตมนุษย์ในแง่เศรษฐกิจมีสาเหตุมาจากการสร้างระบบโดยความคิดและการกระทำของมนุษย์เอง เพราะขาดความรู้ความเข้าใจ อัตวิสัย คือชีวิตร่างกายและจิตใจของตน ที่เป็นตัวผลักดันให้กระทำการเป็นปัญหาแก่มนุษย์เอง แต่การศึกษาตามแนวพระไตรปิฎกยังมีอีกมุมหนึ่งที่ยอมรับความสามารถของมนุษย์ ที่สา

^{๒๔} สุณี ฉัตราคม, เศรษฐศาสตร์แนวพุทธปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๖), หน้า ๒๕-๒๗.

มาพัฒนาไปสู่เป้าหมายในการแก้ปัญหาของมนุษย์และสังคมที่มีอยู่ได้ ด้วยการศึกษาค้นคว้าให้เข้าใจชีวิตจิตใจตนเองและสิ่งแวดล้อมอย่างถ่องแท้ และอย่างเป็นขั้นตอนเป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้จัดการกับปัญหาทางเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ระบบชีวิตในพระพุทธศาสนา มี ๒ ระดับ คือ ระดับธรรมดาทั่วไป เป็นชีวิตผู้ครองเรือน ต้องอยู่ในระบบแบบแผนของสังคม ต้องยอมรับระบบเศรษฐกิจที่สังคมสร้างขึ้นด้วยความเข้าใจส่วนอีกระดับหนึ่งเป็นชีวิตของบรรพชิตที่ไม่ต้องดำเนินไปตามระบบแบบแผนของระบบเศรษฐกิจ เพราะไม่ต้องมีกิจกรรมการผลิต การขาย การวิภาครกรรมทางวัตถุ ถ้าจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุ ไม่พึงคิดให้เป็นกำไร หรือขาดทุน แต่มุ่งหมายให้เป็นอยู่อย่างบริสุทธิ์ทางจิตวิญญาณ ช่วยสร้างสรรค์ ให้ประชาชนมีคุณภาพทางธรรม ความทุกข์ของมนุษย์ที่เกี่ยวกับปัญหาเศรษฐกิจคล้ายคลึงกัน แต่วิธีการมองสาเหตุของปัญหา ค่อนข้างแตกต่างกัน ตามหลักเศรษฐศาสตร์ตะวันตก มนุษย์ในทางเศรษฐกิจมีเหตุผลเป็นของตนเองสนใจประโยชน์ตน อาศัยแรงผลักดันนั้นกระตุ้นให้เกิด ผลิตรกรรม การขาย การวิภาครกรรม การแข่งขันกันทางวัตถุ เพื่อให้ถึงจุดหมายคือความมั่งคั่งทางวัตถุ ส่วนแนวพระพุทธศาสนา ยอมรับความจำเป็นของชีวิตที่ต้องบอภัยปัจจัยทางวัตถุ แต่วัตถุเป็นอุปกรณ์ของชีวิตเพื่อให้ได้คุณภาพที่นอกเหนือจากวัตถุ เรียกว่าการได้คุณภาพชีวิตไม่ยึดติดหมกมุ่นในวัตถุและชีวิต

จุดกำเนิดของเศรษฐศาสตร์ตะวันตก มีแนวความคิดมาจากความเชื่อที่ว่า มนุษย์เป็นศูนย์กลางของจักรวาล จึงสามารถกำหนดกิจกรรมของตนได้อย่างเสรี ธรรมชาติแวดล้อมอยู่ภายใต้การยึดครองและเปลี่ยนแปลงของมนุษย์ จุดกำเนิดความคิดหลักของเศรษฐศาสตร์ตามแนวพระไตรปิฎก เกิดจากความว่างจากการมีตัวตนที่มีผลมาจากการฝึกฝนตนเพื่อหยั่งรู้ธรรมชาติที่แท้จริง ได้รู้วามมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ การดำเนินกิจกรรมจึงควรให้สอดคล้องกับธรรมชาติกิจกรรมใดๆ ควรเป็นไปเพื่อความว่าง ระบบเศรษฐกิจตามแนวพระไตรปิฎก บางกรณีก็แตกต่างกับแนวความคิดตะวันตก โดยสิ้นเชิง คือความสุขที่เกิดจากการให้เปล่าเพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ยิ่งขึ้นไป ที่ไม่มีการประเมินว่าขาดทุนหรือได้กำไรทางวัตถุแต่อย่างใด ส่วนเกินของที่บริจาคให้แก่สาธารณชนมีค่ามากกว่าการยึดครองแต่เพียงผู้เดียว วิธีการของพระพุทธศาสนาสอดคล้องกลมเกลียวกับบุคคลระบบสังคมและสิ่งแวดล้อม

ที่มาของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ คือความเรียบง่ายและหลักอหิงสา ในพระไตรปิฎกได้เน้นหนักในรูปของการพัฒนาชีวิตและสังคม โดยอาศัยปัจจัยหนึ่งที่เข้าไปช่วยบำบัดความต้องการของมนุษย์ เพื่อพัฒนาชีวิตและสังคมดังกล่าวเช่นที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมเรียบง่าย อากาศสัปปายะ อาหารที่เหมาะสม เรียกว่าอาหารสัปปายะ ธรรมเป็นที่สบาย เรียกว่าธรรมสัปปายะ บุคคลเป็นที่สบายเรียกว่าบุคคลสัปปายะ ในพระไตรปิฎกมุ่งให้มีคุณภาพ ซึ่งมนุษย์จะต้องใช้จิตใจเป็นตัวนำพฤติกรรม จิตใจไปสัมพันธ์กับวัตถุ และวัตถุไปสัมพันธ์กับชีวิต เรียกว่ามนุษย์มีการใช้ชีวิตโดยอาศัยเครื่องอุปโภคบริโภค ซึ่งเป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจแต่ในเชิงพุทธมุ่งหมายให้ใช้ปัจจัยเหล่านี้โดยไม่เบียดเบียนตนเองและสังคม คือมุ่งสอนหลักปฏิบัติเพื่อบรรลุ

เป้าหมายอย่างมีคุณธรรมหรือในพระสูตรสังยุตตนิกาย สพายตนวรรค กล่าวถึงการแสวงหาทรัพย์ การจับจ่ายทรัพย์ และการแบ่งปันเศรษฐกิจทรัพย์^{๒๕}

มณูญ มุกข์ประดิษฐ์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “มัชฌิมาปฏิปทา ในพระไตรปิฎกกับทางสายกลางในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” พบว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลายนั้นหากจะให้มีความคุ้มค่าที่แท้จริงและแก้ปัญหาของมนุษย์ได้ ก็จะต้องให้ มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการผลิต การบริโภค การแจกจ่าย การสร้างงาน ฯลฯ จะต้องเป็น สัมมาเศรษฐกิจกรรม คือ เป็นเศรษฐศาสตร์เชิงจริยธรรม และมีเป้าหมายเพื่อการยกระดับคุณภาพชีวิตมนุษย์ทั้งร่างกายและจิตใจ รวมตลอดไปถึงสังคม ชุมชน ระบบนิเวศและโลกเป็นส่วนรวมด้วย^{๒๖}

พระมหาศิริวัฒน์ อริยมณี (จันท๊ะ) ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจากมุมมองของพระพุทธศาสนา” พบว่า เศรษฐกิจพอเพียงได้แก่เศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความพอดี พออยู่ พอกิน พอใช้ ยึดหลักมัชฌิมาปฏิปทาในการดำเนินชีวิต มีดุลยภาพระหว่างชีวิตกับสิ่งต่างๆ ที่ชีวิตเข้าไปเกี่ยวข้อง ดำเนินชีวิตแบบพอมีพอกินเป็นสัมมาอาชีวะก่อนเป็นเบื้องต้นจากนั้นจึงพัฒนาไปสู่การกินดี อยู่ดี เป็นแนวคิดที่มีหลักการช่วยพัฒนาชีวิตมนุษย์และสังคมให้มุ่งไปสู่ความยั่งยืนด้วยการรู้จักตนเอง ฟังตนเอง พอเพียงพอประมาณ ไม่โลภ ไม่ประมาทและมีเหตุผลในการดำเนินชีวิต^{๒๗}

พระมหาจุลศักดิ์ จิรวฑฒโน ได้ทำวิจัยเรื่อง “แนวคิดและวิธีการแก้ปัญหาเศรษฐกิจแนวพุทธของปราชญ์อีสาน” กล่าวว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ทรงเรียกว่า “เศรษฐกิจแบบพอเพียงกับตัวเอง” (Relative Self-sufficient Economy) จึงเป็นรูปแบบที่คนไทยทั้งมวลควรน้อมเกล้าฯรับไว้ปฏิบัติอย่างจริงจังโดยนัยแล้วเศรษฐกิจที่พอเพียงหมายถึงเศรษฐกิจที่ชุมชนต่างๆ ตั้งแต่ระดับตำบลอำเภอ จังหวัดสามารถจะทำการผลิตเพื่อการดำรงชีพได้ตามอัตภาพ ผลิตอะไรมีพอที่จะใช้ไม่ต้องขอขยืมคนอื่นอยู่ได้ด้วยตัวเอง “ให้ยืนบนขาตนเอง” และการดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงคือการดำรงชีวิตในความพอดีมีชีวิตใหม่คือ

^{๒๕} พระมหาสมโภช ฐิติญาโณ (ศรีพันธ์), “ศึกษาวิเคราะห์เศรษฐศาสตร์ตามแนวพระไตรปิฎก”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒๐.

^{๒๖} มณูญ มุกข์ประดิษฐ์, “มัชฌิมาปฏิปทาในพระไตรปิฎกกับทางสายกลางในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๕.

^{๒๗} พระมหาศิริวัฒน์ อริยมณี (จันท๊ะ), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจากมุมมองของพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๔๕.

หวนกลับมาใช้วิถีชีวิตไทยแนวคิดของระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงจึงควรเป็นแบบอย่างของการพัฒนาประเทศไทยในระยะต่อไป^{๒๘}

พระธานี เขมธมโม (จำปา) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ศึกษาสัมมาอาชีวะในพระไตรปิฎก” โดยสรุปว่า หลักการของสัมมาอาชีวะเป็นหลักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเพราะยึดหลักกุศลกรรมบถของพระพุทธศาสนาหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าการดำเนินชีวิตสุจริตทางกายทางวาจาและทางใจตามหลักโมคคิวิภาค ๔ ได้แบ่ง ๑ ส่วนสำหรับใช้จ่ายเลี้ยงตนเลี้ยงครอบครัว เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยงและทำประโยชน์แบ่ง ๒ ส่วนสำหรับใช้เป็นทุนประกอบการงานลงทุนประกอบอาชีพที่สุจริตเพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพที่จัดไว้ ๒ ส่วนนั้นเพราะให้ความสำคัญว่าการลงทุนเพื่อประกอบธุรกิจการงานจัดว่าเป็นการพัฒนาอาชีพให้ก้าวสู่ระดับที่สูงขึ้น แบ่งส่วนที่สี่สำหรับเก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็นเร่งด่วนคือการจัดสรรทรัพย์ไว้เพื่อใช้ในคราวฉุกเฉินหรือเหตุการณ์ที่ไม่ได้คิดหรือวางแผนไว้ล่วงหน้าเช่นการเจ็บไข้ได้ป่วยหรืออุบัติเหตุเป็นต้นจากหลักโมคคิวิภาคดังกล่าวข้างต้นเปรียบได้กับการออมทรัพย์ในปัจจุบันแต่เป็นการออมอย่างมีแผนที่ชัดเจนกล่าวคือการออมโดยมีเป้าหมายและมีระเบียบแบบแผนเช่นเพื่อต่อยอดทางธุรกิจหรือขยายธุรกิจออมไว้เพื่อการลงทุนในธุรกิจแขนงใหม่รวมไปถึงออมไว้เพื่อเป็นหลักประกันในการดำเนินชีวิต^{๒๙}

พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การใช้การสร้างตัวชีวิตเพื่อวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียง โดยเปรียบเทียบกับพุทธเศรษฐศาสตร์ ” พบว่า หลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ในพุทธเศรษฐศาสตร์ ได้แก่ มัชฌิมาปฏิปทาโยนิโสมนสิการ และอปปมาทธรรม มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะด้านความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยมัชฌิมาปฏิปทากับความพอประมาณเป็นวิธีการหรือหนทางในการพัฒนาตน โยนิโสมนสิการกับความมีเหตุผลเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกการพัฒนาตน และอปปมาทธรรมกับการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีเป็นเครื่องกำกับการพัฒนาตน ผลการศึกษาพบว่าเนื้อหาของเศรษฐศาสตร์ กระแสหลักมีขอบเขตจำกัดอยู่เพียงพุทธเศรษฐศาสตร์ ที่มีองค์ธรรมในระดับศีลเป็นประธาน การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างพุทธเศรษฐศาสตร์ กับเศรษฐศาสตร์ กระแสหลักจึงสามารถใช้เฉพาะองค์ธรรมในระดับศีลเป็นเครื่องมือในการศึกษาเปรียบเทียบ โดยองค์ธรรมในระดับศีลที่เกี่ยวข้องกับ ๔ ทฤษฎีหลักทางเศรษฐศาสตร์ ได้แก่ ปาฏิสุทธิศีล ๔ ที่ประกอบด้วยอาชีพปาฏิสุทธิศีล ในกิจกรรมการผลิตปัจจัย สันนินิตศีล ในกิจกรรมการบริโภค อินทริยสังวรศีล

^{๒๘} พระมหาจูลศักดิ์ จิรวุฒโน, “แนวคิดและวิธีการแก้ปัญหาเศรษฐกิจแนวพุทธของปราชญ์อีสาน”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๓.

^{๒๙} พระธานี เขมธมโม (จำปา), “ศึกษาสัมมาอาชีวะในพระไตรปิฎก”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๙๕.

ในเรื่องอรรถประโยชน์ และปาฏิโมกขสังวรศีล ในการกระจายผลผลิต จากการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อค้นหาตัวชี้วัดที่สามารถกำหนดระดับของความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพุทธ เศรษฐศาสตร์ พร้อมทั้งตัวอย่างและแนวทางในการประยุกต์ใช้ตัวชี้วัดสำหรับใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง ตามกรอบทฤษฎีการผลิต ทฤษฎีการบริโภค ทฤษฎีอรรถประโยชน์ และทฤษฎีการกระจายผลผลิต โดยผลจากการวิเคราะห์ นำมาซึ่งการสร้างตัวชี้วัดเพื่อกำหนดระดับของความพร้อมภายใต้คุณลักษณะความพร้อมประมาณ ความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว จำนวน ๑๓ ตัวชี้วัด ตัวชี้วัดด้านความพร้อมประมาณ จำนวน ๗ ตัว แบ่งเป็นตัวชี้วัดความพร้อมประมาณในกระบวนการ ๔ ตัว (กลุ่มตัวชี้วัดเชิงเปรียบเทียบ) ประกอบด้วยประสิทธิภาพการผลิต ประสิทธิภาพการผลิต ประสิทธิภาพ การบริโภค ประสิทธิภาพการผลิต และตัวชี้วัดความพร้อมประมาณระหว่างกระบวนการ ๓ ตัว (กลุ่มตัวชี้วัดเชิงสัมพัทธ์) ประกอบด้วยความไม่ พอเพียงความพร้อมเพียงขั้นพื้นฐานความพร้อมเพียงขั้นก้าวหน้า ตัวชี้วัดด้านความมีเหตุผล จำนวน ๔ ตัว (กลุ่มตัวชี้วัดเชิงสมบูรณ) ประกอบด้วยคุณค่าของปัจจัยการผลิต คุณค่าการผลิต คุณค่าของปัจจัยการบริโภค คุณค่าการบริโภค และตัวชี้วัดด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว จำนวน ๒ ตัว (กลุ่มตัวชี้วัดเชิงสัมพัทธ์) ประกอบด้วยสัดส่วนปัจจัยการผลิต สัดส่วนปัจจัยการบริโภค^{๑๐}

พุทธิตา รัศมีพงษ์ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีโมคคิภาค ๔” พบว่า หลักเศรษฐศาสตร์ทั่วไป ถือว่า มนุษย์ในทางเศรษฐกิจมีเหตุผลเป็นของตนเอง สนใจประโยชน์ของตน อาศัยแรงผลักดันนั้นกระตุ้นให้เกิดการผลิตการบริโภค การตลาดการลงทุน การออมทรัพย์ และการประหยัด ซึ่งเป็นการแข่งขันกันทางวัตถุ เพื่อให้ถึงจุดหมายคือความมั่นคงทางวัตถุ หลักเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ ประกอบด้วย ทิฏฐธรรมมีกัตถะ ๔ โภชนะมัตตัญญุตตา ปัจจัยปัจเจกขณะ มัชฌิมาปฏิปทา วิริยะ ปัญญา ปาปณิครรรม และการเว้นจากอบายมุข ๖ ประการ เป็นการจัดสรรทรัพยากรลงในอรรถประโยชน์ คือ ประโยชน์ในวัตถุ ประโยชน์ในทางธรรม และประโยชน์ในทางปัญญา หลักโมคคิภาค ๔ ในพระพุทธศาสนา คือ การใช้จ่ายทรัพย์โดยจัดสรรเป็น ๔ ส่วน ได้แก่ ๑ ส่วน ใช้จ่ายเลี้ยงตัวเอง เลี้ยงคนที่ควรบำรุงตามหลักทศ ๖ และทำประโยชน์ ๒ ส่วนใช้ลงทุนประกอบการงาน อีก ๑ ส่วนเก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็นการปฏิบัติตามโมคคิภาค ๔ มีคุณค่าในฐานะเป็นหลักในการใช้จ่ายทรัพย์ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ตนเอง บุคคลรอบข้าง และในทางเศรษฐกิจ พระพุทธศาสนาถือว่า ความสุขทางเศรษฐกิจมิใช่การมีทรัพย์สินเพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่วิธีการที่ได้มาและการบริหารจัดการ

^{๑๐} พิพัฒน์ ยอดพฤติการ, “การใช้การสร้างตัวชี้วัดเพื่อวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงโดยเปรียบเทียบกับพุทธเศรษฐศาสตร์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑.

กับทรัพย์สินที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์และมีคุณค่าอย่างที่สุด การใช้ทรัพย์ไม่ใช่ให้ตกเป็นทาส แต่ให้เป็นนายทรัพย์ มีเพื่อรับใช้มนุษย์ เป็นอุปกรณ์สำหรับทำประโยชน์ให้กับมนุษย์^{๑๑}

พระมหาสายัญ สิริปณฺโญ ได้ทำวิจัยเรื่อง “หลักสันโดษในพระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจ” พบว่า วิกฤติเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในโลกเป็นปัญหาใหญ่ที่เกี่ยวข้องพันและเชื่อมโยงไปถึงการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทั่วทุกมุมโลก กล่าวคือ ปัญหาเศรษฐกิจเป็นวิกฤติที่ขยายวงและเกี่ยวเนื่องเกือบทุกๆ ประเทศในโลก สาเหตุหลักน่าจะมาจากมนุษย์เร่งรีบบริโภคและมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการบริโภคเกินกว่าความจำเป็นที่ธรรมชาติให้มา จริงอยู่ที่มนุษย์ในโลกต้องอาศัยปัจจัย ๔ ในการดำรงชีวิต เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้มนุษย์จำเป็นที่จะต้องผลิตปัจจัย ๔สนองตอบความต้องการของมนุษย์ทั้งในทางอุปโภคและบริโภค แต่ไม่ได้ผลิตออกมาในจำนวนเท่าที่จำเป็น กลับพบว่ามีการผลิตส่วนเกินและจัดจำหน่ายมุ่งเน้นกำไร กล่าวคือสร้างมูลค่าไปในตัวด้วย นอกจากนี้ยังมีปัจจัยภายนอกหลายอย่างที่มีสัมพันธ์กับกระบวนการผลิตและการบริโภค เมื่อเกิดวิกฤติเศรษฐกิจขึ้นจึงทำให้มีปัญหาโยงใยสัมพันธ์กันไปทั่วทุกมุมโลก โดยมีลักษณะปัญหาขั้นพื้นฐานใกล้เคียงกัน นั่นคือ “การบริโภคเกินความจำเป็น” วิธีแก้จึงควรนำหลักสันโดษในพระพุทธศาสนามาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต^{๑๒}

พระวิทยา ญาณสาโร (คัมภรชฎร์) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ศึกษาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” พบว่า เศรษฐกิจพอเพียงได้แก่ เศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความพอดี พออยู่พอกิน พอใช้ เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อนโดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ ตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียวเพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไป หลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมีความสอดคล้องกับพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท กล่าวคือมีความขยันหมั่นเพียร ในการปฏิบัติหน้าที่การงานและการประกอบอาชีพที่สุจริต ฝึกฝนให้มีความซำนซำนาญและรู้จักจริง รู้จักใช้ปัญญาสอดส่องตรวจตราหาวิธีการที่เหมาะสมที่ดีจัดการและดำเนินการให้ได้ผลดี รู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์และ

^{๑๑} พุทธิตา รักพงค์, “การศึกษาเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีโภควิภาค ๔”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ๒๕๕๑), หน้า ๒๙.

^{๑๒} พระมหาสายัญ สิริปณฺโญ, หลักสันโดษในพระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจ, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๓-๔.

ผลงานที่ตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย คบหาคนดีเป็นมิตร ไม่คบไม่เอาอย่างผู้ที่ชักจูงไปในทางที่ไม่ดี^{๓๓}

พอสรุปความได้ว่า การบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์ตามแนวพุทธนั้น จะต้องเป็นไปเพื่อการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น รู้จักใช้ปัญญาในการบริโภคหรือใช้จ่ายต่างๆ ให้อยู่บนพื้นฐานของความพอดี ไม่มากเกินไปไม่น้อยไป เหมาะสมกับวิถีชีวิตที่ดำเนินการอยู่ มีเหตุผลในการเกี่ยวข้องกับวัตถุต่างๆ อย่างไม่สับสนหลง ใช้สิ่งต่างๆ ที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด แสวงหาวัตถุที่ได้มาด้วยความสุจริตด้วยความขยันหมั่นเพียร รู้จักวิธีที่จะรักษาทรัพย์หรือวัตถุที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร หลีกเลี้ยงในการคบเพื่อนที่ไม่ดี และมีการประกอบอาชีพที่สุจริต

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็น เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีขั้นตอนและวิธีการดำเนินงานวิจัย ๔ ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

๑.๖.๑ ขั้นตอนกำหนดกรอบในการวิจัย

การกำหนดกรอบปัญหาในการวิจัย โดยให้เนื้อหาอยู่ในประเด็นเกี่ยวกับสภาพการบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์ และค่านิยมบริโภคตามแนวพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ที่ปรากฏในสังคมไทยปัจจุบัน จะได้เห็นปัญหาของการบริโภคและแนวทางแก้ไขหรือทางออกตามแนวพุทธต่อไป

๑.๖.๒ ขั้นศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนการศึกษาค้นคว้าเอกสารและรวบรวมข้อมูล โดยค้นคว้าถึงสภาพการบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์ และค่านิยมบริโภคตามแนวพระพุทธศาสนา ด้วยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และศึกษาค้นคว้าข้อมูลชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ ตำราวิชาการ สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๓ ขั้นการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร สภาพการบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์ และการวิเคราะห์ค่านิยมบริโภคตามแนวพระพุทธศาสนาเป็นหลัก โดยมุ่งเน้นการเก็บข้อมูลในประเด็นที่เกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ยานพาหนะ และการใช้เครื่องมือสื่อสาร ที่ก่อให้เกิดปัญหาหรือผลกระทบ

^{๓๓} พระวิทยา ญาณสาโร (คัมภีร์ราชภัฏ), “ศึกษาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑.

๑.๖.๔ ชั้นวิเคราะห์และเรียบเรียงข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าเอกสารมาวิเคราะห์ อธิบายความให้เห็นข้อเท็จจริง เพื่อตอบโจทย์เนื้อหาตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาเรียบเรียงเขียนเป็นสารนิพนธ์แบบพรรณนาเชิงโวหารตามโครงสร้างเนื้อหา และนำข้อมูลทั้งหมดมาสรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และพิมพ์เผยแพร่สารนิพนธ์นี้ต่อไป

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๒.๑. ได้ความรู้เรื่องสภาพการบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์

๑.๒.๒. ได้ทราบองค์ความรู้จากการวิเคราะห์ค่านิยมการบริโภคตามแนวพระพุทธศาสนา

บทที่ ๒

สภาพการบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์

ในบทนี้เป็นการศึกษาสภาพของการบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์ ประกอบด้วย การบริโภคตามกระแสค่านิยม การบริโภคอย่างขาดสติไม่รู้เท่าทัน และผลกระทบจากการบริโภค ที่เป็นปรากฏการณ์เกี่ยวกับการบริโภคนิยมในยุคปัจจุบัน มีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ การบริโภคตามกระแสค่านิยม

ในปัจจุบันเรามักจะได้ยินว่าคนไทยมีค่านิยมชอบใช้ของต่างประเทศ ชอบเลียนแบบชาวต่างประเทศโดยรับเอาวัฒนธรรมของต่างประเทศเข้ามามากโดยลืมคิดถึงความเสียหายที่จะเกิดขึ้น ซึ่งคำว่า “ค่านิยม” ถือว่าเป็นปัจจัยภายนอกซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของบุคคลเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ หรือสิ่งอื่นใดก็ตามที่เป็นตัวกำกับหรือควบคุมพฤติกรรมของบุคคลที่อยู่ในสังคมนั้นๆ ซึ่งความสำเร็จหรือความล้มเหลวของธุรกิจทางการตลาดขึ้นอยู่กับความสอดคล้องกับค่านิยมเป็นสำคัญ เนื่องจากสภาพสังคมและวัฒนธรรมของไทยที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้คนในสังคมโดยเฉพาะวัยรุ่นรับเอาอิทธิพลทั้งด้านวัตถุและไม่ใช่วัตถุจากตะวันตกมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตมากขึ้น ดังนั้น ค่านิยมจึงเกี่ยวข้องกับการตอบสนองต่อสิ่งกระตุ้นด้วยวิธีที่มีมาตรฐาน ซึ่งบุคคลจะถูกกระตุ้นให้มีส่วนร่วมในพฤติกรรมเพื่อให้บรรลุค่านิยม และความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมผู้บริโภค ในขณะที่แต่ละชั้นของสังคมจะมีลักษณะของค่านิยมและพฤติกรรมในการบริโภคจะแตกต่างกันออกไป

เพื่อให้มองเห็นถึงสภาพของการบริโภคนิยมในยุคโลกาภิวัตน์ ที่เกี่ยวกับค่านิยมที่สำคัญและเด่นชัดของวัยรุ่นยุคบริโภคนิยมไว้ โดยจะขอยกตัวอย่างกลุ่มค่านิยมกับพฤติกรรม การบริโภคของคนไทยในยุคโลกาภิวัตน์ ที่เป็นปรากฏการณ์ ดังต่อไปนี้

๒.๑.๑ สภาพการบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์

พฤติกรรมการบริโภคนิยม เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากกระแสของการโฆษณาทางสื่อต่างๆ จนทำให้วัยรุ่นเกิดเห็นว่าถ้าได้บริโภคสิ่งนั้นแล้วจะเป็นค่านิยมที่คนทั่วไปยอมรับ จนในที่สุดก็กลายมาเป็นความเชื่อในการบริโภคว่าเป็นความโก้เก๋หรูหรา ดังนั้น พฤติกรรม การบริโภคของวัยรุ่นยุคบริโภคนิยม จึงสามารถแยกเป็นประเด็นต่างๆ ได้แก่

๑) ความรัก ความรักของวัยรุ่นมีหลายรูปแบบ คือ รักพ่อแม่ ญาติพี่น้อง รักเพื่อน รักพวกพ้อง รักเพื่อนต่างเพศ ซึ่งเป็นความรักแบบหนุ่มสาว ขณะเดียวกันวัยรุ่นก็ต้องการได้รับความรักจากบุคคลเหล่านี้ด้วย^๑

๒) ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ความสนุกสนานเพลิดเพลินของวัยรุ่นส่วนมากมักจะออกมาในรูปของกิจกรรมกีฬาหรือความบันเทิง เช่น การเชียร์กีฬา เป็นต้น

๓) ความเป็นอิสระ ความต้องการเป็นอิสระจะมีสูงมากในวัยรุ่น เพราะเป็นวัยที่อยู่ระหว่างวัยเด็กกับวัยผู้ใหญ่ต้องการแสดงออกซึ่งความเป็นตัวของตัวเอง ฉะนั้นจึงไม่ชอบให้ผู้ใหญ่ม้าวก้าวภายในชีวิตของตน ไม่ชอบให้ใครมาสอน วัยรุ่นบางคนจึงทำอะไรโดยไม่ให้ผู้ใหญ่รู้เห็น

๔) การมีชื่อเสียง วัยรุ่นต้องการให้สังคมยอมรับหรือชมเชย หรืออยากเด่นอยากดัง เช่น ต้องการเป็นนักกีฬาที่เก่งเพื่อให้เป็นขวัญใจของเพื่อนๆ เป็นต้น

๕) มีอุดมคติสูง วัยรุ่นมักจะเป็นวัยที่มีอุดมคติแรงกล้า มีความกล้าเสี่ยง และมีพลังผลักดันสูง ทำให้เชื่อคนง่ายจนบางครั้งตกเป็นเครื่องมือของผู้มีอำนาจ มีอิทธิพลแสวงหาผลประโยชน์ได้

๖) สนใจเรื่องเพศและเพศตรงข้าม วัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องการความรู้ ความเข้าใจทางเพศอย่างถูกต้อง แต่มักถูกกีดกันจากผู้ใหญ่ ทำให้วัยรุ่นหาความรู้ด้วยการได้ยินหรือได้ฟังคนอื่นพูด ซึ่งอาจจะไม่ถูกต้องทั้งหมด หรือไม่ก็อ่านหนังสือเรื่องเพศที่มีขายตามท้องตลาด ซึ่งอาจเป็นหนังสือที่เร้าความรู้สึกทางเพศได้

๗) การยอมรับของผู้ใหญ่ คือ ให้ผู้ใหญ่ยอมรับว่ามีความสามารถหรือมีประโยชน์ต่อสังคมเพราะฉะนั้นผู้ใหญ่ไม่ควรเพิกเฉย ควรให้วัยรุ่นรับผิดชอบในกิจกรรมบางอย่าง จะช่วยให้วัยรุ่น รู้จักความรับผิดชอบ เป็นตัวของตัวเองหรือช่วยตัวเองได้มากขึ้น

๘) เป็นแบบอย่างที่ดี วัยรุ่นในปัจจุบันแม้จะชอบความอิสระ แต่ก็ต้องการคำแนะนำที่ดีจากผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่จึงต้องคอยนำทาง คอยตักเตือน และให้รางวัลเมื่อวัยรุ่นทำดี

๙) ความปลอดภัยและความมั่นคง วัยรุ่นต้องการได้หลักประกันว่าถ้าหากทำในสิ่งที่ดีแล้วจะไม่ถูกลงโทษหรือไม่เป็นที่พอใจของผู้ใหญ่ เพราะในสายตาของผู้ใหญ่สิ่งที่วัยรุ่นคิดว่าดีแล้วอาจจะไม่ดีในสายตาผู้ใหญ่ก็ได้

๑๐) ต้องการประสบการณ์ใหม่ ๆ ผู้ใหญ่บางคนมักจะกีดกันไม่ให้วัยรุ่นทดลองสิ่งใหม่ๆ ทั้งที่บางสิ่งไม่ก่อให้เกิดอันตรายแต่อย่างใด เช่น ต้องการแต่งกายแปลกๆ ตามสมัยนิยม ต้องการมีเพื่อนต่างเพศ เป็นต้น ทำให้ผลที่ตามมาคือเกิดการชอนเร้น หลอกหลวงและในที่สุดอาจเกิดความเสื่อมเสียได้

^๑ ฌ็อง-ฌัก อ็องตวน, ฌ็อง-ฌัก อ็องตวน, คำนิยามที่สำคัญและเด่นชัดของวัยรุ่นยุคบริโภคนิยม, (คณะเศรษฐศาสตร์ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔), หน้า ๒๑.

๑๑) มีความรู้สึกรุนแรง เช่น ถ้าเกิดความสมหวังก็ชื่นชมซาบซึ้ง ตื่นเต้น ถ้าผิดหวังก็จะคับแค้นใจ น้อยใจในวาสนาของตัวเอง ความรู้สึกนี้จะรุนแรงผิดธรรมดา บางครั้งอาจออกมาในรูปที่ว่าเป็นเพราะตัวเองผิด บางคนถึงกับฆ่าตัวตายได้ถ้าเกิดผิดหวังในบางเรื่อง เช่น ความรัก การสอบตก หรือถูกพ่อแม่ดู เป็นต้น

๑๒) มีอนาคตและมีความสำเร็จ วัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องการรับผิดชอบ ต้องการพึ่งตนเอง ผันถึงจุดหมายในอนาคต เช่น ต้องการเป็นหมอ เป็นวิศวกร เป็นต้น

๑๓) การรวมกลุ่ม เพื่อนมีความสำคัญมาก เป็นวัยที่ต้องการให้เพื่อนยอมรับ เพราะฉะนั้น จึงพยายามทำตามเพื่อน แม้บางครั้งจะขัดกับความรู้สึกส่วนตัวก็ตาม เช่น เพื่อนชวนเดินขบวนแม้ไม่อยากเดินก็ตาม เพราะกลัวเพื่อนไม่รักไม่ให้เข้ากลุ่มด้วย เป็นต้น^๒

๒.๑.๒ กลุ่มบริโภคนิยมในปัจจุบัน

ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ที่ใช้เป็นสื่อกลางในการโฆษณาสินค้าทุกประเภท มีผลต่อการบริโภคของคนไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงทำให้เกิดพฤติกรรมเลียนแบบการบริโภค ที่ตนเองสามารถแสวงหาได้ เพื่อสนองความต้องการของตน กลุ่มบริโภคนิยมในปัจจุบันที่สามารถแยกได้ มีดังต่อไปนี้

๑) กลุ่มค่านิยมความร่ำรวย และนิยมใช้ของจากต่างประเทศ

การบริโภคนิยมของกลุ่มนี้ จุดเด่นที่เป็นนิสัย คือชอบทำตัวว่าตัวเองเป็นคนร่ำรวย เนื่องมาจากการใช้สินค้า สินค้าที่นิยมใช้จะเป็นสินค้าที่นำเข้ามาจากต่างประเทศเท่านั้น มีพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริโภค คือเป็นบุคคลที่ชอบใช้ของแพงๆ ทำให้คนอื่นมองว่าตัวเองเป็นผู้ที่ร่ำรวย ต้องการให้คนอื่นยกย่องนับถือ เป็นคนที่ต้องมีเกียรติ ต้องการเป็นผู้นำในการใช้สินค้า นิยมใช้สินค้าที่นำเข้ามานั้น มองว่าสินค้าในประเทศเป็นสินค้าที่ไม่มีคุณภาพ ไม่มีมาตรฐาน เป็นสินค้าด้อยคุณภาพ จะรู้สึกภูมิใจทุกครั้งเมื่อได้ใช้สินค้าที่เป็นสินค้าจากต่างประเทศ ชอบไปเที่ยวต่างประเทศเพื่อไปซื้อสินค้า บางครั้งซื้อมาแล้วก็ไม่ได้ใช้ประโยชน์ก็จะซื้อ หรือบางครั้งอาจจะไม่มีเวลาไปเที่ยวต่างประเทศ ก็ชอบฝากให้คนอื่นซื้อ มีความเป็นต่างชาติสูงมาก จะเป็นบุคคลที่เน้นการแต่งกายดีตั้งแต่ศีรษะจรดเท้า เพื่อเสริมสร้างบุคลิกภาพ สร้างความน่าเชื่อถือ นิยมใช้บัตรเครดิต ชอบความสะดวกสบายไม่ชอบการรอคอยนานๆ ชอบสังคมกับเพื่อนที่มีฐานะร่ำรวย เท่าเทียมกัน ไม่ชอบคบหาสมาคมกับคนที่ด้อยกว่าหรือจนกว่า ทำอะไรคิดถึงตัวเองมากกว่าคนอื่น บางครั้งอาจจะประสบกับปัญหาทางการเงินแต่กลัวว่าคนอื่นจะรู้ถึงฐานะของตนเองต้องยอมกู้เงินเพื่อพยุงฐานะของตนเองก็ยอมเพื่อรักษาภาพลักษณ์ของตนเอง โดยไม่ต้องการให้ใครมามองว่าตัวเองจนลำบาก หรือต่ำต้อยกว่าคนอื่น

^๒ ทัศนวิสัย ๒๕๕๖, ค่านิยมที่สำคัญและเด่นชัดของวัยรุ่นยุคบริโภคนิยม, หน้า ๒๒.

สินค้าที่นิยมบริโภค ก็มักจะเป็นประเภทสินค้าที่คนในยุคโลกาภิวัตน์นิยมบริโภคกัน โดยมากจะเป็นทั้งสินค้าที่เป็นเครื่องอุปโภค และบริโภค เท่าที่ผู้วิจัยค้นคว้าหาหลักฐานมา ก็พอที่จะนำมาเสนอให้เห็น ได้แก่ บ้านหรูหรา ราคาแพง มีเนื้อใช้สอยมาก เฟอร์นิเจอร์ตกแต่ง บ้านราคาแพง ต้องใช้สถาปนิกเป็นผู้ออกแบบ รถยนต์มีราคาแพงและมีความปลอดภัยสูง เป็นรถนำเข้า ใช้โทรศัพท์มือถือติดต่อบริษัท หรือมีเครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องใช้ไฟฟ้า อิเล็กทรอนิกส์ นำเข้าจากต่างประเทศ เสื้อผ้าที่สวมใส่ จะเป็น BRAND NAME จากต่างประเทศมีราคาแพง เครื่องประดับ สวมใส่ เช่น นาฬิกา แวนดา เข็มกลัด เป็นของต่างประเทศ น้ำหอมที่ใช้ก็เป็นสินค้านำเข้าจากต่างประเทศ ใช้บัตรเครดิตการ์ดหลายใบ เพื่อความสะดวกและคล่องตัว ชอบออกกำลังกายตาม FITNESS และใช้บริการสถานเสริมสวยความงาม ชอบทานอาหารนอกบ้าน เช่น โรงแรม ภัตตาคาร และร้านอาหารที่มีชื่อเสียง โดยเฉพาะชอบอาหารต่างชาติ อาทิ อาหารญี่ปุ่น อาหารอิตาลี เครื่องดื่ม ชอบดื่มเหล้านอก ไลน์จากประเทศฝรั่งเศส^๓

๒) ค่านิยมสุขภาพดี

ค่านิยมบริโภคของกลุ่มนี้ จะเป็นบุคคลที่รักษาสุขภาพของตนเอง และครอบครัว เพื่อที่จะได้มีชีวิตที่ยืนยาว ปราศจากโรคภัยต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นกับสุขภาพร่างกายของตนเอง ถึงแม้สิ่งนั้นจะมีราคาแพง ชนิดที่คนบางคนไม่สามารถที่จะหาเงินมาซื้อได้ แต่ก็จะมีอีกกลุ่มหนึ่งที่ยอมเสียเงินเพื่อให้ได้สิ่งที่คิดว่าดีที่สุดมากที่สุดมาบริโภค พฤติกรรมของบุคคลที่มีค่านิยมสุขภาพดี มักจะเป็นคนที่ดูแลตนเองเป็นอย่างดี มีการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ ชอบความสะอาด ไปพบแพทย์เป็นประจำ มีการพักผ่อนอย่างเพียงพอ เลือกรับประทานอาหารที่มีคุณค่า มีประโยชน์ต่อร่างกาย เพื่อทำให้สุขภาพแข็งแรง รวมทั้งดูแลคนในครอบครัวด้วยต้องการให้คนในครอบครัวปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ต้องการมีชีวิตที่ยืนยาว มีร่างกายที่แข็งแรงและสมบูรณ์ ชอบพักผ่อนอยู่กับบ้าน และทานอาหารในบ้านเพราะเน้นความสะอาด ชอบดูหนังฟังเพลงอยู่ในบ้าน

สินค้าที่นิยมบริโภค ได้แก่ อาหารมังสวิรัต อาหารเสริม เช่น แบรินด สก็อตนมที่มีแคลเซียม เพื่อเสริมสร้างกระดูก นมพร่องมันเนย โยเกิร์ต วิตามินต่างๆ เช่น วิตามินซี วิตามินบี ฯลฯ ผักปลอดสารพิษ ดื่มน้ำผลไม้ ดื่มน้ำแร่ โสมเกาหลี เห็ดหลินจือ ไก่ตุ๋นยาจีน ไก่ดำยารักษาโรค (จากแพทย์สั่ง)

๓) ค่านิยมรักความสนุกสนาน

ค่านิยมบริโภคของกลุ่มนี้ เป็นบุคคลที่รักความสนุก มีความรื่นเริงอยู่ตลอดเวลา ชอบสังสรรค์ ไม่ว่าจะเป็นเทศกาลใดก็ตาม ลักษณะของพฤติกรรมบุคคลจะเป็นบุคคลที่รักสนุก ชอบความรื่นเริง มีการสังสรรค์ในหมู่ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นการจัดปาร์ตี้ทุกสิ้นเดือน หรือเป็นเทศกาลต่างๆ เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันตรุษจีน วันสงกรานต์ ฯลฯ ทุกเทศกาลก็จะมีความสนุกสนานตลอดเวลา สินค้าที่นิยมบริโภค ได้แก่ รับประทานอาหารทุกชนิด

^๓ ศิริวรรณ เสรีรัตน์, พฤติกรรมผู้บริโภค, (กรุงเทพมหานคร: วิสิทธ์พัฒนา, ๒๕๓๘), หน้า ๑๐.

เช่น อาหารกับแก๊ส อาจทำทานเอง หรือไปทานนอกบ้าน เครื่องดื่มทุกชนิด เช่น น้ำอัดลม ผลไม้ต่าง ๆ (ผลไม้ไทยและผลไม้นำเข้า) ขนมคบเคี้ยวต่าง ๆ ต้มสุรา (ผลิตในประเทศไทยและนำเข้าจากต่างประเทศ) ชอบร้องเพลง KARAOKE (อาจจะร้องเพลงอยู่ในบ้าน หรือตามสถานเริงรมย์ต่าง ๆ) ชอบดูภาพยนตร์ ชอบไปรับประทานอาหาร และฟังเพลงตามโรงแรม ห้องอาหารต่าง ๆ และตามคาเฟ่ ชอบไปเที่ยวตามสถานที่ในต่างจังหวัด

๔) ค่านิยมบริโภคนิยม

ค่านิยมบริโภคของกลุ่มนี้ จะเป็นบุคคลที่มีนิสัยชอบบริโภคเป็นหลัก ซึ่งไม่ได้คำนึงถึงสุขภาพ ลักษณะพฤติกรรมกรรมการบริโภคชอบรับประทานอาหารนอกบ้าน พยายามสรรหาร้านอาหารที่อร่อย ๆ ไม่ว่าจะอยู่ใกล้หรือไกล ถ้าขึ้นชื่อในระดับ เซลล์ชวนชิม แม่ช้อยนางรำ และไม่ลองไม่รู้ ซึ่งมีใบรับประกัน ชอบที่จะไปทดลองชิมดูว่าอร่อยสมชื่อหรือเปล่า ชอบร้านอาหารที่มีลักษณะสะอาด มีความสะดวกสบาย มีที่จอดรถสะดวก บางครั้งบริโภคมากจนเกินความจำเป็นและมีผลต่อสุขภาพ ทำให้เกิดโรคต่าง ๆ ได้ง่าย เช่น โรคไขมันอุดตัน โรคเบาหวาน ความดัน อาหารไม่ย่อย อาหารเป็นพิษ ฯลฯ สินค้าที่นิยมบริโภค ได้แก่ อาหารทุกชนิด เช่น ร้านอาหารต่าง ๆ ร้านอาหารญี่ปุ่น ร้านไอศกรีม ขนมคบเคี้ยวต่าง ๆ เครื่องดื่มทุกชนิด สุรายี่ห้อต่าง ๆ

๕) ค่านิยมเลียนแบบต่างประเทศ

ค่านิยมบริโภคของกลุ่มนี้ เป็นบุคคลที่มีลักษณะชอบเลียนแบบ เอาค่านิยมจากต่างประเทศมาใช้เป็นพฤติกรรมของตนเอง ไม่มีจุดยืนเป็นของตัวเอง เห็นใครสวยก็อยากจะสวยและเท่เหมือนคนอื่นบ้าง ลักษณะพฤติกรรมชอบเลียนแบบจากต่างประเทศโดยเฉพาะสื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะป็นนิตยสาร โทรทัศน์ดาวเทียม เป็นการเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากต่างประเทศโดยมิได้กลั่นกรองมาก่อน ทำให้พฤติกรรมการรับรู้จะสอดแทรกเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรม ซึ่งค่านิยมการเลียนแบบจากต่างประเทศจะมีมากขึ้น เช่น แฟชั่นต่าง ๆ การแต่งตัว การทำทรงผม สิวผม จะนิยมไปทางตะวันตก การดำรงชีวิตเปลี่ยนไป กล้าแสดงออกมากขึ้น มีความมั่นใจในตัวเองสูง ทำอะไรคิดว่าตัวเองทำถูกเสมอ มองผู้อื่นผิดอยู่ตลอดเวลา บางครั้งลืมนวัตกรรมที่ดีของประเทศเราไป เช่น เป็นคนก้าวร้าว ไม่มีสัมมาคารวะ พูดจาไม่เพราะ ขาดความน่าเชื่อถือ และหลงตัวเอง สินค้าที่นิยมบริโภค ได้แก่ เสื้อผ้าตามแฟชั่น เช่น สายเดี่ยว เกาะอก ทรงผมตามแฟชั่น เช่น กัดสีผม โกรกผม นิตยสารแฟชั่นของต่างประเทศ อ่านนิตยสารต่างประเทศ วารสารต่างประเทศ ภาพยนตร์ต่างประเทศ ฟังเพลงต่างประเทศ ชอบเดินร่ำ อ่านหนังสือการ์ตูนญี่ปุ่น^๔

^๔ พจนารถ หอมประสิทธิ์, การบริโภคนิยมของคนชนบท, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, ๒๕๕๐), หน้า ๕๙.

การบริโภคตามกระแสค่านิยมดังกล่าวข้างต้น กล่าวโดยสรุปทั้งหมดนั้นเป็นการบริโภคตามกระแสค่านิยมที่เป็นการบริโภคปัจจัยสี่ ที่เป็นการบริโภคเพื่อตอบสนองความต้องการที่เกินความจำเป็นของตนเอง เป็นไปเพื่อความหรูหรา หลงตามกระแสค่านิยม จนทำให้เกิดมีพฤติกรรมการเลียนแบบด้วยความหลง เพราะเชื่อว่าถ้าได้บริโภคตามความต้องการแบบตัณหาแล้วจะดูโก้เก๋ และทันสมัยอยู่เสมอ แต่ทั้งนี้และทั้งนั้นก็เป็นการปรากฏการณ์ให้เห็นถึงสภาพของการบริโภคปัจจัยสี่ในยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง ที่จริงแล้วอาจเป็นความจำเป็นและเกินความจำเป็นไปเสียก็ได้

๒.๒ การบริโภคอย่างขาดสติไม่รู้เท่าทัน

มนุษย์เราเมื่อแสวงหาและสะสมทรัพย์ได้แล้ว ขั้นต่อไปก็คือการใช้จ่ายทรัพย์เพื่อการบริโภคซึ่งเป็นกิจกรรมที่สำคัญของมนุษย์ ยิ่งยุคสมัยโลกาภิวัตน์นี้ที่เรียกว่ายุคทุนนิยมมนุษย์ต่างแสวงหาทรัพย์มาเพื่อบริโภคอันเป็นการสนองตอบต่อความต้องการหรือความอยากของตนเอง การบริโภคนั้นมีทั้งบริโภคตามความจำเป็นในการดำเนินชีวิตซึ่งเป็นไปตามหลักปัจจัยสี่ซึ่งเป็นความจำเป็นพื้นฐานของชีวิตมนุษย์ และการบริโภคที่เกินความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต แต่เป็นการบริโภคเพื่อตอบสนองความอยาก การใช้จ่ายทรัพย์เพื่อบริโภคนั้น ถ้าไม่มีการวางแผนในการใช้จ่ายให้ดีแล้วย่อมประสบปัญหาในการดำเนินชีวิตเพราะจะทำให้ทรัพย์ที่มีอยู่ไม่พอต่อการใช้จ่าย การรู้จักวางแผนในการใช้จ่ายหรือที่เรียกว่าการรู้จักวางแผนทางการเงินจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นไม่ว่าจะอยู่ในอาชีพอะไรจะเป็นเกษตรกร ข้าราชการ หรือพ่อค้าถ้ารู้จักวางแผนในการใช้จ่ายย่อมทำให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต

๒.๒.๑ ปัญหาการบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์

การบริโภคที่ไม่ถูกต้อง เป็นเรื่องที่สำคัญและควรเอาใจใส่อย่างยิ่ง เพราะสาเหตุส่วนใหญ่ที่ก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับเรื่องการบริโภค ก็จะมาจากความประมาทขาดสติ หลงใหลในสิ่งที่ไม่ดีพออยู่ ถ้าขาดการพิจารณาด้วยปัญญาอย่างละเอียดแล้ว การบริโภคสิ่งต่างๆ ก็จะนำปัญหามาสู่ตนเอง และผู้อื่น ปัญหาการบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์นั้น สามารถแยกเป็นประเด็นๆ ได้ดังต่อไปนี้

๑) ขาดสติสัมปชัญญะในการบริโภค

การบริโภคหรือการใช้จ่ายที่ขาดสติ ก็จะหลงใหลไปกับการโฆษณาเพื่อกระตุ้นให้เราใช้จ่ายเพื่อบริโภคอย่างเกินพอดี หรือเกินความจำเป็น เพราะสิ่งของบางอย่างไม่จำเป็นต่อเราใน การที่จะหามาบริโภค หรือสิ่งของบางอย่างเรามีอยู่แล้วก็ไม่จำเป็นต้องไปหาใหม่มาอีก ให้รายจ่ายสมดุลกับรายรับไม่ให้รั้นแค้นหรือผิดเคืองเกินไป และก็ไม่ใช่ให้ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยจนประสบปัญหาทางการเงิน เพราะเมื่อประสบปัญหาทางการเงินหรือที่เรียกว่าเงินไม่พอใช้แล้ว ย่อมมีปัญห่อื่นๆ ตามมาอีกมากมาย เช่น ปัญหาการทุจริต คอร์รัปชัน อาชญากรรม เป็นต้น

การใช้จ่ายทรัพย์สินเพื่อการบริโภคจึงต้องให้มีความสมดุลกับรายได้ การใช้จ่ายใช้สอย
ซื้อของที่ตนเองต้องการเป็นเรื่องสนุก หลายคนมีสติในการใช้จ่าย แต่หลายคนก็ขาดสติใช้จ่าย
จนเกิดความเดือดร้อนในเรื่องเงินทองซึ่งมีผลกระทบไปถึงการดำเนินชีวิตด้วย บ่อยครั้งคนที่เริ่ม
เดือดร้อนเรื่องเงินยังไม่ตระหนักถึงสถานะของตนเองเพราะไม่มีไฟแดงกะพริบเตือนเป็น
สัญญาณให้ทราบที่กำลังใช้จ่ายเกินตัว กินอยู่เกินฐานะ และชีวิตในอนาคตกำลังจะลำบากสิ่งที่
อาจจะเป็นตัวแทนของไฟแดงกะพริบได้แก่^๕

๑. รายได้ส่วนหนึ่งถูกใช้ชำระหนี้เพิ่มมากขึ้นทุกที
๒. จ่ายเงินชำระหนี้บัตรเครดิตหรือเงินกู้ด้วยจำนวนเงินต่ำสุดเท่าที่เจ้าหนี้จะยอมได้
๓. ใช้เงินเต็มวงเงินกู้ของบัตรเครดิต
๔. ต้องเอาเงินส่วนที่ตั้งใจไว้ทำอย่างอื่นมาจ่ายชำระเงินตามใบเรียกเก็บเงิน
๕. ใช้บัตรเครดิตชำระหนี้สำหรับหลายสิ่ง ทั้งๆ ที่แต่เดิมใช้เงินสด
๖. ชำระเงินตามใบเรียกเก็บเงินเกินกำหนดเวลาอยู่เนืองๆ
๗. ผัดผ่อนไม่ไปหาหมอหรือหมอฟันเพราะเงินตึงมือ
๘. ถูกเตือนให้จัดการกับบิลค้างชำระอยู่บ่อยๆ
๙. ทำงานล่วงเวลาหรือหาเงินพิเศษตัวเป็นเกลียวเพื่อหาเงินสดมาชำระบิลที่ส่งมา
เรียกเก็บ

๑๐. หากต้องออกจากงานที่ทำอยู่ก็จะเกิดปัญหาการเงินขึ้นมาทันที

๑๑. นึกกังวลถึงเรื่องเงินอยู่เสมอ

สัญญาณข้างต้นไม่จำเป็นต้องมีครบทุกอย่างก็แสดงว่ากำลังอยู่กินอย่างเดือดร้อน
แล้ว สาเหตุก็มาจากความไม่สมดุลระหว่างรายได้และรายจ่าย หนทางแก้ไขแรกก็คือ ต้องหา
รายได้ให้พอกับรายจ่ายที่กำลังเกิดขึ้น หรือพูดอีกอย่างว่าฐานะการเงินขึ้นมาให้ทัดเทียมกับ
ระดับการอยู่กิน หนทางที่สองคือ ลดรายจ่ายลงให้พอดีกับรายได้ หรือลดการอยู่กินลงมาให้
พอดีหรือต่ำกว่าฐานะ หรือทั้งสองทาง

ในแง่ของพระพุทธศาสนาแล้ว สามารถแยกความต้องการออกเป็น ๒ ประเภท
ความต้องการอีกประเภทหนึ่งค่อนข้างจะจำกัด ความต้องการ ๒ ประเภทนี้ ถ้าใช้ศัพท์สมัยใหม่
ยังหาศัพท์โดยตรงไม่ได้ ความต้องการประเภทที่หนึ่ง ขอเรียกว่า ความต้องการสิ่งเสพ
ปรนเปรอตน คือ ตัณหา เป็นความต้องการที่ไม่จำกัด

^๕ วรากร สามโกเศศ, รู้จักใช้เข้าใจเงิน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทดาวฤกษ์คอมมิวนิเคชั่น
จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๐๓.

๒) ขาดความพอดีในการบริโภค

ปัญหาการไม่รู้จักรักรประหยัดทรัพย์ คือ ไม่รู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์และผลงานอันตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย หลักธรรมข้อนี้ มีจุดมุ่งหมายให้เป็นคนมัธยัสถ์ รู้จักจ่ายทรัพย์ไปในทางที่เกิดประโยชน์ ไม่ใช่เข้าไปใช้เพื่อกามคุณ เพื่อรูป รส กลิ่น เสียง จนทำให้ทรัพย์นั้นหมดไปโดยไม่ทำให้ตนเองเจริญขึ้น ได้มั่งมีไม่ก็ช่วยยามก็กลับไปลำบากยากจนเพราะใช้ทรัพย์ไปในกามคุณและอบายมุข บ้างครั้งจนถึงกลับเป็นหนี้สิน เสียทรัพย์และเสียเกียรติ มีนักกีฬาหลายคนที่ได้ทรัพย์มามากมาจากการแข่งขัน แต่ต้องพบกับความลำบากในบั้นปลายของชีวิต เหตุเพราะไม่มีธรรมในข้อนี้นั่นเอง^๖

๓) การใช้จ่ายทรัพย์เกินฐานะเพื่อบริโภค

ปัญหาการใช้จ่ายทรัพย์เกินฐานะ คือ ไม่รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่าย และไม่อยู่แบบพอดี สมรายได้ มิให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือย ให้มีรายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดไว้สำหรับบั้นปลายของชีวิตจะได้ไม่ลำบาก พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวว่า “พึงเข้าใจระลึกไว้เสมอว่า การที่เพียรพยายามแสวงหา รักษา และ ครอบครองโภคทรัพย์ไว้นั้น ก็เพื่อจะใช้ให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและคนอื่น ถ้าไม่ใช้ทรัพย์สมบัติให้เกิดคุณประโยชน์แล้ว การหาและการมีทรัพย์สมบัติก็ปราศจากคุณค่า หากความหมายใดๆ มิได้ ดังนั้นเมื่อมีทรัพย์หรือหาทรัพย์มาได้แล้ว ต้องรู้จักจัดสรรทรัพย์นั้น โดยถือหลักการแบ่งทรัพย์เป็น ๔ ส่วน ที่เรียกว่า โภควิภาค” คือ หนึ่งส่วนใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยง ได้แก่ บิดา มารดา บุตร ภรรยา และคนในปกครอง มิตรสหาย ผู้ร่วมกิจการงาน ทำบุญ ตลอดจนจุนบำรุงราชการด้วยการเสียภาษีอากร เป็นต้น สองส่วนใช้เป็นทุนประกอบการงาน สามส่วน เก็บไว้ใช้ในยามจำเป็น^๗

การบริโภคที่ขาดสติไม่รู้เท่าทันนั้น เมื่อสรุปแล้วก็คือการบริโภคที่เกินความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต แต่เป็นการบริโภคเพื่อตอบสนองความอยาก (ตัณหา) การใช้จ่ายทรัพย์เพื่อบริโภคนั้น ถ้าไม่มีการวางแผนในการใช้จ่ายให้ดีแล้วย่อมประสบปัญหาในการดำเนินชีวิตเพราะจะทำให้ทรัพย์ที่มีอยู่ไม่พอต่อการใช้จ่าย ปัญหาหนี้สินก็จะตามมา อาจทำให้เกิดความขัดแย้งหรือครอบครัวแตกแยก บางครั้งอาจถึงกับคิดสั้นก่ออาชญากรรมหรือทำร้ายตัวเองได้ เพราะเครียดกับหนี้สินท่วมหัว อันเกิดจากการบริโภคที่ขาดสติสัมปชัญญะ

^๖ อุดุลย์ ตันประยูร, *ปัญหาสังคม*, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่บาร์มีการพิมพ์, ๒๕๒๔), หน้า ๕๖.

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *ธรรมมนุษย์ชีวิต*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๓๙.

๒.๓ ผลกระทบจากการบริโภค

มนุษย์จำเป็นต้องบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ แต่ถ้าการบริโภคนั้นเกินความพอดีหรือบริโภคด้วยความประมาทขาดสติแล้ว ผลกระทบที่จะตามมาก็ต้องเป็นเรื่องธรรมดา ส่วนจะมีมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ตนบริโภคนั้น สำหรับผลกระทบที่เกิดจากการบริโภคในหัวข้อนี้ มีรายละเอียดดังที่ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงตามลำดับต่อไป

๒.๓.๑ ผลกระทบจากการกินอาหาร

ปัญหาด้านสุขภาพของคนปัจจุบัน นอกจากจะมีสาเหตุมาจากปัจจัยภายในอย่างเช่น ความบกพร่องของยีนส์หรือเป็นเพราะกรรมพันธุ์แล้ว อีกสาเหตุหนึ่งก็คือมาจากปัจจัยภายนอก เช่น อาหารและสภาพแวดล้อมที่อาศัยอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อาหาร กล่าวได้ว่า โภภีใช้เจ็บต่างๆ ที่เกิดขึ้นแก่มนุษย์นั้น ส่วนหนึ่งมาจากอาหารที่มนุษย์รับประทานเข้าไป ในส่วนนี้เป็นไปได้ว่า มนุษย์เราไม่คำนึงถึง เท่าที่ควรจะเป็น การกินยังเป็นการกินเพื่อให้อิ่มผ่านพ้นไปเป็นวันๆ เท่านั้น การให้ค่าหรือความสำคัญแก่การกินที่เหมาะสมยังไม่มีให้เห็นเท่าที่ควร ปัญหาด้านสุขภาพ เช่น โรคเบาหวาน มะเร็ง โรคกระเพาะอาหารอักเสบ ท้องเสีย ท้องอืด แม้กระทั่งโรคอ้วน แม้ไม่ใช่โรคโดยตรงแต่เมื่อมีการรักษาเยียวยาและทำให้ไม่พอใจ ก็ถือว่าเป็นโรคชนิดหนึ่ง เหล่านี้ถือว่า ส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากอาหาร เรียกว่า อาหาร อย่างไรก็ตาม ปัญหาสุขภาพที่เกิดจากการกิน จึงเป็นปัจจัยสำคัญ ๒ ส่วนประกอบกัน คือ พฤติกรรมการกินและอาหารที่กินเข้าไป เพราะพฤติกรรมการกินของมนุษย์ ยังเป็นพฤติกรรมการกินที่ไม่เหมาะสมและไม่พึงปรารถนา คำว่า ไม่เหมาะสม และไม่พึงปรารถนา ในที่นี้หมายความว่า ไม่สอดคล้องกับความต้องการของร่างกาย ไม่สอดคล้องกับการทำงานของร่างกายรวมถึงการกินที่ไม่พอเหมาะพอดี ซึ่งมากเกินไปหรือน้อยเกินไป ตลอดถึงการกินที่ไม่เป็นมือ ไม่เป็นเวลา ซึ่งนอกจากจะได้ประโยชน์จากอาหารน้อย ร่างกายได้รับสารอาหารที่ไม่เพียงพอแล้ว ยังเสี่ยงต่อปัญหาสุขภาพอีกด้วย เช่น โรคกระเพาะอักเสบ และเป็นการทำให้การทำงานของร่างกายเสียระบบอีกด้วย^๔

นอกจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น ถ้าหากเราสังเกตก็จะเห็นพฤติกรรมการบริโภคอาหารเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมค่อนข้างมาก แม้แต่การศึกษาพฤติกรรมการบริโภคอาหารที่โรงเรียนใน ๕ วันของนักเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร ก็ยังพบว่า นักเรียนบริโภคอาหารหลักทุกวัน และมีนักเรียนที่บริโภคอาหารและขนมทุกวัน และยังพบอีกว่า นักเรียนบริโภคข้าวเป็นอาหารหลักทุกวันมากกว่าอาหารหลักอื่นๆ และมีนักเรียนที่บริโภคไข่ทุกวันเพียงร้อยละ ๔.๑๘ เท่านั้น ส่วนอาหารประเภทขนมนักเรียนเลือกบริโภคขนมกรุบกรอบและส่วนใหญ่ไม่เลือกบริโภคขนมไทย สำหรับเครื่องดื่มส่วนใหญ่ที่เลือกบริโภค

^๔ ปรีชา บุญศรีตัน, พุทธจริยศาสตร์กับการกิน, รายงานการวิจัย, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒.

คือน้ำเปล่าไม่ใส่น้ำแข็ง น้ำเปล่าใส่น้ำแข็ง และน้ำอัดลมในสัดส่วนใกล้เคียงกัน และมีนักเรียนที่ไม่ดื่มนมหรือผลิตภัณฑ์จากนมสูงถึงร้อยละ ๔๖.๗๒ ในส่วนอาหารมื้ออื่นๆ ที่ไม่ใช่มื้อกลางวัน พบว่าส่วนใหญ่นักเรียนเลือกบริโภคไอศกรีมทุกวัน ซึ่งมากกว่าอาหารประเภทอื่นๆ อย่างไรก็ตาม ขนมและอาหารทอดก็เป็นอาหารที่นักเรียนเลือกบริโภค รองลงมาจากไอศกรีม เมื่อพิจารณาแล้ว นักเรียนบริโภคบ่อย ๒-๓ วัน จะพบว่า นักเรียนเลือกบริโภคอาหารทอดมากกว่าอาหารประเภทอื่นๆ^๙

พฤติกรรมการบริโภคนั้น ถือได้ว่าเพศนั้นเป็นตัวแปรที่สำคัญที่น่าจะมีผลต่อพฤติกรรมการบริโภคอาหารของบุคคล จากหลักฐานทางงานวิจัยของสุชาติา มะโนทัย พบว่านักเรียนหญิงมีความรู้เรื่องโภชนาการโดยรวมดีกว่านักเรียนชายและจากการศึกษางานวิจัยของประจวบ อินอ้อด พบว่าเพศหญิงส่วนมากจะชอบรับประทานอาหารจุกจิกมากกว่าเพศชายซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ชลิดา อุ่นกำเนิด พบว่า ผู้บริหารหญิงรับประทานอาหารจุกจิกมากกว่าผู้บริหารชาย ส่วนการเลือกรับประทานอาหารของ เฟลิน ตั้งคณะกุล และคณะ พบว่านักเรียนชายชอบรับประทานอาหารที่มีไขมันมากกว่านักเรียนหญิง ชาร์เจนท์ และคณะ พบว่าเพศชายและเพศหญิงไม่ชอบรับประทานอาหารประเภทผักและผลไม้ แต่เพศชายนิยมบริโภคอาหารประเภทจานด่วน เพศหญิงนิยมบริโภคคูกี้ โดนัท ขนมเค้ก สอดคล้องกับการศึกษาของสร้อยญา ทรัพย์อัประไมย พบว่า เพศชายและเพศหญิงอายุ ๑๖-๒๕ ปี นิยมบริโภคอาหารจานด่วน^{๑๐}

การบริโภคอาหารที่ทำให้เกิดผลกระทบยังมีปรากฏให้เห็นอยู่บ่อยครั้ง อย่างเช่น การศึกษาพฤติกรรมการบริโภคอาหารของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง มีพฤติกรรมการบริโภคอาหารตามโภชนบัญญัติ ๙ ประการ โดยรวมในระดับปานกลาง อาจเป็นเพราะว่านักศึกษามีความรู้เกี่ยวกับอาหารและโภชนาการระดับผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำ เป็นนักศึกษาจากภูมิภาคจะอาศัยตามหอพักซึ่งไม่มีโอกาสปรุงอาหารเอง ต้องรับประทานอาหารจากร้านอาหารจึงเลือกรับประทานอาหารตามความสะดวก อาจเป็นข้อจำกัดหนึ่งในการเลือกรับประทานอาหารและสอดคล้องกับผลการสำรวจสถานการณ์ ด้านอาหารและโภชนาการในแผนอาหารและโภชนาการ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๘ ที่ระบุว่า ปัจจุบันประชาชนมี

^๙ เรืออากาศตรีหญิง ศลาสิน ดอกเข็ม, การบริโภคอาหารของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในกรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (คณะสถิติประยุกต์ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๔), ๕๑-๕๒.

^{๑๐} การศึกษาพฤติกรรมการบริโภคอาหารฟาสต์ฟู้ดของนักศึกษาชั้นปีที่๑ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๕๔), หน้า ๑๕.

พฤติกรรมการบริโภคอาหารไม่ถูกต้อง สมาชิกในครอบครัวที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง กินอาหารนอกบ้านเพิ่มขึ้น นิยมซื้ออาหารหาบเร่และอาหารตามแผงลอยมากยิ่งขึ้น^{๑๑}

พฤติกรรมการบริโภคอาหาร จากการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมและความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัย ทำให้ประชาชนในปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของตนเองและบุคคลภายในครอบครัว แต่ละครอบครัวจะต้องต่อสู้กับชีวิตและความเป็นอยู่ภายในครอบครัวให้มีความเป็นอยู่ที่ดี แต่บางครอบครัวอาจขาดการดูแลเอาใจใส่ตนเองและบุคคลภายในครอบครัว เพราะเนื่องจากต้องออกหางาน ทำงานแข่งกับเวลา เพื่อให้เงินมาเลี้ยงบุคคลภายในครอบครัว ทำให้ไม่มีเวลาในการดูแลสุขภาพตนเอง ทำให้ตนเองมีพฤติกรรมการบริโภคอาหารที่ไม่ถูกต้อง เช่น การบริโภคอาหารสำเร็จรูปการบริโภคอาหารไม่ครบ ๕ หมู่ บริโภคอาหารมากเกินไป และไม่รับประทานอาหารเป็นเวลา ทำให้เกิดการเจ็บป่วยด้วยโรคต่าง ๆ ที่สามารถป้องกันได้ เช่น โรคกระเพาะอาหาร โรคขาดสารอาหาร โรคอ้วน โรคภาวะโภชนาการเกิน โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง เป็นต้น

ในปัจจุบันพบว่า วัยรุ่นมีพฤติกรรมการบริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากวัยรุ่นได้รับอิทธิพลจากความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม วัฒนธรรม และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี สภาพวิถีชีวิตของครอบครัว เพื่อน สังคม และสภาพแวดล้อม การแข่งขันกับเวลาในการศึกษาหาความรู้ จึงทำให้วัยรุ่นมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคอาหาร โดยหันมารับประทานอาหารจานด่วน หรืออาหารฟาสต์ฟู้ด ทั้งนี้เนื่องจากอาหารจานด่วน หรืออาหารฟาสต์ฟู้ด เป็นอาหารที่มีการเตรียมขึ้นมาจำหน่ายแก่ผู้บริโภค เพื่อความสะดวกและรวดเร็ว ประหยัดเวลา สามารถรับประทานได้ทันที ซึ่งเหมาะกับสังคมในสภาพที่ต้องเร่งด่วน เช่น แสมเบอร์เกอร์ สเต็ก แซนด์วิช พาย พิซซ่า ไก่ทอด ใส้กรอก เป็นต้น ส่วนประเภทขนม เช่น โดนัท พุดดิ้ง เค้ก และไอศกรีม เป็นต้น อาหารจานด่วนจะเป็นอาหารจำพวกแป้ง ไขมัน และน้ำตาลมาก เมื่อรับประทานเข้าไปจะทำให้เกิดภาวะโภชนาการเกิน และโรคอ้วน และจะทำให้เสี่ยงต่อการเป็นโรคเบาหวาน ภาวะความดันโลหิตสูง ภาวะไขมันในเลือดสูง โรคหัวใจขาดเลือด โรคหลอดเลือดสมองตีบและพบว่ามีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อย ๆ^{๑๒}

ผลกระทบของการบริโภคอาหารที่โดยส่วนใหญ่แล้วก็คือขาดการพิจารณาถึงความพอดีในการบริโภค อะไรบริโภคแล้วให้โทษ อะไรบริโภคได้ให้ประโยชน์ การไม่บริโภคอาหารตามหลักโภชนบัญญัติ จึงเกิดผลตามมาต่อร่างกาย คือ เกิดปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพ เช่น โรค

^{๑๑} อนุกุล พลศิริ, ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการบริโภคอาหารของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๑) หน้า ๕๘.

^{๑๒} <http://www.nmt.ac.th/product/web/1/food.html>. เข้าถึงเมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๗.

อ้วน โรคเบาหวาน โรคมะเร็ง โรคกระเพาะอาหาร ท้องอืดท้องเฟ้อ ทำให้เสียสุขภาพ ปัญหาทั้งหลายก็มาจากพฤติกรรมการกินและเรื่องของอาหารที่กินเข้าไปนั่นเอง

๒.๓.๒ ผลกระทบจากการเสพ

ด้วยกระแสวัตถุนิยมที่ถาโถมเข้ามาในสังคมปัจจุบัน ประกอบกับมาตรการที่เอื้ออำนวยต่อการตอบสนองต่อกิเลสแห่งวัตถุนิยมเหล่านั้น ไม่แปลกที่คนไทยจะมีหนี้สินเพิ่มมากขึ้น แต่สิ่งที่น่าวิตกก็คือ ในขณะที่การเป็นหนี้เพิ่มมากขึ้น แต่ประสิทธิภาพในการชำระหนี้กลับลดลง เมื่อการเป็นหนี้สามารถทำได้ง่าย จึงไม่แปลกที่ลักษณะนิสัยการเสพติดการเป็นหนี้จะเพิ่มสูงขึ้น

ข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ระบุว่า ในการภาวะของสังคมไทยในช่วงไตรมาสที่ ๓ ของปีพ.ศ. ๒๕๕๕ (ระหว่างเดือน ก.ค. – ก.ย. ๒๕๕๕) พบว่าหนี้สินภาคครัวเรือนของคนไทยมียอดคงค้างในอัตราที่สูงกว่า ๒ พันล้านๆ บาท ซึ่งเพิ่มสูงขึ้นจากในช่วงเดียวกันเมื่อปีก่อน (พ.ศ. ๒๕๕๔) กว่าร้อยละ ๒๐ แนนอนว่าสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การเป็นหนี้ของคนไทยเพิ่มขึ้นก็คือการกู้ยืมเพื่อมาปรับปรุงที่พักอาศัย และฟื้นฟูความเสียหายของครอบครัวอันเนื่องมาจากมหาอุทกภัยเมื่อปี ๒๕๕๔ แต่ปัจจัยดังกล่าวก็ยังไม่แรงพอที่จะจุดตัวเลขให้ได้สูงถึงขนาดนี้ เพราะหากจะกล่าวถึงสาเหตุของการที่ทำให้หนี้สินในภาคครัวเรือนเพิ่มขึ้นอย่างแท้จริงเห็นจะเป็นสินเชื่อเพื่อซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์ที่เพิ่มมากขึ้นจากปีที่แล้วกว่าร้อยละ ๓๓

ในขณะที่การเป็นหนี้ของคนไทยเพิ่มสูงขึ้น แต่ประสิทธิภาพในการชำระหนี้กลับลดลง ดังจะเห็นได้จากสัดส่วนการผิดนัดชำระหนี้ที่ค้างเกิน ๓ เดือน ในช่วงเวลาเดียวกันเพิ่มขึ้นมากกว่าร้อยละ ๓๗ หรือเทียบเป็นตัวเลขก็รวมๆ ๗ พันกว่าล้านเลยทีเดียว ตลอดจนพฤติกรรมการออมเมื่อเทียบกับสัดส่วนในการบริโภคที่ต่ำมากเพียงร้อยละ ๗ ต่อ GDP ในขณะที่ประเทศญี่ปุ่นมีสัดส่วนการออมสูงถึงร้อยละ ๕๐ ต่อ GDB สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าคนไทยในยุคปัจจุบันเสพติดการเป็นหนี้ ต้องการอะไรก็กู้หนี้ยืมสิน ใช้จ่ายในอนาคตเพื่อเนรมิตสิ่งที่ตนเองต้องการ ทำยที่สุดก็กลายเป็นไม่มี หนี้ไม่จ่าย อีกทั้งยังเป็นบ่อเกิดของอาชญากรรม เพราะฉะนั้นถึงเวลาแล้วหรือยังที่พวกเราและทุกภาคส่วน จะร่วมกันอย่างจริงจังในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของคนไทยให้ลดลงได้เสียที^{๑๓}

พูดถึงคำว่าเสพติด คนทั่วไปมักจะคิดถึงยาเสพติด การติดเหล้า ติดบุหรี่ หรือของมีนเมาต่างๆ ใครเลยจะคิดว่าอาหารที่เรากินกันอยู่ทุกวันนี้ก็สามารถทำให้เราเกิดการเสพติดได้เช่นเดียวกัน เช่น การติดช็อกโกแลต ติดขนมหวาน ติดมันฝรั่งทอด ถั่วทอด เป็นต้น เมื่อไม่ได้

^{๑๓} บทความจาก : bejame.com SatunInfo : คนไทยกับการเสพติดการเป็นหนี้, www.satuninfo.com/articles/frontend/detail/id/32, เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๗.

กินจะเกิดความอยาก กระสับกระส่าย หงุดหงิด และเมื่อกินบางครั้งจะไม่อยากหยุดจนกว่าอาหารตรงหน้าจะหมดไป อาการเหล่านี้บางคนคิดว่าเป็นเรื่องธรรมดาและไม่ใช่เรื่องใหญ่ที่จะต้องนำมาใส่ใจ และไม่คิดว่าสิ่งเหล่านี้จะกระทบต่อสุขภาพของตนเอง แต่ในความเป็นจริงแล้วการเสพติดอาหารจะส่งผลต่อสุขภาพโดยตรง

การศึกษาพบว่าในปัจจุบันนี้โรคอ้วนและโรคอ้วนลงพุงมีอัตราการเพิ่มที่สูงขึ้นและเป็นปัญหาต่อสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งสาเหตุหนึ่งอาจเกิดจากการเสพติดอาหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสพติดอาหารที่มีน้ำตาลสูงหรือการติดรสชาติหวาน การติดอาหารที่มีไขมันสูงกลุ่มอาหารทอด ขนมเบเกอรี่ และอาหารที่มีความเค็มเช่นมันฝรั่งทอด เนื้อทอด ไก่ทอด หมูปิ้ง ซอสปรุงรสต่างๆ^{๑๔}

นักวิชาการด้านโภชนาการได้ทำการศึกษาถึงการเสพติดอาหารของคน พบว่าคนที่มีการเสพติดอาหารจะมีสารเคมีในสมองที่เปลี่ยนแปลงเหมือนคนที่เสพติดยาเสพติด โดยความหวานจะทำให้คนติดมากที่สุด รองมาคือความเค็มและความมัน เมื่อได้รับอาหารที่ตัวเองเสพติดแล้ว สารโดปามีนจะหลั่งออกมาทำให้เกิดความสุข ทำให้อารมณ์ดี ตื่นตัว กระฉับกระเฉง มีสมาธิทำงานได้ดีขึ้น จึงเกิดเป็นการเสพติด เพราะต้องการที่จะได้รับความสุขและทำงานได้มากขึ้น จนบางครั้งทำให้กินอาหารประเภทนั้นๆ บ่อยและมากเกินไป ผลที่ตามมาคือทำให้ได้สารอาหารบางอย่างมากเกินไป เช่น พลังงานที่มากเกินไปกว่าความจำเป็นของร่างกาย ทำให้น้ำหนักเพิ่มมากขึ้น และตามมาด้วยโรคอ้วน โรคไขมันในเลือดสูง โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน และโรคเรื้อรังอื่นๆ

พฤติกรรมที่บ่งบอกว่าการเสพติดอาหาร สามารถแยกให้เห็นถึงพฤติกรรมการบริโภคอาหาร อันเป็นที่มาแห่งปัญหาต่างๆ ได้ ๗ ประการ คือ

๑. เลือกซื้ออาหารชนิดนั้นเป็นประจำสัปดาห์ละมากกว่า 3 ครั้ง
๒. กินอาหารชนิดนั้นมากกว่าที่วางแผนว่าจะกิน หรือกินแล้วไม่อยากจะหยุดกิน
๓. มีความอยากกินอาหารชนิดนั้นมากกว่าอาหารชนิดอื่น
๔. กินอาหารชนิดนั้นแม้ว่าจะไม่หิวเลยก็ตาม
๕. เมื่อไม่ได้กินอาหารชนิดนั้นจะทำให้จิตใจไม่มีความสุข เกิดความหงุดหงิด อารมณ์เสียหรืออาการทางร่างกายเช่นปวดหัวมือสั่น ใจสั่น หนามึด
๖. ขาดสมาธิเมื่อไม่ได้กินอาหารชนิดนั้นๆ
๗. หาข้ออ้างหรือเหตุผลในการกินอาหารชนิดนั้นเสมอ

สำหรับแนวทางการแก้ไขการเสพติดอาหาร ที่จะต้องนำไปปฏิบัติตามมี ๕ ประการ คือ

^{๑๔} ฉัตรภา หัตถโกศล, การเสพติดอาหาร, รายงานการวิจัย, (คณะสาธารณสุขศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๕), หน้า ๒๑.

๑. วางแผนการกินในแต่ละวันและพยายามทำให้ได้ตามแผน สามารถรับประทาน อาหารที่เสพติดได้ แต่กินให้น้อยลง และกินเฉพาะในมื้ออาหารเท่านั้น

๒. พยายามเลือกอาหารที่มีประโยชน์แทนที่อาหารที่ไม่มีประโยชน์ เช่น หากติดการ รับประทานน้ำหวาน อาจเริ่มเปลี่ยนแปลงเป็นผลไม้รสหวานแทน และรับประทานผลไม้ที่ไม่ หวานร่วมด้วย

๓. ทำการจดบันทึกพฤติกรรมการบริโภคว่าอาหาร ว่าเป็นความถี่ในการกินมากน้อย แค่ไหน

๔. ถามตัวเองก่อนที่จะกินอาหารที่เสพติดว่าต้องการจริงๆ หรือไม่ และต้องการ ปริมาณเท่าใดถึงจะพอ

การถามตัวเองก่อนจะช่วยลดปริมาณความอยากอาหารลงได้

๕. พยายามหลีกเลี่ยงสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการซื้อหาหรือมีอาหารที่เสพติดอยู่ การเสพติดอาหารแม้ว่าจะฟังดูไม่น่ากลัวเหมือนการเสพติดอย่างอื่น แต่ก็ส่งผล กระทบต่อสุขภาพได้เช่นกัน ดังนั้นหากเราสามารถที่จะลดการเสพติดอาหารโดยเฉพาะอาหาร นั้นเป็นอาหารที่ก่อให้เกิดโทษต่อร่างกายได้แล้ว ก็จะทำให้เรามีความสุขกับการกินอาหารได้ หลากหลายมากยิ่งขึ้น และทำให้สุขภาพดีตามมา^{๑๕}

ดังที่กล่าวมาการเสพที่เป็นปัญหาคือการเสพที่เกินความจำเป็น การเสพด้วยความ ลุ่มหลง การเสพที่ขาดการใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง การเสพที่ไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์ ไม่ เป็นไปเพื่อความพอดีของร่างกาย แต่กลับเสพติดสิ่งที่ไม่ให้โทษแก่ร่างกาย จนทำให้เกิดการ สูญเสียทั้งทรัพย์สิน สุขภาพ และสติปัญญา ที่สำคัญคือทำให้เสียอนาคตไปเลยสำหรับเยาวชน ที่หลงผิดคิดว่าการเสพสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องดี เป็นสิ่งที่สังคมยอมรับ เมื่อเสพจนถึงที่สุดแล้วก็ไม่ สามารถนำความสุขที่แท้จริงมาสู่ตนเองได้เลย

๒.๓.๓ ผลกระทบจากการติ่ม

ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และเกิดความหลงในความมีเงินมีทอง จึงทำให้คนหลายคน ต้องเผชิญกับปัญหาตามมามากมาย จากการติ่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทุกชนิด ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

๑. ลักษณะและระดับการติ่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

การติ่มสุราโดยทั่วไปจะมีลักษณะต่อเนื่อง โดยเริ่มต้นจากการไม่ติ่มเลยหรือติ่มน้อย

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒.

ไปจนถึงดื่มหนักและปัญหาที่เกิดขึ้นก็จะมีตั้งแต่ ไม่มีปัญหาเลย ไปจนถึงปัญหามากและปัญหารุนแรงเช่นกันซึ่งสามารถแบ่งการดื่มออกได้เป็น ๓ แบบ ตามปริมาณแอลกอฮอล์ที่ดื่มเข้าไปและความเสี่ยงต่อปัญหาที่เกิดขึ้น คือ

๑) การดื่มแบบความเสี่ยงต่อการเกิดอันตรายน้อย (low risk drinking) หมายถึง การดื่มไม่เกิน ๒ ดื่มมาตรฐานต่อวันในผู้หญิง ซึ่งเทียบเท่ากับเบียร์ชนิดแรง ๑.๕ กระป๋องหรือเหล้า ๔๐ ดีกรี ๑ เป๊ก (๑ เป๊ก ปริมาตรเท่ากับ ๕๐ cc.) หรือไม่เกิน ๔ ดื่มมาตรฐานต่อวันในผู้ชายซึ่งเทียบเท่ากับเบียร์ชนิดแรง ๓ กระป๋องหรือเหล้า ๔๐ ดีกรี ๒ เป๊กการดื่มในลักษณะเช่นนี้อาจเรียกว่า responsible drinking หรือ self-limit drinking

๒) การดื่มแบบเสี่ยงต่อการเกิดอันตรายสูง (hazardous drinking) หมายถึง การดื่มแอลกอฮอล์ในปริมาณและลักษณะที่ทำให้ผู้ดื่มเพิ่มความเสี่ยงที่จะเกิดผลเสียต่อสุขภาพโดยที่องค์การอนามัยโลกได้จัดว่าเป็นความผิดปกติชนิดหนึ่ง ซึ่งการดื่มแบบเสี่ยงนี้เป็นการดื่มที่มากกว่า ๒ ดื่มมาตรฐานแต่ไม่เกิน ๒ ดื่มมาตรฐานต่อวันในผู้หญิง เทียบเท่ากับเบียร์ชนิดแรง ๓ กระป๋อง หรือเหล้า ๔๐ ดีกรี ๒ เป๊กหรือการดื่มมากกว่า ๔ ดื่มมาตรฐาน แต่ไม่เกิน ๖ ดื่มมาตรฐานต่อวันในผู้ชาย เทียบเท่ากับเบียร์ชนิดแรง ๑.๕ กระป๋อง หรือเหล้า ๔๐ ดีกรี ๓ เป๊กนอกจากนี้การดื่มแบบเม้าท์วอร์น (binge drinking) ซึ่งหมายถึงการดื่มสุราในปริมาณที่มากติดต่อกันในระยะเวลาอันสั้น (ภายใน ๒-๓ ชั่วโมง) ในโอกาสหรือเหตุการณ์หรือครั้งเดียวกัน โดยเพศชาย ดื่ม ๔ แก้วหรือมากกว่าต่อครั้ง และเพศหญิง ดื่ม ๓ แก้วหรือมากกว่าต่อครั้ง ก็ถือว่าเป็นการดื่มแบบเสี่ยงต่อการเกิดอันตรายสูงด้วย

๓) การดื่มแบบอันตราย (harmful drinking) หมายถึงการดื่มแอลกอฮอล์ที่ทำให้เกิดอันตรายต่อร่างกาย หรือจิตใจ เป็นการดื่มมากกว่า ๔ ดื่มมาตรฐานต่อวันในผู้หญิงซึ่งเทียบเท่ากับเบียร์ชนิดแรง ๓ กระป๋อง หรือเหล้า ๔๐ ดีกรี ๒ เป๊กขึ้นไปหรือมากกว่า ๖ ดื่มมาตรฐานต่อวันในผู้ชายเทียบเท่ากับเบียร์ชนิดแรง ๔.๕ กระป๋อง หรือเหล้า ๔๐ ดีกรี ๓ เป๊กขึ้นไป^{๑๖}

๒. สาเหตุการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ^{๑๗} พบว่า การดื่มสุราของวัยรุ่นอายุ ๑๕-๑๙ ปี ดื่มนานๆ ครั้ง มากที่สุดร้อยละ ๕๒.๖ รองลงมาคือดื่มเดือนละ ๑-๒ ครั้ง ดื่มเป็นบางวัน (๑-๒ ครั้งต่อสัปดาห์) ดื่มน้อยครั้งบ่อย (๑-๒ ครั้งต่อสัปดาห์) และดื่มทุกวันคิดเป็นร้อยละ ๑๙.๒, ๑๗.๐, ๙.๐ และ ๒.๐ ตามลำดับ ส่วนประเภทของเครื่องดื่มที่วัยรุ่นหญิงนิยมดื่ม คือสุราต่างประเทศหรือสุราผสมน้ำผลไม้ เพราะเชื่อว่าดื่มแล้วไม่เมา รองลงมาเป็น เบียร์ ส่วนวัยรุ่นชายชอบดื่มสุรา มากกว่าเบียร์และไวน์^{๑๘} การเริ่มดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และการดื่มอย่างหนัก

^{๑๖} ทรงเกียรติ ปิยะกะ, *ยิ้มสู้เรียนรู้อย่างปลอดภัย*, (กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๔๕), หน้า ๙.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐-๑๑.

^{๑๘} สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างสุขภาพ, (กรุงเทพมหานคร : สสส., ๒๕๔๘), หน้า ๒๘.

เป็นครั้งคราว (heavy episodic drinking) หรือการดื่มแบบปริมาณมาก ๆ ในแต่ละครั้งหรือที่เรียกว่า “เมาแบบหิวราน้ำ” (binge drinking) ในกลุ่มวัยรุ่นอาจมีการแพร่กระจายวัฒนธรรมการดื่มในลักษณะนี้จากประเทศที่พัฒนาแล้วมายังประเทศที่กำลังพัฒนาซึ่งประเทศไทยก็ได้รับวัฒนธรรมดังกล่าวเข้ามาเช่นกัน และลักษณะการดื่มนั้น อาจมีวัตถุประสงค์แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหรือบริบทของสังคมนั้น ๆ เช่น การดื่มเพื่อเข้าสังคม เช่น การไปร่วมงานพิธีต่าง ๆ เช่น งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ งานบวช ดื่มในโอกาสเทศกาลต่าง ๆ งานศพ ฉลองวันเกิด เลี้ยงฉลองความสำเร็จ ซึ่งเป็นโอกาสที่มีอยู่ตลอดเวลาทำให้บุคคลเริ่มต้นดื่มและเมื่อดื่มทุกโอกาสก็จะพัฒนาจากการดื่มเป็นครั้งคราวจนในที่สุดกลายเป็นกิจวัตรได้ เป็นต้น การดื่มเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง เช่น การดื่มเพื่อแสดงความเป็นลูกผู้ชาย หรือแสดงความเป็นผู้ใหญ่ของวัยรุ่น วัยรุ่นหญิงดื่มเพื่อแสดงความเท่าเทียมทางเพศกับเพศชาย หรือการมีความเชื่อว่าดื่มแอลกอฮอล์ก่อนอาหารจะทำให้รับประทานอาหารได้มากขึ้น ลักษณะการดื่มแบบจนครองสติไม่ได้ เช่น การได้รับการคะยั้นคะยอจากเพื่อน หรือถูกเหตุการณ์บังคับ การดื่มเช่นนี้อาจทำให้มีพฤติกรรมที่ผิดแผกไปจากปกติ เช่น จากคนเรียบร้อย เงียบกลายเป็นคนโวยวาย ก้าวร้าว กล้าแสดงออก เป็นต้น การดื่มเป็นนิสัย เป็นอีกลักษณะหนึ่งที่บุคคลที่ดื่มแอลกอฮอล์นั้นดื่มเป็นนิสัยจนกลายเป็นพิษสุราเรื้อรัง จนไม่สามารถประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างปกติสุขบ้างจัยที่มีผลต่อการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในวัยรุ่นบ้างจัยที่ส่งเสริมให้มีการเริ่มบริโภคแอลกอฮอล์^{๑๙} สาเหตุที่ทำให้คนในยุคโลกาภิวัตน์ชอบดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ประกอบไปด้วยสาเหตุต่อไปนี้

๑) ความอยากลอง เป็นธรรมชาติของมนุษย์ในการที่อยากจะลองหรือเผชิญกับสิ่งใหม่ ๆ โดยเฉพาะในวัยที่มีความรู้สึกอยากลองเป็นเรื่องที่ทำหาย ดิ้นเด่น สนุกสนาน เช่น ในวัยรุ่น

๒) กลุ่มเพื่อนหลายคนไม่กล้าที่จะปฏิเสธเมื่อถูกเพื่อนชวนให้ดื่ม แอลกอฮอล์หรือบางคนมีทัศนคติว่า การดื่มแอลกอฮอล์กับกลุ่มเพื่อน หมายถึงการรักพวกพ้อง เป็นหนึ่งเดียวกัน ทำให้เกิดความเพลิดเพลินและความสนุกสนาน

๓) สังคมและวัฒนธรรม สังคมไทยมองเรื่องการดื่มแอลกอฮอล์ว่าเป็น เรื่องธรรมดา จะเห็นได้ว่างานสังสรรค์ งานเลี้ยงงานฉลองและงานประเพณีต่าง ๆ แทบทุกงาน จะต้องมีการดื่มแอลกอฮอล์เป็นส่วนประกอบด้วยเสมอ ทำให้ผู้ที่เติบโตในสังคมลักษณะนี้ มองว่าการดื่มเป็นเรื่องธรรมดา เพียงแต่สำหรับ ตนเองจะเป็นโอกาสใดเท่านั้น

๔) ความเชื่อ เมื่อใดที่คนเรามีความเชื่อว่า สิ่งที่ตนเองกำลังกระทำไม่เป็นอันตรายต่อตนเองและสามารถที่จะควบคุมสถานการณ์ได้ เมื่อนั้นจะยิ่งทำให้ความกังวลใจหรือ ความกลัวที่จะกระทำสิ่งนั้น ๆ ลดน้อยลง และทัศนคตินี้ ไปสอดคล้องกับความเชื่อที่มีต่อแอลกอฮอล์

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙.

โดยช้านานมาแล้วคนมักจะเชื่อในสรรพคุณของยาตองเหล้าและเชื่อว่า การดื่มแอลกอฮอล์เป็นครั้งคราวหรือประเภทที่กร้อ่น ๆ คงไม่น่าจะเป็นปัญหากับตนเอง

๕) กระแสของสื่อโฆษณา ปัจจุบันนี้สื่อต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนอย่างมาก และในเรื่องที่เกี่ยวกับแอลกอฮอล์จะเห็นว่าการแข่งขันทางการค้ากันสูงมากโฆษณาที่เกี่ยวกับเครื่องดื่ม แอลกอฮอล์มีอยู่มากมาย ซึ่งเป็นกลยุทธ์ของบริษัทผลิตเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่จะต้องพยายามสร้างสื่อโฆษณาขึ้นเป็นจำนวนมาก เพื่อให้ผู้บริโภคเกิดความรู้สึกอยากลองและรู้สึกว่า การบริโภคแอลกอฮอล์นั้นเป็นเรื่องที่ตึงามหรือเป็นเรื่องที่ควรจะมีใจในฐานะที่เกิดเป็นคนไทย (ซึ่งจริง ๆ แล้ว ไม่มีความเกี่ยวข้องกันเลย) หรือเป็นเรื่องที่ผู้ชายควรจะต้องลอง เพื่อแสดงความเป็นลูกผู้ชายอย่างแท้จริง บางผลิตภัณฑ์จะเจาะลงกลุ่มเป้าหมายพิเศษ เช่น กลุ่มสุภาพสตรีให้หันมามีค่านิยมในการดื่มแอลกอฮอล์เพิ่มขึ้น นอกจากสื่อโฆษณาสินค้าเครื่องดื่มแล้ว สื่อในลักษณะบันเทิง เช่น ภาพยนตร์ ละครหรือแม้กระทั่งเพลงก็มีส่วนจูงใจผู้ชมให้เกิดความรู้สึกคล้อยตามได้ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ รวมทั้งสินค้าที่สะดวกต่อการซื้อหาที่มีอยู่อย่างดาษดื่นก็มีส่วนอย่างมากต่อการส่งเสริมการบริโภคเครื่องดื่มประเภทนี้

๖) ความเครียด คุณสมบัติของแอลกอฮอล์สามารถทำให้ผู้ดื่มเกิดความรู้สึกผ่อนคลายลืมความทุกข์และเกิดความคึกคะนองทำให้ในหลาย ๆ ครั้งการดื่มเพื่อลดความเครียดจึงเป็นเหตุผลอย่างหนึ่งของผู้ดื่มและยังเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้มีการดื่มอย่างต่อเนื่อง แต่จากการศึกษาพบว่า เมื่อดื่มแอลกอฮอล์ในปริมาณมาก จะทำให้เกิดความรู้สึกตรงกันข้ามคือกระวนกระวาย เครียดหรือหงุดหงิดได้ง่าย โดยเฉพาะช่วงที่ระดับแอลกอฮอล์ในกระแสเลือดเริ่มลดลง^{๒๐}

ดังนั้น จากที่กล่าวมาสาเหตุของการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ อันดับแรกเลยก็มาจากอุปนิสัยส่วนตัวที่อยากลองอยากรู้ในสิ่งใหม่ๆ ที่ยังไม่รู้ไม่เคย ประการต่อมา ก็จะเป็นกลุ่มของเพื่อนที่สนิทกัน เข้าใจกัน ชอบสังสรรค์จากกลุ่มเล็กๆ ไปจนถึงกลุ่มใหญ่ เมื่อเข้าสังคมบ่อยๆ ก็กลายเป็นคนที่มีความเชื่อว่าเป็นเรื่องของสังคมและวัฒนธรรม เป็นเรื่องธรรมดาของคนทั่วไป สาเหตุที่ทำให้วัยรุ่นดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในปัจจุบันก็คือกระแสของสื่อโฆษณา และประการสุดท้ายเกิดจากความเครียดในชีวิต จึงทำให้หันมาดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เพื่อบรรเทาความเครียดหรือความทุกข์

^{๒๐} อ่างแล้ว.

๓. ผลกระทบจากการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

ผลกระทบที่เกิดจากการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในวัยรุ่นผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ สามารถจำแนกเป็นประเด็นได้ดังนี้

๑) ผลกระทบทางด้านร่างกายและจิตใจ เป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยตรงต่อร่างกายและสภาพจิตใจของผู้บริโภค ซึ่งจำแนกตามลักษณะอาการแสดงภาวะมีเมามาจากแอลกอฮอล์เป็นผลจากการที่แอลกอฮอล์ในกระแสเลือดไปมีผลต่อการทำงานของสมอง ทำให้เกิดอาการต่างๆ แตกต่างกันไปตามระดับของแอลกอฮอล์ในกระแสเลือด ผู้บริโภคจะมีอาการมากขึ้นเรื่อยๆ เพียงแต่นั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่างได้แก่ ปริมาณของแอลกอฮอล์ที่บริโภคเข้าไป อัตราการเพิ่มสูงขึ้นของแอลกอฮอล์ในร่างกาย ซึ่งยิ่งดูดซึมเร็ว อัตรานี้จะยิ่งมากขึ้น ทำให้มีการอาการได้เร็วและมากขึ้นตามลำดับ ภาวะร่างกายของแต่ละคนที่จะตอบสนองต่อแอลกอฮอล์ซึ่งบางคนต้องใช้แอลกอฮอล์ปริมาณมากจึงจะเกิดอาการขึ้นได้ นอกจากนี้ปัจจัยทางพันธุกรรมที่เป็นตัวกำหนดการตอบสนองของสมองที่มีต่อระดับแอลกอฮอล์ และภาวะของอารมณ์และสิ่งแวดล้อม ในขณะที่บริโภค ผลของแอลกอฮอล์ที่มีต่อการทำงานของสมองจะสัมพันธ์กับปริมาณแอลกอฮอล์ในกระแสเลือดโดยในระดับต่ำจะมีผลต่อการควบคุมอารมณ์ให้รู้สึกสำนึกผิด และความวิตกกังวลลดลง

๒) ผลกระทบทางด้านครอบครัว เป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อครอบครัวของผู้บริโภค ซึ่งจำแนกตามลักษณะของผลกระทบของความรุนแรงในครอบครัว พบว่า การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นผลทำให้เกิดความรุนแรงในครอบครัว โดยจากการศึกษาของ ศรีลำยอง สังข์ศิริ^{๒๑} พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความรุนแรงต่อสตรีในครอบครัวทางด้านจิตใจ ได้แก่ การบริโภคเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ขณะที่การศึกษาของ อติศวรร หลายชูไทยและคณะ^{๒๒} พบว่า สุราเป็นสาเหตุสำคัญของการทะเลาะวิวาท โดยมีข้อมูลแสดงให้เห็นว่า ครอบครัวที่บริโภคสุราเป็นประจำ มีโอกาสจะเกิดปัญหาการทะเลาะวิวาท และทำร้ายร่างกายกับทุกคนในบ้านและคนนอกบ้านได้มากกว่าผู้บริโภคเป็นครั้งคราว ปัญหาที่เกิดในครอบครัวจากการที่สามีบริโภคสุราเป็นประจำและทำร้ายร่างกายภรรยาเกิดขึ้นร้อยละ ๖.๒ และภรรยาที่บริโภคสุราเป็นประจำและทำร้ายสามีเกิดขึ้นร้อยละ ๕.๖ ของผู้ที่บริโภคเป็นประจำและภรรยาที่บริโภคประจำนี้

^{๒๑} ศรีลำยอง สังข์ศิริ, ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงต่อสตรีในครอบครัวในชุมชนแออัดเขตเทศบาลนครขอนแก่น : กรณีศึกษาชุมชนเทพารักษ์ ๔, (ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๕), หน้า ๔๕.

^{๒๒} อติศวรร หลายชูไทยและคณะ, การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ครั้งแรกและการดื่มแบบเม้าท์ร่าหน้าของเยาวชนอำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี, (คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ๒๕๔๕), หน้า ๕๑.

มีโอกาสที่จะถูกคนในบ้านท าร้ายร่างกายร้อยละ ๕.๕ ดังนั้นครอบครัวที่มีสามีหรือภรรยา บริโภคสุราเป็นประจำโอกาสที่จะเกิดปัญหาทำร้ายร่างกายกันและกันมีได้เท่าๆ กัน แต่ภรรยา อาจจะไม่เสียเปรียบเมื่อเมาสุราแล้ว โอกาสที่จะถูกทำร้ายจากคนในบ้านมีมากกว่าสามีเมาสุราแล้ว ถูกกระทำ^{๒๓}

๓) ผลกระทบทางด้านสังคม เป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยตรงต่อชุมชนและสังคมที่ ผู้บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อาศัย หรือเกี่ยวข้องกับการเกิดอุบัติเหตุ โดยจากข้อมูลของ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย หน่วยจัดการความรู้เพื่อถนนปลอดภัย ฝ่ายวิชาการ สสส.^{๒๔} พบว่า การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และความเมาสัมพันธ์กับอุบัติเหตุจราจร ได้แก่ ระดับแอลกอฮอล์ ๒๐-๔๐ มก.เปอร์เซ็นต์ (ประมาณไม่เกิน ๑ ชั่วโมงหลังการดื่มเบียร์ ๑ ขวด) จะเสี่ยงต่อการเสียชีวิตจากอุบัติเหตุมากกว่าคนที่ไม่ดื่ม ๓-๕ เท่าและเสี่ยงต่อการเสียชีวิต เพิ่มขึ้นเป็น ๖-๑๗ เท่าที่ระดับ ๕๐-๗๐ มก.เปอร์เซ็นต์ และเสี่ยงต่อการเสียชีวิตเพิ่มขึ้นเป็น ๒๙-๒๔๐ เท่าที่ระดับ ๑๐๐-๑๔๐ มก.เปอร์เซ็นต์ เมื่อเทียบกับคนไม่ดื่ม และการกระทำผิดทาง กฎหมาย เป็นอีกผลกระทบหนึ่งที่เกิดขึ้นตามมาจากการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ซึ่งจาก การวิเคราะห์ข้อมูลคดีอาชญาศาลจังหวัดลพบุรี เกี่ยวกับการกระทำผิดที่มีสาเหตุจากการดื่มสุรา พบว่า กรณีกระทำความผิดทำให้เสียชีวิต คิดเป็นร้อยละ ๕๙.๑ ความผิดเกี่ยวกับเพศ คิดเป็น ร้อยละ ๓๔.๘ ความผิดต่อร่างกาย ร้อยละ ๒๐.๘ ความผิดฐานบุกรุก คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๑ และ ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๕^{๒๕}

สิ่งที่ได้ในตอนแรกจากการดื่มคือความสนุกสนาน รู้สึกผ่อนคลาย หายเครียดก็จริง ผลกระทบที่เกิดจากการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เมื่อดื่มจนเกินขนาดหรือดื่มเป็นประจำ ก็จะมี โทษตามมา ได้แก่ผลกระทบทางด้านร่างกาย ทำให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ มากมาย และจิตใจ นั้นก็จะเกิดหลงยึดติดในรสชาติของเครื่องดื่ม จนเกิดความเคยชินติดเป็นอุปนิสัยไปอีกนาน ผลกระทบทางด้านครอบครัวก็จะทำให้เกิดการทะเลาะ ปัญหารายได้ไม่พอกับรายจ่ายเกิด หนี้สิน สุดท้ายก็คือผลกระทบทางด้านสังคม ก็จะกลายเป็นปัญหาสังคม เสี่ยงต่อการเกิด อาชญากรรม อุบัติเหตุตามมาอีกนานาประการ

^{๒๓} สุทธิลักษณ์ ตั้งกุลบริบูรณ์, องค์ความรู้เรื่องสาเหตุ ปัจจัยและกลไกของการบริโภคสุรา, (นนทบุรี : ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา, ๒๕๕๓), หน้า ๓๖.

^{๒๔} คณะกรรมการควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แห่งชาติ, (นนทบุรี : ศูนย์วิจัยปัญหา สุรา, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒.

^{๒๕} บัณฑิต ศรไพศาล, รายงานวิจัยสถานการณ์สุราประจำปี พ.ศ.๒๕๕๓, (นนทบุรี : ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา, ๒๕๕๓), หน้า ๓๕.

๒.๓.๔ ผลกระทบจากการเล่น

การศึกษาพฤติกรรมการเล่นในประเทศไทยเชิงปริมาณ ได้ใช้เครื่องมือทางเศรษฐมิติเพื่อวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่มีส่วนกำหนด 'การเคยเล่นการพนัน' และ 'การยังคงเป็นผู้เล่นพนัน' ของคนไทย โดยอาศัยข้อมูลจากการสำรวจภายใต้โครงการวิจัย รวมจำนวนทั้งสิ้น 5,042 ตัวอย่าง ข้อค้นพบในภาพรวมที่สำคัญพบว่า สำหรับคนไทยแล้ว การพนันเป็นสินค้าเสพติด (Addictive Goods) ผลการศึกษายังระบุว่า 'ความสุข' ที่ได้จากการเล่นการพนันมีส่วนสำคัญในการกำหนดว่า บุคคลจะเป็นผู้ที่เล่นการพนันหรือไม่

โดยเฉลี่ยแล้วผู้ที่เล่นการพนันเป็นผู้ที่เกลียดความเสี่ยง (Risk-averse Person) และรู้ตัวว่าตนเป็นผู้ที่ติดการพนัน ดังนั้น ผลการศึกษาจึงชี้ไปในทิศทางที่สรุปว่า ผู้เล่นการพนันในประเทศไทยมีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมเป็น 'ผู้เสพติดอย่างมีเหตุผล' (Rational Addiction Behavior) ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ Becker and Murphy (1988) กล่าวคือ ผู้พนันได้ทำการตัดสินใจเลือกบริโภคสินค้าการพนันอย่างมีเหตุผลโดยเปรียบเทียบ 'ต้นทุนส่วนบุคคล' (Private Cost) ทั้งที่เกิดขึ้นทันที (เช่น เงินที่จะเสียจากการเล่นการพนัน หรือต้นทุนค่าเสียโอกาสอื่นๆ จากเวลาที่เล่นการพนัน ฯลฯ) และต้นทุนที่เกิดขึ้นในอนาคต (เช่น การออมและความเป็นไปได้ของการมีสินทรัพย์ที่ลดลงในอนาคต ฯลฯ) เปรียบเทียบกับ 'ความสุข' ที่ได้จากการเล่นการพนัน นอกจากนี้ ยังมีหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ชัดเจนว่าบุคคลรอบข้าง (Peer Effects) ได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือนและกลุ่มเพื่อนมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดพฤติกรรมการเล่นการพนันของคนไทย

การศึกษายังพบว่าปัจจัยกำหนดและลักษณะของผู้ที่ 'เคยเล่น' การพนัน และผู้ที่ 'ยังคงเล่น' การพนันมีความแตกต่างกัน เช่น ความแตกต่างทางด้านเพศไม่มีส่วนอธิบายว่า บุคคลจะเป็นผู้ที่ยังคงเล่นการพนันหรือไม่ แต่การเป็นเพศชายมีความสัมพันธ์กับการมีประสบการณ์ในการเล่นการพนันอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น ลักษณะและปัจจัยกำหนดที่แตกต่างกันย่อมส่งผลต่อนัยเชิงนโยบายที่แตกต่างกัน จากผลการศึกษาในส่วนที่ผ่านมาเราสรุปได้ว่า นโยบายที่ต้องการป้องกันผู้เล่นใหม่ (New Entry) อาจควรให้ความสำคัญกับประชากรไทยที่เป็นเพศชาย และเริ่มการรณรงค์กับบุคคลตั้งแต่อายุน้อยๆ นอกจากนี้ บุคคลที่มีปัญหาทางครอบครัว ได้แก่ กลุ่มคนมีสถานะภาพหม้าย หย่า หรือแยกกันอยู่มีแนวโน้มที่จะทดลองเล่นการพนันได้ง่ายกว่ากลุ่มอื่นๆ และที่สำคัญ เนื่องจากสมาชิกในครัวเรือนมีส่วนกำหนดพฤติกรรมการเล่นการพนันของบุคคล ดังนั้น การทำนโยบายรณรงค์เพื่อลดการพนันอาจไม่เพียงมุ่งเป้าไปที่เฉพาะบุคคล แต่อาจเป็นไปในวงกว้างเพื่อสร้างสำนึกให้ผู้ที่เล่นการพนันรู้ตัวว่าตนเองสามารถ

สร้างปัญหาให้กับคนข้างเคียงในครัวเรือนได้เช่นเดียวกัน (ซึ่งคล้ายคลึงกับกรณีการสูบบุหรี่) สิ่งดังกล่าวอาจช่วยให้การรณรงค์ลดการพนันเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น^{๒๖}

เชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่เป็นผู้เล่นในปัจจุบัน ควรจะให้ความสำคัญกับทุกเพศทุกวัย โดยกลุ่มผู้ที่มีการศึกษาในระดับอาชีวศึกษาควรเป็นกลุ่มที่ได้รับการให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก และข้อเท็จจริงที่ว่า ผู้เล่นนั้นคนไทยมีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรม 'เสพติดอย่างมีเหตุผล' กับการพนัน ดังนั้น การดำเนินนโยบายการเกี่ยวข้องกับการเพิ่มต้นทุนส่วนบุคคล (Private Cost) ของการเล่นการพนัน (เช่น การเพิ่มค่าปรับ การเพิ่มบทลงโทษ และการควบคุมการเล่นการพนันที่เข้มงวดขึ้น (ซึ่งจะทำให้ Expected Cost ของการเล่นพนันเพิ่มขึ้น) อาจมีส่วนช่วยในการลดการเล่นพนันลง ผลการศึกษาในรายประเภทยังพบว่า การที่ผู้พนันเคยถูกลงโทษจากการเล่นพนันมิได้ทำให้คนดังกล่าวมีแนวโน้มที่จะลดการเล่นพนันลง ข้อค้นพบดังกล่าวเป็นการเสริมข้อเสนอแนะที่ว่า บทลงโทษต่อการเล่นการพนันอาจยังไม่พอที่จะทำให้ผู้เล่นเห็นว่า'ผลเสีย' (Expected Loss) มีมากกว่าอรรถประโยชน์ที่ตนจะได้รับโดยเฉพาะการพนันห่วยได้ดิน ห่วยทุกชนิด การพนันในบ่อน การพนันมวย/มวยตู้ การพนันในบ่อน

ประเด็นสำคัญสุดท้ายเกี่ยวข้องกับผลของบุคคลรอบข้างที่เป็นเพื่อนสนิท (Peer Effects) ที่มีผลต่อการเพิ่มโอกาสให้บุคคลเป็น 'ผู้ลองเล่น' การพนันและการเป็น 'ผู้ยังคงเล่น' การพนันในปัจจุบัน ดังนั้น ผลจากการเล่นการพนันไม่เพียงแต่สร้างต้นทุนส่วนบุคคลให้กับผู้เล่นการพนันเท่านั้น แต่ยังคงสร้างต้นทุนภายนอกทางอ้อม (Indirect External Costs) ให้กับสังคมได้จากการที่มีส่วนช่วยให้บุคคลอื่นกลายเป็นผู้เล่นการพนันไปด้วย งานศึกษาของ Kenkel, Reed III, and Wang (2002) พบว่า เมื่อกลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลสำคัญต่อพฤติกรรมการเล่นติดของบุคคลหนึ่งๆ สิ่งดังกล่าวจะผลักดันให้มีการเสพติดเพิ่มมากขึ้นในระดับประเทศ ในกรณีดังกล่าว กลไกทางภาษีที่จะถูกนำมาใช้เพื่อลดการเล่นติดจะต้องมีความรุนแรงเพิ่มขึ้นมากกว่ากรณีที่ไม่มี Peer Externalities ถึงร้อยละ 50 ดังนั้น ผลของการมีต้นทุนภายนอกดังกล่าวอาจก่อให้เกิดต้นทุนทางสังคมที่มากกว่าต้นทุนส่วนบุคคล นโยบายที่เกี่ยวข้องอาจมุ่งเน้นการประชาสัมพันธ์และสร้างค่านิยมสังคมที่ต่อต้านผู้เล่นการพนันเพื่อลดผลของ Negative Externalities ที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะนโยบายควรมุ่งไปที่กลุ่มผู้เล่นการพนันประเภทฟุตบอล การพนันในบ่อนการพนันกีฬาที่บ้าน^{๒๗}

ดังนั้น ผลกระทบที่เกิดจากการเล่นการพนัน ยังเป็นสิ่งที่ปรากฏให้เห็นอยู่เป็นประจำในสังคมไทย เพราะเกิดจากความลุ่มหลงที่คิดว่าจะนำพาตนเองให้ไปสู่ความร่ำรวยจากการเล่น

^{๒๖} สมประวิณ มั่นประเสริฐ, การศึกษาสถานการณ์ พฤติกรรมและผลกระทบการพนันในประเทศไทย : กรณีศึกษาเชิงปริมาณด้วยแบบจำลองเศรษฐศาสตร์, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สสส.), หน้า ๘๒.

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๓.

ไม่ว่าจะเป็นการเล่นพนัน หวย ลีตเตอร์รี่ การเล่นพนันฟุตบอล การเล่นพนันแข่งม้า ล้วนแต่เป็นปัญหาของประเทศทั้งหมด เพราะสิ่งเหล่านี้เองจะนำมาซึ่งปัญหาโจรกรรม ลักขโมย ฉ้อโกง ปล้น จี เป็นต้น เพื่อให้ได้เงินมาต่อทุนด้วยการเล่นพนันต่อไปอีกอย่างไม่รู้จบ

๒.๓.๕ ผลกระทบจากการเที่ยว

การกินการเที่ยวในปัจจุบันนี้ ได้รับความสนใจจากคนส่วนใหญ่และเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นผลสะท้อนจากความเจริญในยุคบริโภคนิยม (Consumerism) กล่าวได้ว่า มนุษย์ใช้วิธีแสวงหาวัตถุ มีอาหารเป็นต้น ที่แปลกใหม่เพื่อนำมาบำเรอชีวิต ประกอบกับการได้เที่ยวหรือชมสิ่งของแปลกใหม่สวยงามแปลกตา หรือสถานที่สร้างบรรยากาศให้เกิดความรู้สึกตื่นเต้น โรแมนติก หรือผ่อนคลาย เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ใช้จะเป็นทางเลือกใหม่ที่มีเฉพาะปัจจุบันหรือสังคมที่เจริญแล้วเท่านั้น หากแต่ยังมีอิทธิพลครอบงำมนุษย์ทุกคนที่ยังมีความรู้สึกรักสุขเกลียดทุกข์ มี ความเข้าใจผิด แก่ปัญหาด้วยการเสพหรือบำเรอตนด้วยกามสุข ปัจจุบัน^{๒๘}

พฤติกรรมกรรมการเที่ยวสถานเริงรมย์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีพฤติกรรมกรรมการเที่ยวสถานเริงรมย์โดยชอบไปเที่ยวร้านอาหารที่มีเพลงบรรเลงร้อยละ ๔๘.๘๐ รองลงมาเที่ยวผับ ร้อยละ ๔๐.๒๐ สถานเริงรมย์ที่ชอบไปใช้บริการมากที่สุดคือ ตะวันแดง ร้อยละ ๓๕.๐๐ รองลงมา คือ อเมซอน ร้อยละ ๒๗.๔๐ ความถี่ในการไปเที่ยว คือ ๑-๒ ครั้งต่อเดือน ร้อยละ ๕๒.๔๐ รองลงมา ๓-๔ ครั้งต่อเดือน ร้อยละ ๒๓.๖๐ ก่อนมาใช้บริการได้เดินทางมาจากหอพัก ร้อยละ ๕๒.๖๐ รองลงมา คือ ร้านเหล้าร้อยละ ๒๗.๔๐ ช่วงเวลาที่ใช้บริหารคือ วันศุกร์ถึงวันอาทิตย์ ร้อยละ ๖๙.๖๐ รองลงมา คือ วันจันทร์ถึงวันพฤหัสบดี ร้อยละ ๓๐.๔๐ โดยเลือกช่วงเวลาเที่ยว คือ ๒๓.๐๑-๐๑.๐๐ น. รองลงมาคือ ๒๑.๐๑-๒๓.๐๐ น. มีค่าใช้จ่ายในการเข้าไปใช้บริการโดยเฉลี่ยต่อครั้งมากกว่า ๕๐๐ บาท ขึ้นไป รองลงมาคือ ๓๐๑-๔๐๐ บาท โดยใช้เวลาในการเที่ยวแต่ละครั้ง ๒-๔ ชั่วโมง และ ๔-๖ ชั่วโมง เมื่ออยู่ในสถานเริงรมย์จะดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ รองลงมาคือเต้นรำ ส่วนมากจะไปเที่ยวกับเพื่อน และรองลงมาคือไปเที่ยวกับคนต่างเพศ รู้จักสถานเริงรมย์จากเพื่อน รองลงมาจากสื่อ มีวิทยุเป็นต้น โดยมากไปใช้สถานเริงรมย์เพื่อความบันเทิง สุดท้ายคือเพื่อผ่อนคลาย^{๒๙}

ดังนั้น การเที่ยวในยุคโลกาภิวัตน์ โดยมากก็จะเป็นการเที่ยวกลางคืน เที่ยวแหล่งบันเทิง สถานเริงรมย์ต่างๆ เกิดความสนุกสนานจากการร้องเพลง เต้นรำ ดื่ม กิน เสพบริโภคให้

^{๒๘} พระไพศาล วิสาโล, พุทธศาสนากับบริโภคนิยม, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๕), หน้า๙๕.

^{๒๙} นิชาภา เสาร์ม, การศึกษาปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการตลาดที่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการเที่ยวสถานเริงรมย์ของนักศึกษาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, ๒๕๕๓), หน้า ๒๒-๒๓.

เกิดความมีนเมา แม้แต่การเที่ยวสถานในที่ให้บริการทางเพศอีกด้วย เป็นเหตุให้มีผู้ประกอบการ เปิดกิจการในลักษณะนี้มากในปัจจุบัน เพราะคนนิยมใช้บริการทำให้ได้ผลกำไรมหาศาล แต่ ผลเสียก็คือทำให้เด็กหรือเยาวชนที่กำลังอยู่ในวัยเรียนหรือวัยทำงานหลงใหล ในแสงสีเสียงจาก การเสพบริโภคสิ่งเหล่านี้ยากที่จะแก้ได้

๒.๔ สรุปท้ายบท

การบริโภคตามกระแสค่านิยม เป็นการบริโภคเพื่อตอบสนองความต้องการที่เกิน ความจำเป็นของตนเอง เป็นไปเพื่อความหรูหรา หลงตามกระแสค่านิยม จนทำให้เกิดมี พฤติกรรมการเลียนแบบด้วยความหลง เพราะเชื่อว่าถ้าได้บริโภคตามความต้องการแบบตัณหา แล้วจะดูโก้ และทันสมัยอยู่เสมอ เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง อาจเป็นความ จำเป็นและเกินความจำเป็นไปเสียก็ได้ การบริโภคที่ขาดสติไม่รู้เท่าทัน ก็คือการบริโภคที่เกิน ความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตแต่เป็นการบริโภคเพื่อตอบสนองความอยาก (ตัณหา) การใช้จ่าย ทรัพย์สินเพื่อบริโภคนั้น ถ้าไม่มีการวางแผนในการใช้จ่ายให้ดีแล้วย่อมประสบปัญหาในการดำเนิน ชีวิตเพราะจะทำให้ทรัพย์สินที่มีอยู่ไม่พอต่อการใช้จ่าย ปัญหาหนี้สินก็จะตามมา อาจทำให้เกิด ความขัดแย้งหรือครอบครัวแตกแยก บางครั้งอาจถึงกับคิดสั้นก่ออาชญากรรมหรือทำร้ายตัวเอง ได้ เพราะเครียดกับหนี้สินท่วมหัว อันเกิดจากการบริโภคที่ขาดสติสัมปชัญญะ

ผลกระทบของการบริโภคอาหารที่โดยส่วนใหญ่แล้วก็คือขาดการพิจารณาถึงความ พอดีในการบริโภค อะไรบริโภคแล้วให้โทษ อะไรบริโภคได้ให้ประโยชน์ การไม่บริโภคอาหาร ตามหลักโภชนบัญญัติ จึงเกิดผลตามมาต่อร่างกาย คือ เกิดปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพ เช่น โรค อ้วน โรคเบาหวาน โรคกระเพาะอาหาร ท้องอืดท้องเฟ้อ ทำให้เสียสุขภาพ ปัญหา ทั้งหลายก็มาจากพฤติกรรมการกินและเรื่องของอาหารที่กินเข้าไปนั่นเอง การเสพที่เป็นปัญหา คือการเสพที่เกินความจำเป็น การเสพด้วยความสับสนหลง การเสพที่ขาดการใช้ปัญญาพิจารณา ไตร่ตรอง การเสพที่ไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์ ไม่เป็นไปเพื่อความพอดีของร่างกาย แต่กลับเสพ ติดสิ่งที่ให้โทษแก่ร่างกาย จนทำให้เกิดการสูญเสียทั้งทรัพย์สิน สุขภาพ และสติปัญญา ที่สำคัญ คือทำให้เสียอนาคตไปเลยสำหรับเยาวชน ที่หลงผิดคิดว่าการเสพสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องดี เป็นสิ่งที่ สังคมยอมรับ เมื่อเสพจนถึงที่สุดแล้วก็ไม่สามารถนำความสุขที่แท้จริงมาสู่ตนเองได้เลย สิ่งที่ได้ ในตอนแรกจากการดื่มคือความสนุกสนาน รู้สึกผ่อนคลาย หายเครียดก็จริง ผลกระทบที่เกิดจาก การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เมื่อดื่มจนเกินขนาดหรือดื่มเป็นประจำ ก็จะมีโทษตามมา ได้แก่ ผลกระทบทางด้านร่างกาย ทำให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ มากมาย และจิตใจนั้นก็เกิดหลงยึด ติดในรสชาติของเครื่องดื่ม จนเกิดความเคยชินติดเป็นอุปนิสัยไปอีกนาน ผลกระทบทางด้าน ครอบครัวก็จะทำให้เกิดการทะเลาะ ปัญหารายได้ไม่พอกับรายจ่ายเกิดหนี้สิน สุดท้ายก็คือ ผลกระทบทางด้านสังคม ก็จะกลายเป็นปัญหาสังคม เสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรม อุบัติเหตุ

ตามมาอีกนานาประการ ผลกระทบที่เกิดจากการเล่นการพนัน ยังเป็นสิ่งที่ปรากฏให้เห็นอยู่เป็นประจำในสังคมไทย เพราะเกิดจากความลุ่มหลงที่คิดว่าจะนำพาตนเองให้ไปสู่ความร่ำรวยจากการเล่นไม่ว่าจะเป็นการเล่นพนัน หวย ลีตเตอร์รี่ การเล่นพนันฟุตบอล การเล่นพนันแข่งม้า ล้วนแต่เป็นปัญหาของประเทศทั้งหมด เพราะสิ่งเหล่านี้เองจะนำมาซึ่งปัญหาโจรกรรม ลักขโมย ฉ้อโกง ปล้น จี้ เป็นต้น เพื่อให้ได้เงินมาต่อทุนด้วยการเล่นพนันต่อไปอีกอย่างไม่รู้จบ การเที่ยวในยุคโลกาภิวัตน์ โดยมากก็จะเป็นการเที่ยวกลางคืน เที่ยวแหล่งบันเทิง สถานเริงรมย์ต่างๆ เกิดความสนุกสนานจากการร้องเพลง เต้นรำ ดื่ม กิน เสพบริโภคให้เกิดความมีเมามา แม้แต่การเที่ยวสถานที่ที่ให้บริการทางเพศอีกด้วย เป็นเหตุให้มีผู้ประกอบการเปิดกิจการในลักษณะนี้มากในปัจจุบัน เพราะคนนิยมใช้บริการทำให้ได้ผลกำไรมหาศาล แต่ผลเสียก็คือทำให้เด็กหรือเยาวชนที่กำลังอยู่ในวัยเรียนหรือวัยทำงานหลงใหล ในแสงสีเสียงจากการเสพบริโภคสิ่งเหล่านี้ยากที่จะแก้ได้

บทที่ ๓

วิเคราะห์ค่านิยมการบริโภคในสังคมไทยตามแนวพุทธ

การศึกษาถึงสภาพการบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์ของบทที่ผ่านมา ทำให้เห็นสภาพการบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์ที่เป็นทั้งแบบคุณค่าแท้ และคุณค่าเทียม ในบทที่ ๓ นี้ ผู้ศึกษาเอง จะได้ทำการวิเคราะห์ประเด็นที่เกี่ยวกับเรื่องค่านิยมการบริโภคในสังคมไทยตามแนวพุทธด้วยกัน ๖ ประเด็น ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ยานพาหนะ และเครื่องมือสื่อสาร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๑ เครื่องนุ่งห่ม

แม้การดำเนินชีวิตของมนุษย์ ก็ยังมีวิถีชีวิตทั้งทางโลกและทางธรรม แต่ทั้งนี้และทั้งนั้นไม่ว่าจะดำเนินวิถีชีวิตแบบไหนก็ตาม ย่อมมุ่งแสวงหาความสุขสบายในชีวิตด้วยกันทั้งนั้น เนื่องด้วยชีวิตของมนุษย์โดยธรรมชาติต้องการกิน นอน สืบพันธุ์ ส่งผลให้มนุษย์มีความต้องการในปัจจุบัน ๔ และชีวิตของคนเราจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วย ปัจจัย ๔ ประการ ได้แก่ (๑) ความต้องการอาหารหล่อเลี้ยงชีวิต (๒) ความต้องการที่อยู่อาศัย (๓) ความต้องการเครื่องนุ่งห่ม (๔) ความต้องการยารักษาโรค^๑

แม้แต่การใช้เครื่องนุ่งห่มนั้น ตามแนวพุทธพระพุทธรูปเจ้าทรงสอนให้พระภิกษุสงฆ์กำหนดพิจารณาก่อนจะใช้เครื่องนุ่งห่มความว่า “เราพิจารณาโดยแยกกายแล้ว ใช้สอยเครื่องนุ่งห่มเพียงเพื่อบำบัดหนาว ความร้อน บำบัดสัมผัสอันเกิดจากเหลือบยุง ลมแดดและสัตว์เลื้อยคลาน เพียงเพื่อปกปิดอวัยวะที่เกิดความละอาย” บทพิจารณาดังกล่าวแสดงให้เห็นวัตถุประสงค์และประโยชน์จริงที่ได้รับจากเครื่องนุ่งห่มนั้นคือเพื่อป้องกันบรรเทาอันตรายจากธรรมชาติมีหนาว ร้อน ฝนตกและช่วยบำบัด บรรเทาอันตรายจากสัตว์จำพวกเหลือบ ยุง เป็นต้น^๒

บทพิจารณาของพระสงฆ์ก่อนที่จะใช้สอยปัจจัย ๔ หรือที่เรียกว่า ปัจจเวกขณะ ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า การพิจารณาเกี่ยวกับจีวร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณาโดยแยกกายแล้วใช้สอยจีวรเพียงเพื่อป้องกันความหนาว ความร้อน เหลือบยุง ลมแดด และสัมผัสแห่งสัตว์เลื้อยคลาน เพื่อปกปิดอวัยวะที่นำละอาย การพิจารณาเกี่ยวกับบิณฑบาต พิจารณาโดยแยกกายแล้วฉันบิณฑบาต ไม่ให้เป็นไปเพื่อความเพลิดเพลินสนุกสนาน เพื่อความมัวเมาเกิด

^๑ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๘๒/๑๑๒.

^๒ ม.มู. (ไทย) ๑๒/๒๒-๒๓/๒๒.

กำลังพลังทางกาย เพื่อประดับ เพื่อตกแต่งแต่เพื่อให้ร่างกายนี้ดำรงอยู่ได้ ดำเนินไปได้ มิให้ร่างกายลำบาก เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์ ทำได้ตามนี้ก็ช่วยระงับดับบรรเทาทุกข์เวทนาเก่า คือความหิวได้ และไม่ทำทุกข์เวทนาใหม่ให้เกิดขึ้น อนึ่งความเป็นไปโดยสะดวกแห่งอรรถภาพร่างกายนี้ความเป็นผู้หาโทษไม่ได้ และความเป็นอยู่โดยผาสุกก็จักบังเกิดมีแก่เรา การพิจารณาเกี่ยวกับเสนาสนะ พิจารณาโดยแยกกายแล้วใช้สอยเสนาสนะ เพื่อป้องกันความหนาว ความร้อน เหลือบ ยุง ลม แดด และสัมผัสแห่งสัตว์เลื้อยคลาน เพื่อบรรเทาอันตรายที่เกิดจากฤดู และยินดีในการหลีกเร้น การพิจารณาเกี่ยวกับคิลานเภสัชบริวาร พิจารณาโดยแยกกายแล้วใช้สอยคิลานเภสัชบริวาร เพื่อบรรเทาเวทนาที่เกิดจากอาพาธต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้ว เพื่อไม่มีความเบียดเบียนเป็นที่สุด ซึ่งเมื่อไม่ใช้สอยอยู่ อาสวะและความเร่าร้อนที่ก่อความคับแค้นก็จะพึงเกิดขึ้น เมื่อเธอใช้สอยอยู่ อาสวะและความเร่าร้อนที่ก่อความคับแค้นก็พึงเกิดขึ้น เมื่อเธอใช้สอยอยู่ อาสวะและความเร่าร้อนที่ก่อความคับแค้น ย่อมไม่มีแก่เธอ ด้วยอาการอย่างนี้ นี้เรียกว่า ภิภษุละอาสวะที่จะพึงละได้ด้วยการใช้สอย^๓

ในประเด็นนี้ พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตโต) ได้เขียนในหนังสือ “เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ” ว่า การบริโภคนั้นจะต้องมีจุดหมาย ไม่ใช่การบริโภคแล้วเกิดความพึงพอใจเท่านั้น แต่ความพึงพอใจต้องให้ผลที่ตามมาคือเกิดคุณภาพชีวิตด้วย นอกนี้ยังได้กล่าวถึงเรื่องการสันโดษว่า ในทางพระพุทธศาสนานั้น สันโดษจะต้องมาคู่กับความเพียรเสมอ สันโดษเพื่อประหยัดแรงงานและเวลาที่จะสูญเสียไปในการที่จะปรนเปรอตน และเอาแรงงานและเวลานั้นไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิต^๔

พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับการรับ การใช้ บัณฑิตซึ่งเป็นเครื่องดำเนินชีวิตอย่างมาก พระองค์สอนให้ตระหนักรู้ถึงคุณค่าที่แท้จริงของบัณฑิตว่าเป็นเพียงเครื่องช่วยให้ชีวิตดำเนินไปได้ การได้มาซึ่งบัณฑิตไม่ใช่จุดมุ่งหมายสูงของชีวิต จุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตคือความหลุดพ้น การอุปโภคหรือบริโภคบัณฑิตเพียงเพื่อให้ชีวิตดำเนินไปได้ เพื่อทำประโยชน์สูงสุดคือพระนิพพาน อีกอย่างหนึ่งพระองค์ทรงเห็นถึงการมีอยู่อย่างจำกัดของบัณฑิต พระองค์จึงสอนให้ใช้บัณฑิตอย่างคุ้มค่าที่สุดในหลักโยนิโสมนสิการกำหนดไว้ดังนี้ ด้านเครื่องนุ่งห่ม พระพุทธเจ้าสอนให้ใช้เครื่องนุ่งห่มเพื่อป้องกันเหลือบยุงลิ้นไรเพื่อป้องกันหนาวร้อนให้ใช้เครื่องนุ่งห่มอย่างรู้คุณค่า ในเรื่องนี้พระอานนท์เถระซึ่งเป็นพุทธอุปัฏฐากเป็นตัวอย่างที่ดี ในการรู้จักใช้เครื่องนุ่งห่มอย่างรู้คุณค่า การใช้เครื่องนุ่งห่มพระพุทธเจ้าตรัสไว้ เพื่อไม่ให้ภิกษุฟุ่มเฟือยใช้แต่พอตามความจำเป็น การใช้เครื่องนุ่งห่มในพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าทรงสอนให้พระภิกษุสงฆ์ กำหนดพิจารณาก่อนจะใช้เครื่องนุ่งห่มว่า “เราพิจารณาโดยแยกกายแล้วใช้สอย

^๓ อัง. จกก. (ไทย) ๒๒/๕๘/๕๔๗-๕๔๘.

^๔ พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตโต), เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๓๐.

เครื่องนุ่งห่ม เพียงเพื่อบับัดความหนาว ความร้อน บับัดสัมผัสอันเกิดจากเหลือบยุง ลมแดด และสัตว์เลื้อยคลาน เพียงเพื่อปกปิดอวัยวะที่ให้เกิดความละอาย”^๕

ดังนั้น การเสพบริโภคที่เกินฐานะความจำเป็น จนทำให้เกิดภาระหนี้สินแก่ตนเอง เพราะเนื่องจากเห็นว่าในยุคเสพบริภคินิยมนี้ ชีวิตก็ต้องมีองค์ประกอบของชีวิตเพิ่มขึ้นจึงจะดูเป็นคนทันสมัย มีเกียรติ มีหน้าตาในสังคม เทียมค่านิยมที่สังคมส่วนใหญ่กำลังเสพบริภคินิยมอยู่ แต่หารู้ไม่ว่าการเสพบริภคินิยมที่กำลังเห็นว่าเป็นเรื่องหรูหราโก้เก๋มีเกียรติทันสมัยนั้น เป็นปัญหาชีวิตเกือบทั้งชีวิตเลยก็ว่าได้

๓.๒ อาหาร

ปัญหาการบริโภคเป็นอีกปรากฏการณ์หนึ่งทางวัฒนธรรมที่สำคัญในยุคโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้นแล้วในสังคมสมัยใหม่ ทำให้คนส่วนใหญ่คลั่งไคล้ในการบริโภคและให้ความสำคัญแก่รูปลักษณะภายนอก มากกว่าประโยชน์ใช้สอย อีกทั้งมองทุกสิ่งเป็นสินค้าไปหมด ไม่ว่าจะเป็นสิ่งของหรือคนก็ตาม ซึ่งคนในสังคมเมืองหรือสังคมใหญ่ๆ จะมีสเนียมเปลี่ยนแปลงไปตามการพัฒนาของสังคมทำให้เข้าสู่วัฒนธรรมบริโภคนิยม เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันไปเสียแล้ว

ในปัจจุบันเรามากจะได้ยินว่าคนไทยมีค่านิยมชอบใช้ของต่างประเทศ ชอบเลียนแบบชาวต่างประเทศโดยรับเอาวัฒนธรรมของต่างประเทศเข้ามามากโดยลืมนึกถึงความเสียหายที่จะเกิดขึ้น ซึ่งคำว่า “ค่านิยม” ถือว่าเป็นปัจจัยภายนอกซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของบุคคลเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ หรือสิ่งอื่นใดก็ตามที่เป็นตัวกำกับหรือควบคุมพฤติกรรมของบุคคลที่อยู่ในสังคมนั้นๆ ซึ่งความสำเร็จหรือความล้มเหลวของธุรกิจทางการตลาดขึ้นอยู่กับความสอดคล้องกับค่านิยมเป็นสำคัญ ดังนั้น ค่านิยมจึงเกี่ยวข้องกับการตอบสนองต่อสิ่งกระตุ้นด้วยวิธีที่มีมาตรฐาน ซึ่งบุคคลจะถูกกระตุ้นให้มีส่วนร่วมในพฤติกรรมเพื่อให้บรรลุค่านิยม และความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมผู้บริโภค ในขณะที่แต่ละชั้นของสังคมจะมีลักษณะของค่านิยมและพฤติกรรมในการบริโภคจะแตกต่างกันออกไป^๖

การบริโภคนิยม จึงกลายเป็นวัฒนธรรมอีกแบบหนึ่งที่นิยมการบริโภคอย่างไม่คิดว่า จะก่อให้เกิดผลกระทบอะไร ทั้งกับตัวเองและผู้อื่น คิดแต่เพียงว่าตัวเองได้สนองความต้องการเพียงครั้งคราวเท่านั้น เช่น คนที่ชอบซื้อโน่นซื้อนี่ตลอดเวลา ทั้งๆ ที่ตัวเองก็ไม่ได้จำเป็นต้องใช้หรือซื้อมาเพียงเพื่ออวดคนอื่นว่าฉันมี หรือใช้ของอย่างสิ้นเปลืองโดยไม่เสียดายเงินหรือไม่

^๕ ม.มู. (ไทย) ๑๒/๒๓/๒๒-๒๓.

^๖ ศิริวรรณ เสรีรัตน์, พฤติกรรมผู้บริโภค, (กรุงเทพมหานคร : วิสิตย์พัฒนา, ๒๕๓๘), หน้า ๙.

คิดถึงเงินที่ต้องเสียไป ชอบเสพอะไรแปลกๆ ใหม่ๆ โดยไม่คิดว่าจะเกิดผลกระทบอะไร หรือพวกนิยมความสบายจะเสียเงินเท่าไรไม่ว่าขอให้ฉันได้สบายไว้ก่อน เป็นต้น^๗

ปัญหาด้านสุขภาพของคนปัจจุบัน นอกจากจะมีสาเหตุมาจากปัจจัยภายในอย่างเช่น ความบกพร่องของยีนส์หรือเป็นเพราะกรรมพันธุ์แล้ว อีกสาเหตุหนึ่งก็คือมาจากปัจจัยภายนอก เช่น อาหารและสภาพแวดล้อมที่อาศัยอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อาหาร กล่าวได้ว่า โรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ที่เกิดขึ้นแก่มนุษย์นั้น ส่วนหนึ่งมาจากอาหารที่มนุษย์รับประทานเข้าไป ในส่วนนี้เป็นไปได้ว่า มนุษย์เราไม่คำนึงถึง เท่าที่ควรจะเป็น การกินยังเป็นการกินเพื่อให้อิ่มผ่านพ้นไปเป็นวันๆ เท่านั้น การให้ค่าหรือความสำคัญแก่การกินที่เหมาะสมยังไม่มีให้เห็นเท่าที่ควร ปัญหาด้านสุขภาพ เช่น โรคเบาหวาน มะเร็ง โรคกระเพาะอาหารอักเสบ ท้องเสีย ท้องอืด แม้กระทั่งโรคอ้วน แม้ไม่ใช่โรคโดยตรงแต่เมื่อมีการรักษาเยียวยาและทำให้ไม่พอใจ ก็ถือว่าเป็นโรคชนิดหนึ่ง เหล่านี้ถือว่า ส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากอาหาร เรียกว่า อาหาร อย่างไรก็ตาม ปัญหาสุขภาพที่เกิดจากการกิน จึงเป็นปัจจัยสำคัญ ๒ ส่วนประกอบกัน คือ พฤติกรรมการกินและอาหารที่กินเข้าไป เพราะพฤติกรรมการกินของมนุษย์ ยังเป็นพฤติกรรมการกินที่ไม่เหมาะสมและไม่พึงปรารถนา คำว่า ไม่เหมาะสม และไม่พึงปรารถนา ในที่นี้หมายความว่า ไม่สอดคล้องกับความต้องการของร่างกาย ไม่สอดคล้องกับการทำงานของร่างกาย รวมถึงการกินที่ไม่พอเหมาะพอดี ซึ่งมากเกินไปหรือน้อยเกินไป ตลอดถึงการกินที่ไม่เป็นมือ ไม่เป็นเวลา ซึ่งนอกจากจะได้ประโยชน์จากอาหารน้อย ร่างกายได้รับสารอาหารที่ไม่เพียงพอแล้ว ยังเสี่ยงต่อปัญหาสุขภาพอีกด้วย เช่น โรคกระเพาะอักเสบ และเป็นการทำให้การทำงานของร่างกายเสียระบบอีกด้วย^๘

พฤติกรรมการบริโภคอาหาร จากการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมและความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัย ทำให้ประชาชนในปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของตนเองและบุคคลภายในครอบครัว แต่ละครอบครัวจะต้องต่อสู้กับชีวิตและความเป็นอยู่ภายในครอบครัวให้มีความเป็นอยู่ที่ดี แต่บางครอบครัวอาจขาดการดูแลเอาใจใส่ตนเองและบุคคลภายในครอบครัว เพราะเนื่องจากต้องออกหางาน ทำงานแข่งกับเวลา เพื่อหาเงินมาเลี้ยงบุคคลภายในครอบครัว ทำให้ไม่มีเวลาในการดูแลสุขภาพตนเอง ทำให้ตนเองมีพฤติกรรมการบริโภคอาหารที่ไม่ถูกต้อง เช่น การบริโภคอาหารสำเร็จรูป การบริโภคอาหารไม่ครบ ๕ หมู่ บริโภคอาหารมากเกินไป และไม่รับประทานอาหารเป็นเวลา ทำให้เกิดการเจ็บป่วยด้วยโรคต่างๆ ที่สามารถป้องกันได้ เช่น โรคกระเพาะ

^๗ พจนารถ หอมประสิทธิ์, การบริโภคนิยมของคนชนบท, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, ๒๕๕๐), หน้า ๕๙.

^๘ ปรีชา บุญศรีตัน, พุทธจริยศาสตร์กับการกิน, รายงานการวิจัย, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒.

อาหาร โรคขาดสารอาหาร โรคอ้วน โรคภาวะโภชนาการเกิน โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง เป็นต้น

การกินตามแนวพุทธ มีทรรศนะว่ามนุษย์เกิดมาเพื่อวิชา อวิชา คือความไม่รู้ซึ่งทำให้มนุษย์ประสบปัญหา ในภาษาทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าทุกข์ ในเมื่อมนุษย์เกิดมาพร้อมด้วยอวิชา คือการที่ยังไม่รู้จักอะไรเลยก็ดำเนินชีวิตไปตามความอยากให้ความอยากที่จะมีชีวิตอยู่และความอยากที่สนองตามความรู้สึกต่อประสบการณ์ชักจูงให้ดิ้นรนไป ดังนั้นจากการที่มนุษย์มีความไม่รู้หรืออวิชานี้เป็นสิ่งที่พ่วงมาด้วย ก็คือความดิ้นรนทะยานไปตามความอยากอย่างมีติดบอด ความทะยานอยากไปตามความรู้สึกนี้เรียกว่าตัณหา ที่เห็นกันทั่วไปก็คือความต้องการสิ่งเสพปรนเปรอตนเองอย่างไม่มีที่สิ้นสุด และเมื่อมนุษย์ดิ้นรนเพื่อสนองความต้องการแบบมีติดบอดนี้ มนุษย์เองไม่รู้ชัดว่าอะไรเป็นคุณประโยชน์อะไรเป็นโทษแก่ชีวิตของตน เมื่อไม่รู้ก็ได้แต่พยายามดิ้นรนสนองความทะยานอยาก ตามความรู้สึกนี้เรื่อยไปและในการสนองนั้นมนุษย์ก็จะได้ทั้งสิ่งที่ทำให้เกิดคุณภาพ และชีวิตทั้งสิ่งที่ทำลายทำให้เสียคุณภาพชีวิต ถ้าจะได้สิ่งที่เป็นคุณภาพชีวิตก็เป็นเพียงผลพลอยได้หรือโดยบังเอิญเท่านั้น แต่มีทางที่จะได้สิ่งทำลายคุณภาพชีวิตให้เกิดโทษมากกว่า โดยเฉพาะในขั้นพื้นฐานของมนุษย์ก็คือการบริโภคอาหาร มนุษย์มีความทะยานอยากต้องการบริโภคอาหาร แต่ในความต้องการที่จะบริโภคอาหารนั้น มนุษย์โดยทั่วไปจะนึกคิดแต่เพียงว่าเอามาบริโภคแล้ว ได้เสพรสอร่อยจนอิมแต่ไม่ตระหนักว่าความต้องการที่แท้จริงนั้นอยู่ที่การได้คุณภาพของชีวิต คุณภาพชีวิตที่เกิดจากอาหารก็คือการที่มันได้บำรุงเลี้ยงร่างกายซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอ ให้ชีวิตเป็นอยู่แข็งแรงเจริญเติบโตต่อไปได้ แต่ในด้านหนึ่งร่างกายก็พลอยได้คุณภาพชีวิตนี้ไปด้วย ถ้าเราพัฒนาจิตนิสัยที่ต้องสนองความอยากเสพรสอย่างเดี๋ยวนี้มากขึ้นเรื่อยๆ มันก็จะทำให้เกิดโทษแก่ร่างกาย มีผลเป็นการทำลายคุณภาพชีวิตมากขึ้น เพราะว่าความต้องการเสพรสนั้นไม่มีจุดมุ่งหมายที่มาบรรจบกับการได้คุณภาพชีวิต ซึ่งมีขอบเขตอยู่ที่ความเพียงพอแก่ความต้องการของร่างกาย การได้เสพรสนั้นเป็นจุดหมายที่อยู่ในตัวของมันเอง คือการได้เสพรสอร่อยไปเรื่อยๆ จนกว่าจะเบื่อไปเอง เมื่อเสพรสไปไม่รู้จักจบก็เกิดปัญหาเกิดโทษแก่ชีวิตกลายเป็นการทำลายคุณภาพชีวิต ยิ่งกว่านั้นเมื่อมนุษย์เจริญในด้านอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีมากขึ้น การสนองความต้องการแบบนี้ ก็นำไปสู่การพัฒนาวิธีปรุงแต่งอาหาร ให้มีสีส่นและกลิ่นรสที่ชวนให้เอร็ดอร่อยสนองความอยากเสพรสมากยิ่งขึ้น ทำให้กระบวนการผลิตซับซ้อนมากยิ่งขึ้นและราคาแพงยิ่งขึ้นแต่รับประทานเข้าไปแล้วกลับยิ่งทำลายคุณภาพชีวิต ทำให้เกิดพิษภัยแก่ร่างกายเป็นทางมาของโรค^๕

ขณะที่การบริโภคแนวพุทธแยกอย่างชัดเจนว่า ความต้องการมี ๒ ประเภท ประเภทหนึ่งเรียกว่า ตัณหา อีกประเภทหนึ่งเรียกว่า จันตะ โดยให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาของ

^๕ สุชีพ ปุญญานุภาพ, พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๘๒.

มนุษย์ด้วยการปรับเปลี่ยนลดละความต้องการแบบตัณหา และส่งเสริมความต้องการแบบฉันทะ โดยไม่เอาอำนาจขึ้นมาพิจารณาเป็นปัจจัยสำคัญ เพราะความหมายของการมียิ่งมากยิ่งขึ้นดี ไม่มี ความหมายในพุทธเศรษฐศาสตร์ความต้องการเหล่านี้ จะเชื่อมโยงไปยังแนวคิดการให้คุณค่า ของสิ่งต่างๆ โดยมีหลักว่าสิ่งใดสามารถสนองความต้องการได้ สิ่งนั้นมีคุณค่าหรือมีประโยชน์ โดยที่คุณค่าสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ชนิด ตามประเภทของความต้องการคือ^{๑๑}

การบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์ตามแนวพุทธ มองว่าเป็นการบริโภคเพื่อตอบสนอง ความอยากที่เกินความจำเป็น แต่การบริโภคตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ในเรื่องการ บริโภคอาหารมีหลักการในการบริโภคอาหารเพื่อการดำรงอยู่แห่งชีวิต เพื่อให้ชีวิตดำเนินไปได้ เท่านั้น ไม่ใช่เป็นการบริโภคเพื่อเล่น เพื่อมัวเมา เพื่อประดับตกแต่ง ทรศนะของพุทธศาสนามี หลักการในการบริโภคอาหารอยู่ว่า กินเพื่ออยู่ไม่ได้อยู่เพื่อกิน ส่วนการบริโภคของคนในยุค โลกาภิวัตน์นั้นมีลักษณะอยู่เพื่อกิน เพื่อเสพ เพื่อสนองตัณหา คือความอยากฝ่ายเดียว โดยมีได้ คำนี้ถึงประโยชน์และโทษของการบริโภคที่เกินความจำเป็น เพราะฉะนั้น เศรษฐศาสตร์เชิง พุทธจึงไม่เห็นด้วยกับการบริโภคแบบนี้ เพราะมีมุมมองว่า การบริโภคอาหารมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่ คุณค่าแท้ คือการบริโภคอาหารเพื่อให้มีชีวิตรอด กิจกรรมต่างๆ ของชีวิตจึงจะดำเนินการต่อไป ได้ การมีชีวิตอยู่ก็จะได้ไม่ลำบากจนเกินไปนัก

คนส่วนใหญ่ในสังคมสมัยปัจจุบัน จะมองเห็นคล้ายๆ กันว่า การบริโภค คือ การใช้ สินค้า และการบริการ บำบัดความต้องการ เพื่อให้เกิดความพึงพอใจของผู้บริโภค แต่แนวคิด เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธถือว่า การบริโภคคือ การใช้สินค้าและการบริการบำบัดความต้องการ เพื่อให้ได้รับประโยชน์มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น หมายความว่า การบริโภคควรมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ เกิดคุณภาพชีวิตมากกว่า การบำบัดความต้องการเพียงอย่างเดียว พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า การบริโภคนั้นคนจำนวนมากทีเดียว เมื่อบำบัดความต้องการ เช่น กิน อาหารโดย มุ่งรสร่อย แต่กลับทำให้เกิดอันตรายต่อชีวิตร่างกาย เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ความพอใจ ไม่เป็นตัวตัดสินอรรถประโยชน์ ถ้าความพอใจนั้นไม่พร้อมกับการได้คุณภาพชีวิต ความพึง พอใจบางครั้งก็จะกลับเป็นตัวการทำลาย อรรถประโยชน์ เช่น ทำให้คนหลงมัวเมา ทำลาย สุขภาพเสียคุณภาพชีวิต เป็นต้น มองในแง่พุทธศาสตร์ ก็ต้องบอกว่าสินค้าและบริการมี อรรถประโยชน์ สามารถทำให้เกิดความพอใจ ที่ได้เสริมคุณภาพชีวิตแก่ผู้บริโภค^{๑๒}

ในทรศนะที่เกี่ยวกับการกินนั้น พระพุทธศาสนามีแนวคิดที่ชี้ชัดให้เห็นถึงความ ต้องการของมนุษย์ทุกคน ความต้องการที่กล่าวถึงนั้นจะต้องเป็นความต้องการที่เป็นไปตาม ธรรมชาติล้วนๆ ไม่มีอวิชาหรือความอยากด้วยตัณหาเข้ามาบังคับ ดังนั้นการกินตามแนวพุทธ จึงแบ่งความต้องการออกเป็น ๒ ประการ คือ

^{๑๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ, หน้า ๑๔.

^{๑๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ, หน้า ๑๔.

๑. ความต้องการพื้นฐานทางกาย ความต้องการของมนุษย์ทุกคนนั้น โดยพื้นฐานแล้วก็มีความต้องการเหมือนกัน เพื่อความดำรงอยู่ได้ของกาย เป็นไปเพื่อให้ชีวิตตั้งอยู่ได้ เป็นประโยชน์ที่แท้จริง ได้แก่ การกินเพื่อแลกเปลี่ยนธาตุไปสร้างอวัยวะและเนื้อเยื่อ การหายใจเพื่อเอาอากาศไปฟอกโลหิตให้สะอาด การขับถ่ายเพื่อเอาของเสียออกจากร่างกายไปทิ้ง มิเช่นนั้นจะเป็นพิษต่อร่างกาย การนอนเพื่อให้สมองพักผ่อน และร่างกายมีเวลาพักผ่อน โดยเฉพาะกล้ามเนื้อ ตลอดจนมีเวลาซ่อมแซมร่างกายได้ดีขึ้น การกินยาเพื่อรักษาโรค ฆ่าเชื้อโรค ที่จะมาทาร้ายร่างกายให้อ่อนแอ จนถึงตั้งชีวิตได้ลำบาก การสวมใส่เสื้อผ้าปกปิดร่างกาย เพื่อให้ความอบอุ่นร่างกาย และป้องกันการใช้ข่วนร่างกาย แผลงกัดต่อย และป้องกันการกระแทกสารเคมีสัมผัสโดยตรง^{๑๒}

๒. ความต้องการทางใจ ความต้องการทางใจตามแนวพุทธนั้นมี ๒ ประเภท คือ

๑) ความต้องการที่เป็นตัณหา (ความอยาก) ความทะยานอยากอันมีอวิชชาเป็นรากฐานเป็นความต้องการสิ่งตอบสนองปรนเปรออันไม่จำกัด เนื่องจากไม่มีปัญญาในการพิจารณาอย่างแยกคามาทำกับ จึงทำให้มนุษย์มุ่งตอบสนองความต้องการด้วยตัณหาอย่างเดียว ทำให้กิจกรรมที่มุ่งแสวงหาครอบครองและสะสมวัตถุปัจจัยเป็นไปอย่างไม่มีการสิ้นสุด (Unlimited) โดยมีได้คำนึงถึงเป้าหมายหรือคุณประโยชน์ที่แท้จริง พฤติกรรมการบริโภคที่ดำเนินอยู่จึงเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหา (ความทุกข์) ต่อชีวิตของสังคมมนุษย์และธรรมชาติ เมื่อพิจารณาถึงประเด็นเรื่องความต้องการ (Demand) ของมนุษย์ตามแนวพุทธต้องยอมรับว่า โดยธรรมชาติแล้วความต้องการของมนุษย์นั้นมิได้อยู่อย่างไม่จำกัด (Unlimited want) ในพุทธศาสนานั้นมีพุทธภาษิตเปรียบเทียบเปรยว่าด้วยความเข้าใจในความต้องการอันไม่จำกัดนี้ว่า “นตฺถิ ตณฺหา สมฺมา นตี”^{๑๓} แม่น้ำเสมอด้วยตัณหาไม่มี เพราะว่ามีน้ำนั้นบางโอกาสบางเวลายังมีเวลาที่เต็มได้ แต่ความต้องการของมนุษย์นั้นไม่มีวันเต็ม ตัณหาเป็นความต้องการอยากลิ้มลอง รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ธรรมารมณ์ เช่น อยากเห็นรูป เห็นภาพสวย อยากได้กลิ่นหอมๆ น้ำหอมดีๆ ดังๆ อยากได้ยินเสียงไพเราะๆ อยากสัมผัสนุ่มๆ อยากได้รับการเอาอกเอาใจตอบสนอง ธรรมารมณ์ ใจที่ต้องการคือ อยากเป็นเจ้าของสิ่งนั้น และอยากลิ้มลองบริโภคสิ่งนั้น การบริโภคด้วยตัณหานี้ก็มักต้องลงทุนลงแรงและใช้เงินมาก เช่น ภาพศิลป์ราคาแพง รถยนต์คันโก้ เครื่องเสียงอย่างดี เฟอร์นิเจอร์ที่สัมผัสแล้วมันนุ่ม น้ำหอมอย่างดี^{๑๔}

๒) ความต้องการที่เป็นฉันทะ (ความชอบในสิ่งดี) เป็นความต้องการที่มีวิชชาอันเกิดจากการใช้ปัญญาเป็นตัวนำในการพิจารณาอย่างแยกคามาแล้วจึงบริโภค เพื่อความต้องการอันมุ่งตรงไปสู่เป้าหมายแท้จริงของชีวิต เพื่อสร้างคุณภาพของชีวิต สังคมและชาติเพื่อเป็น

^{๑๒} สุชีพ ปุญญานุภาพ, พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน, หน้า ๙๓.

^{๑๓} ข.ธ. (บาลี) ๒๕/๒๕๑/๖๐.

^{๑๔} สุชีพ ปุญญานุภาพ, พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน, หน้า, ๓๐.

รากฐานของการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ในระดับขั้นที่สูงขึ้นต่อไป การบริโภคในขั้นนี้จึงเป็นการตอบสนองต่อความต้องการที่มีขีดจำกัด (Limited want) และยากที่จะก่อให้เกิดปัญหาขึ้นตลอดจนจะเป็นพลังนำชีวิตไปสู่จุดมุ่งหมายอันดีงาม การสร้างความต้องการแบบฉันทะขึ้นจึงเป็นพลังและตัวยับยั้งที่ต้านทานความทะยานอยากที่เป็นอันตราย ด้วยปัญญาที่เท่าทัน และถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญ ที่จะต้องสร้างให้เกิดขึ้นเพื่อเผชิญหน้ากับปัญหาการกระตุ้นความต้องการอันไม่จำกัดของมนุษย์ในยุคโลกาภิวัตน์ ภายใต้การครอบงำของสังคมบริโภคนิยม เนื่องจากการแสวงหาความพึงพอใจหรือความสุขจากการครอบครอง สะสม และบริโภคด้วยตัณหา^{๑๕}

การกินตามแนวพุทธ ยังมีหลักในการการกินด้วยด้วยการพิจารณาแบบโยนิโสมนสิการ ซึ่งประเด็นนี้ในพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้แสดงวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ออกเป็น ๒ ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ ๑ คือ รู้เท่าทันและยอมรับความจริง เป็นการวางท่าที่เข้าใจให้สอดคล้องกับกฎธรรมชาติ เป็นท่าที่แห่งปัญญา อิศระ ไม่ผูกมัดตัวเอง เมื่อประสบกับเหตุการณ์ที่ไม่พึงพอใจ ไม่น่าปรารถนา ทำให้เกิดความเศร้าโศกเสียใจ ก็ให้วางท่าที่เข้าใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและปล่อยวางต่อสภาพนั้น ๆ เพื่อคลายความทุกข์ที่ได้รับ ให้มีความทุเลาเบาบางลง เพราะเมื่อบุคคลประสบกับสภาพที่บีบคั้นย่อมมีความเศร้าโศกเป็นธรรมดา การพิจารณาแบบสามัญลักษณ์นี้เพื่อบรรเทาความทุกข์ หรือสลัดความทุกข์ออกไปได้ด้วยการพิจารณาถึงความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายทั้งปวงว่า เป็นอนิจจัง ไม่เที่ยง ทุกขัง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัวตน เมื่อไม่ใช่ตัวตนย่อมเป็นของไม่เที่ยง “สิ่งใดเป็นเหตุปัจจัยให้เกิด รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ สิ่งนั้นก็ เป็นของไม่เที่ยง รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณที่เกิดจากของไม่เที่ยงจะเป็นของเที่ยงมาแต่ไหน”^{๑๖}

ขั้นที่ ๒ คือ แก้ไขและทำตามเหตุปัจจัย เป็นขั้นลงมือปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายโดยสอดคล้องกับความเป็นจริงตามกฎธรรมชาติ เป็นการปฏิบัติโดยใช้ปัญญาที่เท่าทัน กล่าวคือเมื่อรู้ว่าสิ่งทั้งหลายเป็นไปตามเหตุปัจจัย ต้องศึกษาให้รู้เท่าทันเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดสิ่งนั้น แล้วแก้ไขจัดการตามตัวเหตุปัจจัยเหล่านั้น เมื่อทำเหตุปัจจัยพร้อมบริบูรณ์ที่จะให้เป็นอย่างนั้นแล้วถึงเราจะอยากหรือไม่อยากก็ตาม มันก็จะเป็นไปตามเหตุปัจจัยเท่านั้น เมื่อเหตุปัจจัยไม่พร้อมที่จะให้เป็น ถึงเราจะอยากหรือไม่อยาก มันก็ไม่เป็นอย่างนั้น กล่าวคือ แก้ไขด้วยความรู้เท่าทัน และแก้ที่ตัวเหตุปัจจัย ไม่ใช่แก้ที่ความอยาก เพียงแต่กำหนดรู้ความอยากของตัวเอง และ

^{๑๕} อ่างแล้ว.

^{๑๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๖๗๙.

กำหนดรู้เหตุปัจจัยแล้วแก้ไข เมื่อปฏิบัติได้แบบนี้ ก็จะถอนตัวเป็นอิสระ ไม่ถูกความอยากพาไป^{๑๗}

ผลการศึกษาพบว่าในปัจจุบันนี้โรคอ้วนและโรคอ้วนลงพุงมีอัตราการเพิ่มที่สูงขึ้นและเป็นปัญหาต่อสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งสาเหตุหนึ่งอาจเกิดจากการเสพติดอาหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสพติดอาหารที่มีน้ำตาลสูงหรือการติดรสหวาน การติดอาหารที่มีไขมันสูงกลุ่มอาหารทอด ขนมเบเกอรี่ และอาหารที่มีความเค็ม เช่น มันฝรั่งทอด เนื้อทอด ไก่ทอด หมูปิ้ง ซอสปรุงรสต่างๆ^{๑๘}

นักวิชาการด้านโภชนาการได้ทำการศึกษาถึงการเสพติดอาหารของคน พบว่าคนที่มีการเสพติดอาหารจะมีสารเคมีในสมองที่เปลี่ยนแปลงเหมือนคนที่เสพติดยาเสพติด โดยความหวานจะทำให้คนติดมากที่สุด รองมาคือความเค็มและความมัน เมื่อได้รับอาหารที่ตัวเองเสพติดแล้ว สารโดปามีนจะหลั่งออกมาทำให้เกิดความสุข ทำให้อารมณ์ดี ตื่นตัว กระฉับกระเฉง มีสมาธิทำงานได้ดีขึ้น จึงเกิดเป็นการเสพติด เพราะต้องการที่จะได้รับความสุขและทำงานได้มากขึ้น จนบางครั้งทำให้กินอาหารประเภทนั้นๆ บ่อยและมากเกินไป ผลที่ตามมาคือทำให้ได้สารอาหารบางอย่างมากเกินไป เช่น พลังงานที่มากเกินไปจนกว่าความจำเป็นของร่างกาย ทำให้น้ำหนักเพิ่มมากขึ้น และตามมาด้วยโรคอ้วน โรคไขมันในเลือดสูง โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน และโรคเรื้อรังอื่นๆ

พฤติกรรมที่บ่งบอกว่าการเสพติดอาหาร สามารถแยกให้เห็นถึงพฤติกรรมการบริโภคอาหาร อันเป็นที่มาแห่งปัญหาต่างๆ ได้ ๗ ประการ คือ

๑. เลือกซื้ออาหารชนิดนั้นเป็นประจำสัปดาห์ละมากกว่า 3 ครั้ง
๒. กินอาหารชนิดนั้นมากกว่าที่วางแผนว่าจะกิน หรือกินแล้วไม่ยากหยุดกิน
๓. มีความอยากกินอาหารชนิดนั้นมากกว่าอาหารชนิดอื่น
๔. กินอาหารชนิดนั้นแม้ว่าจะไม่หิวเลยก็ตาม
๕. เมื่อไม่ได้กินอาหารชนิดนั้นจะทำให้จิตใจไม่เป็นสุข เกิดความหงุดหงิด อารมณ์

เสียหรืออาการทางร่างกาย เช่น ปวดหัว มือสั่น ใจสั่น หน้ามืด

๖. ขาดสมาธิเมื่อไม่ได้กินอาหารชนิดนั้นๆ
๗. หาข้ออ้างหรือเหตุผลในการกินอาหารชนิดนั้นเสมอ

ตามปกติโดยทั่วไปของมนุษย์ที่ยังเป็นปุถุชน ย่อมตกเป็นทาสของความอยากหรือความอยากครอบงำทำให้ไม่เป็นอิสระ ยังผูกพันเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ ความอยากแบ่งออกเป็น ๓ ประการ คือ ๑) ความอยากในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสสิ่งต่างๆ ๒) ความอยากเป็นอยากนั้น

^{๑๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๑๘๐.

^{๑๘} ฉัตรภา หัตถโกศล, การเสพติดอาหาร, รายงานการวิจัย, (คณะสาธารณสุขศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๕), หน้า ๒๑.

อย่างนี้ ๓) ความไม่อยากประสบกับเหตุการณ์ที่ไม่น่าปรารถนาเป็นต้น ในทัศนะของพุทธศาสนานิกายไม่ใช่นิโสระ ไม่หลุดพ้นจากความทุกข์ได้ก็เพราะมีความอยากเป็นปัจจัยที่ฝังอยู่ในจิตใจนั่นเอง ดังนั้นพระพุทธองค์ทรงสอนให้พิจารณาสิ่งต่างๆ ด้วยความเป็นจริงไม่ใช่มองด้วยอำนาจของความอยาก ดังที่พระพุทธองค์ตรัสแก่หมู่ภิกษุในสังยุตตนิกาย ชนธวารวรรคว่า

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงมนสิการโดยแยบคาย และพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแห่งรูป เมื่อภิกษุมนสิการรูปโดยแยบคายและพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแห่งรูป เธอทั้งหลายจง มนสิการโดยแยบคายและจงพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแห่งเวทนา เธอทั้งหลายจงมนสิการ โดยแยบคายและจงพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแห่งสัญญา เธอทั้งหลายจงมนสิการโดยแยบ คายและจงพิจารณาความเที่ยงแห่งวิญญาณ ก็ย่อมเบื่อหน่าย เพราะสิ้นความเพิลิตเพลินจึงสิ้นความกำหนัด เพราะสิ้นความกำหนัดจึงสิ้นความเพิลิตเพลิน เพราะสิ้นความเพิลิตเพลิน และความกำหนัดจิตจึงหลุดพ้น เราเรียกว่า “หลุดพ้นดีแล้ว”^{๑๙}

เมื่อเป็นเช่นนี้ การบริโภคจึงต้องให้มีความสมดุลกับรายได้ การใช้จ่ายใช้สอยซื้อของที่ตนเองต้องการเป็นเรื่องสนุก หลายคนมีสติในการใช้จ่าย แต่หลายคนก็ขาดสติใช้จ่ายจนเกิดความเดือดร้อนในเรื่องเงินทองซึ่งมีผลกระทบไปถึงการดำเนินชีวิตด้วย บ่อยครั้งคนที่เริ่มเดือดร้อนเรื่องเงินยังไม่ตระหนักถึงสถานะของตนเอง เพราะไม่มีไฟแดงกะพริบเตือนเป็นสัญญาณให้ทราบที่กำลังใช้จ่ายเกินตัว กินอยู่เกินฐานะ และชีวิตในอนาคตกำลังจะลำบากสิ่งที่อาจจะเป็นตัวแทนของไฟแดงกะพริบได้แก่

๑. รายได้ส่วนหนึ่งถูกใช้ชำระหนี้เพิ่มมากขึ้นทุกที
๒. จ่ายเงินชำระหนี้บัตรเครดิตหรือเงินกู้ด้วยจำนวนเงินต่ำสุดเท่าที่เจ้าหนี้จะยอมได้
๓. ใช้เงินเต็มวงเงินกู้ของบัตรเครดิต
๔. ต้องเอาเงินส่วนที่ตั้งใจไว้ทำอย่างอื่นมาจ่ายชำระเงินตามใบเรียกเก็บเงิน
๕. ใช้บัตรเครดิตชำระเงินสำหรับหลายสิ่ง ทั้งๆ ที่แต่เดิมใช้เงินสด
๖. ชำระเงินตามใบเรียกเก็บเงินเกินกำหนดเวลาอยู่เนืองๆ
๗. ผัดผ่อนไม่ไปหาหมอหรือหมอฟันเพราะเงินตึงมือ
๘. ถูกเตือนให้จัดการกับบิลค้างชำระอยู่บ่อยๆ
๙. ทำงานล่วงเวลาหรือหาเงินพิเศษตัวเป็นเกลียวเพื่อหาเงินสดมาชำระบิลที่ส่งมาเรียกเก็บ
๑๐. หากต้องออกจากงานที่ทำอยู่ก็จะเกิดปัญหาการเงินขึ้นมาทันที

^{๑๙} ส.ช. (ไทย) ๑๗/๕๒/๗๓.

๑๑. นึกกังวลถึงเรื่องเงินอยู่เสมอ^{๒๐}

คนส่วนใหญ่ในสังคมสมัยปัจจุบัน จะมองเห็นคล้ายๆ กันว่า การบริโภค คือ การใช้สินค้า และการบริการ บำบัดความต้องการ เพื่อให้เกิดความพึงพอใจของผู้บริโภค แต่แนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธถือว่า การบริโภคคือ การใช้สินค้าและการบริการบำบัดความต้องการ เพื่อให้ได้รับประโยชน์มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น หมายความว่า การบริโภคควรมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดคุณภาพชีวิตมากกว่า การบำบัดความต้องการเพียงอย่างเดียว พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า การบริโภคนั้นคนจำนวนมากทีเดียว เมื่อบำบัดความต้องการ เช่น กินอาหารโดยมุ่งรสร่อย แต่กลับทำให้เกิดอันตรายต่อชีวิตร่างกาย เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ความพอใจไม่เป็นตัวตัดสินอรรถประโยชน์ ถ้าความพอใจนั้นไม่พร้อมกับการได้คุณภาพชีวิต ความพึงพอใจบางครั้งก็จะกลับเป็นตัวการทำลายอรรถประโยชน์ เช่น ทำให้คนหลงมัวเมา ทำลายสุขภาพเสียคุณภาพชีวิต เป็นต้น มองในแง่พุทธศาสตร์ ก็ต้องบอกว่าสินค้าและบริการมีอรรถประโยชน์ สามารถทำให้เกิดความพอใจ ที่ได้เสริมคุณภาพชีวิตแก่ผู้บริโภค^{๒๑}

สำหรับการบริโภคในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ก็ได้ตรัสสอนแก่พระภิกษุสงฆ์ให้รู้จักพิจารณาก่อนบริโภคอาหาร เพราะอาหารที่บริโภคเข้าไปเป็นอาหารของร่างกาย เพื่อให้ร่างกายดำรงอยู่ได้ บรรเทาความหิวเก่า ป้องกันความหิวใหม่ เมื่อบริโภคตามวัตถุประสงค์แล้วก็ไม่เป็นโทษ เพราะไม่ตกเป็นทาสของอาหาร ความผาสุกย่อมเกิดขึ้นและจะเป็นกำลังในการสร้างความดีบำเพ็ญธรรมจนสามารถขึ้นสู่ชั้นสูง คือ กำจัดกิเลสได้เป็นลำดับต่อไป^{๒๒}

การเสพบริโภคตามพุทธก็มี ๔ ประเภทเช่นเดียวกัน แต่มีสิ่งที่น่าตั้งข้อสังเกตอยู่อย่างหนึ่งคือ นอกจากจะมีประเภทของการบริโภคของการบริโภคคือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรคแล้ว ยังแยกประเภทของการบริโภคปัจจัย ๔ ไว้อย่างครอบคลุมกล่าวคือมีประเภทการบริโภคปัจจัย ๔ ของบรรพชิตและคฤหัสถ์ พระพุทธเจ้าได้วางหลักเกณฑ์ไว้ให้เห็นได้ชัดประเภทของการบริโภคของคนไทยกลุ่มบริโภคนิยมจะเน้นสำหรับกลุ่มบริโภคนิยมเท่านั้น ไม่สามารถใช้กับกลุ่มคนในสังคมทุกกลุ่มได้ เป็นเพียงเฉพาะกลุ่มเท่านั้น แต่ประเภทของการบริโภคแนวพุทธสามารถใช้ได้กับคนทุกกลุ่ม ทุกวัย ทุกวรรณะ จะเห็นได้ว่า ประเภทของการบริโภคปัจจัย ๔ แนวพุทธมีคุณค่ากับคนทุกชั้น ทุกวัย ทุกสถานะ ไม่ว่าจะใคร อยู่ใน

^{๒๐} วรากร สามโกเศศ, รู้จักใช้เข้าใจเงิน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทดาวฤกษ์ คอมมิวนิเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๑๐๓.

^{๒๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๕๓), หน้า ๑๔.

^{๒๒} ม.มู. (ไทย) ๑๒/๔๒๒-๔๒๓/๔๕๖.

ฐานะอะไร ก็สามารถนำหลักการบริโภคปัจจัย ๔ ตามแนวพุทธไปใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดได้

แนวทางการแก้ไขตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ก็ต้องประกอบไปด้วย ๑) หลักโภชนาธิปไตย คือ การกินอาหารที่เหมาะสมกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ ๒) โภชนเมตตัญญูตา คือการรู้จักประมาณในการบริโภค ไม่กินมากเกินไปหรือน้อยเกินไป แต่ให้กินพอดีกับความต้องการของร่างกาย เพราะทั้งสองประการนี้พระพุทธเจ้าได้ค้นพบคุณและโทษของการกินอาหาร รวมไปถึงคุณค่าทางโภชนาการของอาหารอีกด้วย

การรู้จักประมาณในสิ่งที่เป็นสัปปายะในที่นี้คือ การรู้จัก ความพอดี เช่น เรื่องอาหาร เมื่อเราจัดหาอาหารที่ดีมีประโยชน์ได้แล้ว อาหารนี้ก็ได้อธิบายว่าเป็นอาหารสัปปายะ แต่ในเวลารับประทานอาหารนั้นเราจะต้องรู้จักประมาณ ต้องรู้จักความพอดีไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป การรับประทานอาหารอย่างพอดีนั้น เราจะอยู่เป็นสุข ไม่หิว และไม่อึดอัด นอกจากนี้คนที่รับประทานอาหารมากเกินไป จะเป็นเหตุให้อาหารไม่ย่อยและท้องอืด ความพอดีของแต่ละคนนั้นไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับสภาพร่างกายและเพศภาวะ สำหรับพระพุทธเจ้าและพระภิกษุในสมัยพุทธกาลนั้น ฉันทตอาหารเพียงมือเดียว ก็เพียงพอต่อความต้องการของร่างกายแล้ว เพราะหน้าที่ของนักบวชคือ การปฏิบัติธรรมและสอนธรรมะ ไม่ได้ทำงานที่ใช้แรงงานหนักเหมือนพรവാสาบางอาชีพ จึงไม่จำเป็นต้องฉันทตอาหารมาก พระพุทธองค์ตรัสอานิสงส์การฉันทมือเดียวไว้ว่า เราฉันทอาหารมือเดียวสุขภาพมีโรคอาพาธน้อยกระป๋องเประรา มีพละนามัยสมบุรณอยู่สำราญ^{๒๓}

โดยสรุปแล้ว ผลตามมาจากการบริโภคที่เกินความจำเป็นก็คือ เกิดปัญหาหนี้สิน รายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย และปัญหาอีกมากมายก็จะตามมาตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ความต้องการในการบริโภคนั้นมีอยู่ด้วยกัน ๒ ประเภท คือ ความต้องการที่เป็นตัณหา ความทะยานอยากอันมีวิชาวินัยเป็นรากฐานเป็นความต้องการสนองสนองปรนเปรออันไม่จำกัด และความต้องการที่เป็นฉันทะ เป็นความต้องการที่มีเหตุผลอันเกิดจากการใช้ปัญญาเป็นตัวนำในการพิจารณาอย่างแยบคายแล้วจึงบริโภค เพื่อความต้องการอันมุ่งตรงไปสู่เป้าหมายแท้จริงของชีวิต คือเพื่อบำบัดความต้องการให้ชีวิตมีคุณภาพที่สูงยิ่งๆ ขึ้นไปตามลำดับของการพัฒนา

๓.๓ ที่อยู่อาศัย

การบริโภคนิยมมาตอบสนองอีกแบบหนึ่ง คือมีวัตถุแล้วมีบ้านหลังใหญ่ๆ แล้วมีเงินในธนาคารแล้ว สิ่งเหล่านี้จะมาตอบสนองมายืนยันความเป็นตัวตนของคุณให้หนักแน่น มันคงสบายใจ เพราะยอมรับไม่ได้ที่จะพบว่าตัวตนไม่มีอยู่จริง แต่ทางพุทธศาสนานั้นตัวตนไม่มีอยู่จริง ในที่สุดคุณก็สังเกต รู้สึกได้ แต่คุณจะยอมรับได้หรือเปล่า หรือจะกอดมันเอาไว้ สิ่งใดมีอยู่

^{๒๓} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๓๔/๑๕๐.

จริง ตัวตนมันเปลี่ยนไปเรื่อย ถ้าเราสังเกตและเราก็รู้สึกได้ว่าตัวตนเปลี่ยนไปอยู่เรื่อย ตอนนี เวลาเจอคุณ รู้สึกว่าฉันเป็นพระ แต่พอไปเจอครูบาอาจารย์ ความรู้สึกก็จะเปลี่ยนไปว่าฉันเป็น ลูกศิษย์ พอไปเจอฝรั่งความรู้สึกฉันว่าเป็นคนไทย พอเจอคนอีสานก็รู้สึกว่าบ้าน เดียวกัน ตัวตนเปลี่ยนไปเรื่อย

ในกระแสความเจริญของอารยธรรมโลกในปัจจุบัน ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ได้ตอบสนองต่อการดำเนินชีวิตของมนุษยชาติ ซึ่งส่งผลให้สังคมโลกเกิดกระแส การเสพบริโภคในเชิงวัตถุและเทคโนโลยี กระแสของการเสพบริโภคถูกปลุกเร้าจากการเป็นผู้ เสพมากกว่าผู้ผลิต ถูกนำเสนอผ่านสื่อและโฆษณา โดยมีภาพของความสะดวกสบายเป็นตัว ขับเคลื่อน ให้ผู้คนในโลกเกิดการแสวงหาและแข่งขันกันทั้งในด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม แต่ ว่าลักษณะการเสพบริโภคกลับกลายเป็นกระแสที่ไม่มีความสมดุลในทางการดำเนิน ชีวิตของ มนุษยชาติ จนเกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้น เช่น ปัญหาครอบครัว ปัญหาความยากจน ปัญหา อาชญากรรม ปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ตามมา เหตุเพราะการบริโภคนั้นมี ๒ กระแสหลัก คือ

๑. การบริโภคที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเป็นผู้ผลิต
๒. การบริโภคที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเสพเพียงอย่างเดียว

จากกระแสการบริโภค ๒ สายนี้ ก่อเกิดความไม่สมดุลในการดำเนินชีวิตของบุคคล ๒ กลุ่ม กลุ่มแรกเป็นประเทศผู้ผลิต การบริโภคนั้นมีฐานของการผลิตที่ทำให้ผู้คนสามารถที่จะ สร้างสรรค์วัตถุ และสามารถที่จะพัฒนาศักยภาพทางการผลิตและพัฒนาความเจริญในทางวัตถุ ได้มากขึ้น กลุ่มที่สองเป็นประเทศโลกที่สามหรือประเทศกำลังพัฒนา เช่น ไทย ลาว เขมร ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งการผลิตและเทคโนโลยียังล้าหลังและความคิดสร้างสรรค์ยังมิได้ถูกพัฒนา ทั้งนี้มิได้ หมายความว่าประเทศเหล่านี้ไม่มีภูมิปัญญา เพียงแต่พลังการส่งเสริมวัฒนธรรมการผลิตไม่ เข้มแข็ง จึงทำให้การเสพบริโภคกลายเป็นสิ่งที่ครอบงำได้ง่ายมากกว่าประเทศที่พัฒนาแล้ว

ในทางพระพุทธศาสนาการบริโภค เป็นกระบวนการที่เกี่ยวพันให้กับกระบวนการ ศึกษาหรือสิกขา เพื่อมุ่งพัฒนาคุณภาพและศักยภาพของความเป็นมนุษย์เท่านั้น การบริโภค เป็นปัจจัยระดับพื้นฐานของการสร้างเหตุปัจจัยที่ตึงาม การบริโภคที่เป็นสัมมาทิฐิจะต้องบริโภค เพื่อพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญา โดยใช้กระบวนการทัศนทางการศึกษาเป็นแกนกลางในการบริโภค “ปัจจัย ๔ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัช หรือ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยา รักษาโรค”

เมื่อพิจารณาเนื้อหาหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งมีความหมายเฉพาะในฐานะวิถีครอง ชีวิตแบบหนึ่ง มีเนื้อหาหลัก คือ หลักสัจธรรมและหลักปฏิบัติ โดยมีเป้าหมายในอรรถประโยชน์ ๓ เป็นบริบทพื้นฐาน การศึกษาเชิงพุทธ ก็คือ การฝึกฝนพัฒนามนุษย์ โดยพิจารณาถึงศักยภาพ ของมนุษย์ว่าเป็นสัตว์ที่พัฒนาได้ ใช้หลักโพธิศรัทธาเป็นสภาพเอื้อให้เกิดจิตสำนึกในการศึกษา ซึ่งมีคุณธรรมร่วมของการศึกษาที่ “ปัญญา” ผ่านกระบวนการปริยัติ, ปฏิบัติ, และปฏิเวธ บุพภาค การศึกษาเริ่มต้นที่สัมมาทิฐิแล้ว พัฒนาที่การใช้อินทรีย์ ซึ่งมีปรโตโมฆะกับโยนิสมนสิการเป็น

ตัวหนุผ่านหลักหมวดธรรม ๗ ประการ มีกัลยาณมิตตตา เป็นต้นนำสู่ศึกษา วิธีการศึกษา คือ การใช้หลักไตรสิกขา ผ่านหลักวิธีปฏิบัติที่เรียกว่า อริยมรรค ทำให้เนื้อหาของการศึกษาดำเนินไปสู่เป้าหมายที่เป็นผลสัมฤทธิ์ของการศึกษา คือ อริยบุคคล ซึ่งเป็นกัลยาณมิตรให้กับสังคมและทำให้เกิดคุณสมบัติในตัวผู้ได้รับการศึกษา คือ มีปัญญาและกรุณา ในขั้นการประเมินผลการศึกษาใช้หลักภาวนาเป็นตัวชี้วัด มีภาวิตกาย เป็นต้น ผู้มีภาวนาครบ ชื่อว่าจบการศึกษา โดยใช้หลักธรรมที่เป็นสาระสำคัญในการอธิบายทฤษฎีการศึกษาเชิงพุทธ เช่น ชั้น ๕ เป็นต้น เชื่อมโยงผ่านการศึกษาที่มุ่งสู่มนุษย์สัมพันธ์กับการดำเนินชีวิต การบริโภค สภาพสังคมและสรรพสิ่งให้เกิดความถูกต้องดีงาม

ในแง่การเสพบริโภค นอกจากกระบวนการศึกษาแล้วปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลัก ก็คือ การสัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจและสถาบันทางเศรษฐกิจ คือ คำว่า “เศรษฐกิจ” (Economy) หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการกับทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดด้วยวิธีการ ต่าง ๆ เพื่อสนองความต้องการอันไม่มีที่สิ้นสุดของมนุษย์ให้ได้มากที่สุด และอย่างประหยัดที่สุด ส่วนคำว่า สถาบันเศรษฐกิจ หมายถึงสถาบันสังคมสถาบันหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวข้องกับกิจกรรมขั้นพื้นฐานของมนุษย์เพื่อความอยู่รอด สถาบันเศรษฐกิจนี้ มีส่วนประกอบที่เป็นกิจกรรมอยู่ ๓ ประการ คือ การผลิต การแจกจ่าย และการบริโภค

เนื่องจากสถาบันเศรษฐกิจเป็นสถาบันสังคมที่สำคัญมากสถาบันหนึ่ง จึงมีหน้าที่ต่อสังคมซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการผลิต จำหน่ายแจก และการบริโภคอย่างแยกกันไม่ได้ การผลิต หมายถึง การสร้างและการหาผลิตผลหรือการบริการมาเพื่อสนองความต้องการในการบริโภค เช่น การผลิตอาหาร การผลิตสินค้าประเภทต่าง ๆ เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรคเครื่องอำนวยความสะดวกต่อชีวิตของมนุษย์

สำหรับการบริการก็มี เช่น การศึกษา การดูแลรักษาพยาบาล การบันเทิง การสาธารณูปโภค การคมนาคม เป็นต้น การผลิตต่าง ๆ เหล่านี้ มีบุคคลทำหน้าที่รับผิดชอบ เช่น ช่างนาผลิตอาหาร กรรมกรผลิตสินค้าในโรงงาน แพทย์ดูแลรักษาพยาบาล พนักงานขับรถ โดยสารให้บริการด้านการคมนาคม เป็นต้นการผลิตนอกจากอาศัยบุคคลแล้วยังต้องอาศัยทุน ทรัพยากร และการจัดการ การจำหน่ายแจก สถาบันเศรษฐกิจมีหน้าที่ในการแจกจ่ายหรือกระจายสินค้าหรือบริการไปสู่สมาชิก ของสังคม โดยมีตลอดเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน และมีสถาบันอื่น ๆ ช่วยสนับสนุน เช่น สถาบันการเงิน นายหน้า คนกลางหรือพ่อค้า เป็นผู้ดำเนินการการบริโภค เป็นหน้าที่ของสมาชิกในสังคมที่เกี่ยวข้องทั้งหมดจะทำการบริโภคหรือใช้ สินค้าและบริการต่าง ๆ ที่ผลิตมาแล้ว ทั้งนี้ เพื่อความอยู่รอดและความสะดวกในการดำเนินชีวิต หากปราศจากการบริโภคสถาบันเศรษฐกิจจะอยู่ไม่ได้ หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เรื่องเศรษฐกิจนั้นมีอยู่ เพราะพระพุทธศาสนาเห็นว่าเป้าหมายของคนในสังคมต้องการความสุขและความสุขนี้ แบ่งเป็น ๒ ระดับ คือ

๑. ระดับโลกียะ เป็นเรื่องของปุถุชนธรรมดาทั่วไปที่มีความต้องการความสุขขั้นพื้นฐาน โดยรวมมี ๔ ประการ คือ ความสุขเกิดจากมีทรัพย์ ความสุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์ ความสุขจากการไม่เป็นหนี้สิน และเกิดจากมีงานทำที่สุจริต แต่ความสุขดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่างโดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนเรื่องทิวฏฐัมมิกัตถประโยชน์คือ ประโยชน์ในปัจจุบันมี ๔ ประการ คือ

๑) อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร

๒) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการดูแลรักษา

๓) กัลยาณมิตตตทา มีมิตรที่ดี

๔) สมชีวิตา เลี้ยงชีวิตให้พอเหมาะพอดี

หลักธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นหลักปฏิบัติให้ถึงความสุขระดับโลกียะได้อย่างสมบูรณ์

๒. ระดับโลกุตตระ เป็นการพัฒนาทางด้านพฤติกรรมของแต่ละบุคคลที่จะสามารถขัดเกลาจิตใจให้เบาบาง และหมดไปในที่สุดจนถึงเป้าหมาย คือ ความสุขอันสูงสุดกล่าว คือ พระนิพพาน

นอกจากนี้ยังมีหลักในการบริโภคปัจจัย ๔ ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานของมนุษย์ทุกคนในสังคมที่จะต้องใช้สอยหลักการดังกล่าว นี้ คือ ปัจจัยขณะ ได้แก่การพิจารณาอยู่เนื่อง ๆ ในการบริโภคปัจจัย ๔ อย่างมีสติตลอดเวลา โดยคำนึงถึงคุณค่าแท้และคุณค่าเทียมของปัจจัย ๔ ที่บริโภคอยู่อย่างถูกต้องและมีสติก็จะทำให้ความทุกข์ลดน้อยลง

อีกนัยหนึ่ง เป็นการบริโภคผ่านหลักการระลึกถึงบุคคลอื่นๆ เพื่อลดการเห็นแก่ตัว ที่เรียกว่า หลักสารณียธรรม คือ บริโภคโดยไม่แบ่งแยก ลากทั้งหลายที่ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม โดยที่สุสุดแม้เพียงบิณฑบาต บริโภคร่วมกับเพื่อพรหมจารีทั้งหลายผู้มีศีลทั้งต่อหน้าและลับหลัง สารณียธรรมแบบนี้ ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกันหลักการบริโภคเชิงพุทธ จะต้องเริ่มต้นจากการบริโภคอย่างมี "สัมมาทิฐิ" เป็นเบื้องต้น คือ ความเข้าใจตามนัยเหตุผล ค่านิยม อุดมการณ์ แนวทัศนคติในการมองโลกและชีวิต ตลอดจนทัศนคติพื้นฐานที่สืบเนื่องมาจากความเห็นความเข้าใจและความใฝ่ใฝ่เหล่านั้น ซึ่งมีอิทธิพลครอบงำ และมีบทบาทในการกำหนดวิถีชีวิตสังคม และการบริโภคอย่างมาก

จากกระบวนการบริโภคเชิงพุทธข้างต้น ทำให้กระบวนการพัฒนาชีวิตก้าวหน้าต่อไปอีก กล่าวคือ เมื่อได้เรียนรู้ผ่านการบริโภค ก็จะทำให้แยกได้ระหว่างสิ่งที่ดีกับสิ่งที่ยังไม่ดี ระหว่างสิ่งที่สมบูรณ์กับสิ่งที่ยังไม่สมบูรณ์ ระหว่างสิ่งที่อยู่ในภาวะที่ควรจะเป็นกับสิ่งที่ยังไม่เข้าถึงภาวะที่ควรจะเป็น พอแยกได้อย่างนั้นแล้ว บุคคลก็อยากให้อะไรนั้นอยู่ในภาวะที่ดี ที่สมบูรณ์ ที่ควรจะเป็น ถึงตอนนั้น ก็จะเกิดความอยาก (ฉันทะ) หรือความต้องการชนิดใหม่ คือ ต้องการให้มันดี ให้มันสมบูรณ์ เรียงง่าย ๆ ว่า ใฝ่ดี เมื่ออยากให้มันดี แต่มันยังไม่ดี ก็อยากทำให้

มันดี ความอยากทำให้มันดีนี้ เรียกว่า ความใฝ่สร้างสรรค์ เมื่ออยากทำให้มันดี ก็พยายามที่จะทำ เมื่อทำด้วยความต้องการที่จะทำ เขาก็จะมีความสุขจากการกระทำ และเมื่อทำให้ดีได้ก็จะยิ่งมีความสุข เรียกว่า ความสุขจากการสร้างสรรค์ ตรงนี้แหละเป็นเป้าหมายของการบริโภคเชิงพุทธ ได้แก่ การฝึกหรือใช้การบริโภคเป็นจุดเริ่มเพื่อที่จะพัฒนา คือ ความใฝ่สร้างสรรค์ และการมีความสุขจากการทำการสร้างสรรค์ ซึ่งหมายถึงการพัฒนาคนให้เกิดความต้องการทำให้ดีและการมีความสุขจากการกระทำที่สนองความต้องการนั้น

ผลสัมฤทธิ์ของการบริโภคที่เป็นตัวขับเคลื่อนของการพัฒนามนุษย์ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของการบริโภคเชิงพุทธ คือ มรรค ผล และนิพพาน อันเป็นอริยบุคคลที่เรียกว่า พระอรหันต์ บุคคลที่บริโภคอย่างไม่เป็นทาสของกิเลส มี ๔ จำพวก คือ

๑) พระโสดาบันบุคคล แปลว่า ผู้ถึงกระแสแห่งนิพพาน เป็นพระอริยบุคคลขั้นแรก สามารถละโอรัมภาคิยสังโยชน์อันเป็นสังโยชน์เบื้องต้นได้ ๓ ประการ คือ สกกายทิฏฐิ, วิจิกิจฉา, สิล্পพตปรามาส ด้วยโสดาปัตติมรรค คือ ทางปฏิบัติเพื่อบรรลุความเป็นพระโสดาบันหรือญาณ คือ ความรู้เป็นเหตุละสังโยชน์ได้ ๓ ประการ

๒) พระสกทาคามีบุคคล แปลว่า ผู้จะเกิดอีกครั้งเดียว หรือผู้จะมาสู่โลกนี้อีกเพียงครั้งเดียว ละสังโยชน์เบื้องต้น ๓ ประการได้เหมือนชั้นโสดาบัน พร้อมกับบรรเทา ราคะ โทสะ โมหะ ให้เบาบางลง

๓) พระอนาคามีบุคคล แปลว่า ผู้ไม่มาสู่โลกนี้อีก หมายความว่าหลังจากตายไปแล้ว ท่านจะไปเกิดในพรหมโลกชั้นสุทธาวาส แล้วบรรลอรหันต์ผลในที่นั้น ละสังโยชน์ได้เพิ่มจากเดิมอีก ๒ ประการ คือ ๑) กามราคะ ๒) ปฏิฆะหรือพยาบาท รวมเป็น ๕ ประการ ซึ่งเรียกว่าโอรัมภาคิยสังโยชน์

๔) พระอรหันต์มีความหมายเป็น ๕ นัย คือ เป็นผู้ไกลจากกิเลส, กำจัดขันธ์คือกิเลส, เป็นผู้หักซึ่งกำแห่งสังสารวัฏ คือ การเวียนว่ายตายเกิด, เป็นผู้ควรรับไทยทาน, เป็นผู้ไม่มีความลับในการทำบาป และเป็นอเสขะคือจบการศึกษา และพ้นทุกข์ถึงพระนิพพาน โดยนัยนี้คนที่บรรลุวัตถุประสงค์วิธีการใช้สอยปัจจัย ๔ หรือ การรู้จักพิจารณาบริโภคในพระพุทธศาสนาแล้ว ก็จะพ้นจากอำนาจครอบงำของความรู้สึกลัวตายตัณหา ขึ้นมาสู่ความปลอดภัยโปร่งชื่นบานแห่งความรู้ความเข้าใจฝ่ายปัญญา และสามารถดำรงตนในฐานะกัลยาณมิตรให้กับสังคมที่เปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ นั้นต่อไปได้ ทั้งหมดนี้ คือ กระบวนการแห่งการบริโภคเชิงพุทธ อันเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เราเรียกว่าพระธรรมวินัย

เกณฑ์การตัดสินหรือหลักการตัดสิน “การบริโภค” คือ สิ่งใดที่เรียกว่า บริโภคด้วยปัญญา และสิ่งใดที่เรียกว่าบริโภคเพื่อเสพด้วยตัณหา ดังนี้ ลักษณะตัดสินพระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ได้ตรัส ไว้แก่นางมหาปชาบดีโคตมีมีอยู่ ๘ ประการด้วยกัน ท่านบอกว่า หลักที่ใช้ตัดสินว่าการบริโภคเช่นไรเป็นเชิงพุทธหรือเช่นไรผิดหลักพุทธ ซึ่งได้กล่าวเป็นเกณฑ์หลักว่า ธรรมหรือคำสอนอันใดเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าหรือไม่ ก็คือให้ดูว่าธรรมที่เขายกมาอ้างหรือ

กล่าว หรือประพฤติกรรมนั้นเป็นไปเพื่อวิราคะ คือ ความคลายกำหนด คลายความติดหรือไม่เป็นไปเพื่อวิสังโยค เพื่อความคลายการหลุดจากความทุกข์ไม่ประกอบด้วยความทุกข์ เป็นไปเพื่ออปยะ ความไม่พอกพูนกิเลส เป็นไปเพื่ออัปปิจจตา ความมกน้อย เป็นไปเพื่อสันตุฎฐี ความสันโดษ เป็นไปเพื่อความปวิเวก ความสงัด เป็นไปเพื่อวิริยารัมภะ การปรารภความเพียร เป็นไปเพื่อสุภรตา ความเลี้ยงง่ายหรือไม่ ถ้าไม่เป็นไปตามหลัก ๘ ประการนี้ ก็ถือว่าไม่ใช่ธรรม ไม่ใช่วินัย ไม่ใช่สัตตสุตสสัน ไม่ใช่คำสอนของพระพุทธเจ้า ถ้าบริโภคไม่เป็นไปตามนี้ถือว่าผิดหลักพระพุทธศาสนา ถ้าเป็นไปตามหลักนี้เข้ากันได้กับความที่กล่าวมา ๘ ประการ ก็เป็นธรรม เป็นวินัย เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าและเป็นการบริโภคเชิงพุทธที่ถูกต้องดีงาม

ยังมีหลักธรรมคล้ายๆกันอีกหมวดหนึ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้แก่พระอุบาลี ก็เรียกชื่อทำนองเดียวกันว่าเป็นลักษณะตัดสินพระธรรมวินัยมี ๗ ประการ คือ ธรรมเหล่าใดเป็นไปเพื่อเอากันตนิพพิทา เพื่อความเบื่อหน่ายโดยสิ้นเชิง เป็นไปเพื่อวิราคะ การคลายความยึดติด เป็นไปเพื่อนิโรธ ความดับทุกข์ เป็นไปเพื่ออุปสมะ ความเข้าไปสงบระงับ เป็นไปเพื่ออภิญญา ความรู้ยิ่งเฉพาะ เป็นไปเพื่อสัมโพธิะ ความตรัสรู้ เป็นไปเพื่อนิพพาน รวม ๗ ประการ ถ้าเข้ากับหลักนี้ ก็เรียกว่าพระธรรมวินัย เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า ถ้าไม่เข้ากับหลักนี้ก็ไม่ใช่ หลักการทั้งสองประการนี้เป็นเครื่องมือในการวินิจฉัยลักษณะของการบริโภคทาง พระพุทธศาสนาได้ดีมากในเวลาที่ผู้ศึกษาเกิดความไม่แน่ใจหรือไขว้เขวต่อวิธี การหาข้อสรุปที่ชัดเจนในทางพระพุทธศาสนา

ดังนั้นแล้ว ถึงแม้ว่าปัจจุบันโลกจะมีความก้าวหน้าในด้านวัตถุในทุกแขนง รวมทั้งในด้านการแพทย์ แต่สิ่งหนึ่งที่มนุษย์พบว่าเป็นสาเหตุความทุกข์ อันเกิดจากการเจ็บป่วย ก็คือ พฤติกรรมการกินและการอยู่ของมนุษย์ นอกเหนือจากพันธุกรรม เช่น โรคอ้วน และโรคเบาหวาน เป็นต้น ล้วนแล้วแต่มีพฤติกรรมการกินเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยแทบทุกคน คำสอนของพระพุทธเจ้าที่สอนเกี่ยวกับการกินและการอยู่ เพื่อให้การดำรงชีวิตพ้นทุกข์จากการเจ็บป่วยได้ คำสอนที่เกี่ยวกับการกินก็คือ การกินอาหารที่เหมาะสมกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ และการรู้จักประมาณในการกิน ไม่กินมากเกินไปหรือน้อยเกินไป แต่ให้กินพอดีกับที่ร่างกายต้องการ จะเห็นได้ชัดเจนว่า พระพุทธเจ้าได้ค้นพบคุณและโทษของการกินอาหารรวมไปถึงคุณค่าทางโภชนาการของอาหารด้วย แต่ในปัจจุบัน ถึงแม้ผู้คนจะเจริญแล้วด้วยวิทยาการแขนงต่างๆ รวมทั้งแขนงโภชนาการด้วย แต่มีคนกลุ่มหนึ่งซึ่งมีจำนวนไม่น้อย เป็นทาสของการกิน จนเป็นเหตุให้เกิดการเจ็บป่วยก่อนวัยอันควร อันได้แก่ โรคอ้วน อันเนื่องมาจากพฤติกรรมการกินที่เกินพอดีสมกับมีโรคอ้วนทางพันธุกรรมอยู่ด้วยในบางราย ถ้าทุกคนที่เจ็บป่วย อันเนื่องมาจากพฤติกรรมการกิน นำคำสอนนี้ไปใช้ อาการเจ็บป่วยก็จะทุเลาลง และคนที่ยังไม่ป่วย ก็มีโอกาสป้องกันจากการป่วยด้วยโรคนี้ได้ แม้กระทั่งในบุคคลที่ป่วยด้วยมีผลสืบเนื่องจากพันธุกรรมแต่ถ้าปฏิบัติตาม ก็สามารถป้องกันได้ในระดับหนึ่ง แม้ในแนวทางการดำเนินชีวิตทั่วไป ก็ได้วางหลักการในการกินการอยู่ไว้ค่อนข้างจะแยบยล คืออาหาร อากาศ อารมณ์ ออก

กำลังกาย และสถานที่อยู่อาศัย จะต้องเหมาะแก่การดำรงชีวิต ไม่แออัดและพลุกพล่านจนเป็นอันตรายต่อสุขภาพจิตและสุขภาพกาย จากกรรมและหลักการดำเนินชีวิตดังกล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่า ถ้าจะให้ชีวิตอยู่ได้โดยปราศจากทุกข์ ทั้งทางกาย อันได้แก่ การเจ็บป่วย และทุกข์ใจ อันได้แก่ ความเดือดร้อนวุ่นวายไม่สงบ ทุกคนในสังคมจะต้องกินอย่างมีธรรม และอยู่อย่างมีธรรม โดยยึดหลักสันโดษ คือยินดีในสิ่งที่ เป็นของตน และได้มาด้วยความชอบธรรม ก็จะช่วยให้อายุยืนยาว และไม่เดือดร้อนทำให้การอยู่การกินมีค่าทั้งแก่ตนเองและสังคมโดยรวมได้

สรุปแล้วการบริโภคเชิงพุทธ ก็คือการบริโภคอย่างมี สติ และใช้ปัญญาในการพิจารณา เพื่อบริโภคในการเอื้อต่อการปฏิบัติธรรม คือการบริโภคเพื่อการศึกษา อันจะนำไปสู่การไม่ตกเป็นทาสตัณหา คือ ความเป็นอิสระภาพในชั้นอายุตนเองคือ เพื่อเรียนรู้มิใช่เพื่อเสพ และควบคุมการปรุงแต่งทางความต้องการทางใจหรือตัณหา และเพื่อพิจารณาส่งเสริมต่อการใช้ปัญญา อันจะนำไปสู่ ความดับทุกข์ อันเป็นเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา โดยใช้หลักพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าวางไว้มาเป็นเกณฑ์การตัดสิน

๓.๔ ยารักษาโรค

การบริโภคปัจจัย ๔ ถือว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งสำหรับการดำเนินชีวิตของมนุษย์การบริโภคที่จะได้รับประโยชน์ตามหลักของพุทธศาสนา ต้องบริโภคที่ประกอบด้วยเหตุผล มีปัญญาพิจารณาให้ถูกต้องตามความเป็นจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งภิกษุสามเณรจะต้องพิจารณาบริโภคปัจจัย ๔ โดยความสำรวมระมัดระวังให้มากเป็นพิเศษ คือ ๑) เครื่องนุ่งห่ม ใช้สอยเพียงเพื่อป้องกันความหนาว ความร้อน เหลือบ ยุงลม แดด สัตว์เลื้อยคลาน และเพื่อปกปิดร่างกาย ๒) อาหาร บริโภคไม่ใช่เพื่อเล่น มัวเมา หรือประดับตกแต่ง แต่เพื่อยังอัตภาพร่างกายให้ดำรงอยู่ได้ บรรเทาความหิวเก่า ป้องกันความหิวใหม่ ๓) ที่อยู่อาศัย ใช้สอยเพื่อบำบัดความหนาว ความร้อน จากสัตว์และอันตรายจากฤดูกาล ๔) ยารักษาโรค ใช้เพื่อบรรเทาเวทนาที่เกิดจากอาพาธต่าง ๆ^{๒๔} พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้พุทธบริษัททั้งหลาย ให้รู้จักสันโดษในการบริโภคปัจจัย ๔ ตามมีตามได้ ดังที่ทรงตรัสว่า “เป็นผู้สันโดษด้วยเครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ตามแต่จะหาได้ แม้การที่ภิกษุเป็นผู้สันโดษด้วยเครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรคตามแต่จะหาได้นี้ถือว่าเป็นนาถกรรมธรรม”^{๒๕}

^{๒๔} ม.มู. (ไทย) ๑๒/๒๓/๒๒-๒๓. อ้างในพระวীরชน อนุตตโร (ชัชวาล), การศึกษาเชิงวิเคราะห์การบริโภคปัจจัย ๔ เพื่อสนับสนุนการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑.

^{๒๕} อจ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๗/๑๘. อ้างในพระวীরชน อนุตตโร (ชัชวาล), การศึกษาเชิงวิเคราะห์การบริโภคปัจจัย ๔ เพื่อสนับสนุนการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๒.

จะเห็นแล้วว่า การบริโภคนิยมที่เกินความจำเป็น ก็จะกลายเป็นการบริโภคเพื่อตอบสนองความต้องการที่ปรนเปรอตนเอง ไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในสูงยิ่งๆ ขึ้นไป พระพุทธเจ้าทรงสอนว่า การที่มนุษย์ตกอยู่ในกระแสวัตถุนิยม คือ ความหลงระเริง เพลิดเพลินติดใจในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส เป็นสิ่งที่ทำให้ชื่นชม สบายใจถูกใจ มุ่งแต่จะสัมผัสสิ่งที่กระทบ ตา หู จมูก ลิ้น คนเรามุ่งดำเนินชีวิตทำกิจกรรมต่าง ๆ หรือทำความเพียรเพื่อหาสิ่งที่จะมาปรนเปรอ ตา หู จมูก ลิ้น ภายของตานั้นไม่ถูกต้อง เพราะทำให้มนุษย์มัวเมาเป็นทาสของวัตถุ ไม่พัฒนาตนเองและขัดขวางการที่จะเข้าถึงสิ่งที่ดีงามที่สูงขึ้นไปเพราะมัวแต่จะต้องหาสิ่งต่างๆ ที่เป็นวัตถุภายนอกมาบำรุงความสุข ถ้าคิดว่าเราจะมีความสุขได้ก็ต่อเมื่อได้รับสิ่งเหล่านั้น คนก็ตกเป็นทาสของวัตถุ ชีวิตของคนในด้านส่วนตัวก็ไม่มีอิสระ ในด้านสังคม ต่างก็มุ่งหาสิ่งบำเรอ ตา หู จมูก ลิ้น ภาย ของตัวเองให้มากที่สุด เพื่อที่จะมีความสุขเต็มที่ สุด ก็ทำให้ต้องเบียดเบียนกันเพราะวัตถุที่จะสนองการบริโภคที่เกินจำเป็นมีจำกัด^{๒๖}

การที่มนุษย์มีความไม่รู้หรือวิชาชาเป็นสิ่งที่พวงมาด้วย ก็คือความดิ้นรนทะยานไปตามความอยากอย่างมีติดบอดความทะยานอยากไปตามความรู้สึกนี้เรียกว่าตัณหา ที่เห็นกันทั่วไปก็คือความต้องการสิ่งเสพรนเปรอตนเองอย่างไม่มีที่สิ้นสุดและเมื่อมนุษย์ดิ้นรนเพื่อสนองความต้องการแบบมีติดบอดนี้ มนุษย์เองไม่รู้ชัดว่าอะไรเป็นคุณประโยชน์อะไรเป็นโทษแก่ชีวิตของตน เมื่อไม่รู้ก็ได้แต่พยายามดิ้นรนสนองความทะยานอยากตามความรู้สึกนี้เรื่อยไปและการสนองนั้นมนุษย์ก็ได้ทั้งสิ่งที่ทำให้เกิดคุณภาพ และชีวิตทั้งสิ่งที่ทำลายทำให้เสียคุณภาพชีวิต ถ้าจะได้สิ่งที่เป็นคุณภาพชีวิตก็เป็นเพียงผลพลอยได้หรือโดยบังเอิญเท่านั้น แต่มีทางที่จะได้สิ่งทำลายคุณภาพชีวิตให้เกิดโทษมากกว่า โดยเฉพาะในชั้นพื้นฐานของมนุษย์ก็คือการบริโภคอาหาร มนุษย์มีความทะยานอยากต้องการบริโภคอาหาร แต่ในความต้องการที่จะบริโภคอาหารนั้นมนุษย์โดยทั่วไปจะนึกคิดแต่เพียงว่าเอามาบริโภคแล้ว ได้เสพรสอร่อยจนอึดแต่ไม่ตระหนักว่าความต้องการที่แท้จริงนั้นอยู่ที่การได้คุณภาพของชีวิต คุณภาพชีวิตที่เกิดจากอาหารก็คือการที่มันได้บำรุงเลี้ยงร่างกายซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอ ให้ชีวิตเป็นอยู่แข็งแรงเจริญเติบโตต่อไปได้ แต่ในด้านหนึ่งร่างกายก็พลอยได้คุณภาพชีวิตนี้ไปด้วย ถ้าเราพัฒนาจิตนิสัยที่ต้องสนองความอยากเสพรสอย่างเดี๋ยวนี้มากขึ้นเรื่อยๆ มันก็จะทำให้เกิดโทษแก่ร่างกายมีผลเป็นการทำลายคุณภาพชีวิตมากขึ้น เพราะว่าความต้องการเสพรสนั้นไม่มีจุดมุ่งหมายที่มาบรรจบกับการได้คุณภาพชีวิต ซึ่งมีขอบเขตอยู่ที่ความเพียงพอแก่ความต้องการของร่างกาย การได้เสพรสนั้นเป็นจุดหมายที่อยู่ในตัวของมันเองคือการได้เสพรสเสพรสอร่อยไปเรื่อยๆ จนกว่าจะเบื่อไปเอง เมื่อเสพรสไปไม่รู้จักจบก็เกิดปัญหาเกิดโทษแก่ชีวิตกลายเป็นการทำลายคุณภาพชีวิต ยิ่งกว่านั้นเมื่อมนุษย์เจริญในด้านอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีมากขึ้นการสนองความต้องการแบบนี้ ก็นำไปสู่การพัฒนาวิธีปรุงแต่งอาหารให้มีสีกลิ่นรสที่ชวนให้

^{๒๖} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๑๓/๒๕๑.

เอรีดอรร้อยสนองความอยากเสพรสมมากยิ่งขึ้น ทำให้กระบวนการผลิตซับซ้อนมากยิ่งขึ้นและราคาแพงยิ่งขึ้น แต่รับประทานเข้าไปแล้วกลับยิ่งทำลายคุณภาพชีวิต ทำให้เกิดพิษภัยแก่ร่างกายเป็นทางมาของโรค^{๒๗}

การบริโภคนั้นเป็นภาพสะท้อนในแง่การปฏิบัติ เช่น เมื่อคนชอบความมั่งมีในเชิงวัตถุ มักจะเห็นว่าความพรั่งพร้อมในการบริโภคทางวัตถุส่วนตัวเป็นจุดหมายชีวิต เป็นเครื่องวัดความสำเร็จของบุคคลและเป็นเครื่องหมายแห่งความภาคภูมิใจ เขาย่อมดิ้นรนชวนชวายเป็นแสวงหาการเสพบริโภคทางวัตถุนั้นๆ ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าการเสพบริโภคเพื่อสนองความอยาก คือ ตัณหา

การบริโภคเชิงพุทธจึงต้องใช้โยนิโสมนสิการเป็นตัวกำกับ นำ และควบคุมความประพฤติ เพื่อให้การบริโภคนั้น เป็นสภาพเอื้อไปสู่การศึกษาหรือกระบวนการแห่งไตรสิกขา ได้แก่การบริโภคที่เป็นพรหมจรรย์คือ ศึกษา หมายถึงการเล่าเรียนฝึกฝนและอบรมในพระพุทธศาสนา ได้แก่ สิกขา สิกขา หมายถึง การศึกษา, การสำเหนียก, ข้อที่จะต้องศึกษา, ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรม มี ๓ อย่าง คือ

๑. อธิศีลสิกขาฝึกอบรมในเรื่องศีล
๒. อธิจิตตสิกขา ฝึกอบรมในเรื่องจิต
๓. อธิปัญญาสิกขาฝึกอบรมในเรื่องปัญญารวมเรียกว่าไตรสิกขา

สิกขา นั้นแปลว่า ศึกษา สิกขาคือ เป็นภาษาบาลี สันสกฤตเป็น ศิกษา เป็นไทยว่า ศึกษา เป็นคำๆ เดียวกัน ฉะนั้น หลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนา จึงเรียกชื่ออย่างหนึ่งว่า การศึกษา ได้แก่ การดำเนินชีวิตหรือหลักการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการศึกษา ที่นำเอาการศึกษาเข้ามาเป็นสาระสำคัญ เป็นเนื้อแท้ของการดำเนินชีวิต และทำให้การดำเนินชีวิตของมนุษย์เป็นการศึกษา ภารกิจที่สำคัญของการศึกษาจึงได้แก่ การช่วยให้บุคคลเกิดทัศนคติที่ถูกต้อง คือรู้จักมองสิ่งทั้งหลายตามที่เป็น และสามารถจัดการกับสิ่งเหล่านั้นตามที่ควรจะเป็น ให้เกิดเป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและสังคม ไม่ให้มองเห็นและจัดการสิ่งทั้งหลายตามอำนาจกิเลสตัณหา แต่การที่จะทำให้เกิดการพัฒนาปัญญาจนเข้าถึงภาวะสงบเย็น ที่สลายตัณหา มานะ ทิฐิ ได้ก็ต้องพัฒนาตน โดยพัฒนาเริ่มต้นที่จะเข้าสู่กระบวนการศึกษา คือ การพัฒนามนุษย์ จากการใช้ตา หู เพื่อเสพ มาสู่การใช้ตา หู เพื่อศึกษา อันนี้คือจุดเริ่มที่แท้ของการศึกษาซึ่งเป็นจุดสำคัญมากมนุษย์ใช้ตาหูอย่างไร

(๑) มนุษย์ใช้ตา หู ฯลฯ เพื่อสนองความต้องการในด้านความรู้สึกคือเอาสิ่งทั้งหลายมาบำเรอ ตา หู จมูก ลิ้นของตน ให้มีความสุขความเพลิดเพลินชื่นชอบใจ เรียกว่า เสพ, หรือบริโภค

^{๒๗} สุชีพ ปุญญานุภาพ, พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน, หน้า ๙๒.

(๒) มนุษย์ใช้ตา หู ฯลฯ เพื่อสนองความต้องการในด้านความรู้คือใช้เรียนรู้ เรียกว่า
ศึกษา

ตรงนี้เป็นจุดแยกที่สำคัญ เมื่อมีการศึกษาที่ถูกต้อง มนุษย์เริ่มพัฒนา ก็ต้องรู้จักใช้ตา
หู เพื่อการศึกษา ดังนั้น ย้ายจากความเป็นนักเสพบริโภคคนก็จะพัฒนาความเป็นนักศึกษา
ขึ้นมา นักศึกษาก็คือ บุคคลที่รู้จักใช้ ตา หู มีใช้เพียงเพื่อเสพบริโภค แต่ใช้เพื่อเรียนรู้ การศึกษา
ในทางพระพุทธศาสนามีได้มุ่งไปที่ผู้สอน แต่มุ่งที่ผู้ศึกษา คือความปรารถนาที่จะเป็นผู้สามารถรู้
เอง, เห็นเอง, และทำได้เอง โดยมีการสร้างสัมมาทิฐิ คือ ความเห็นที่ถูกต้องเป็นเบื้องต้นก่อน
สัมมาทิฐิ เป็นองค์ประกอบสำคัญของมรรค ในฐานะที่เป็นจุดเริ่มต้นของปฏิบัติธรรม หรือเป็นขั้น
เริ่มแรกในระบบการศึกษาตามหลักการของพระพุทธศาสนา และเป็นธรรมที่ต้องพัฒนาให้
บริสุทธิ์ ชัดเจน เป็นอิสระมากขึ้นตามลำดับ จนกลายเป็นการตรัสรู้ในที่สุด
การบริโภคเชิงพุทธ ก็คือปัจจัยที่จะเอื้อต่อระบบและกระบวนการแห่งการศึกษาภายในตัวบุคคล
กระบวนการนี้แบ่งเป็น ๓ ขั้นตอนใหญ่ๆ เรียกว่า ไตรสิกขา แปลว่า หลักการศึกษา ๓ ประการ คือ

(๑) การฝึกฝนอบรม ในด้านความประพฤติ (Training in Higher Morality) ระเบียบ
วินัย ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีวะ เรียกว่า ศีล ได้แก่ การรู้จักประมาณในการบริโภคเชิง
วัตถุ

(๒) การฝึกอบรมทางจิตใจ (Training in Higher Mentality) การปลุกฝังคุณธรรม
สร้างเสริมคุณภาพ สมรรถภาพและสุขภาพของจิต เรียกว่า สมาธิ หรือการรู้จักควบคุมความ
ต้องการบริโภคทาง จิตใจที่เป็นเรื่องของตัณหาล้วนๆ

(๓) การฝึกฝนอบรมทางปัญญา (Training in Higher Wisdom) ให้เกิดความรู้ความ
เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้ความเป็นไปตามเหตุปัจจัย ที่ทำให้แก้ปัญหาไปตาม
แนวทางเหตุผลรู้เท่าทันโลกและชีวิต จนสามารถทำจิตใจให้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากความยึดติดถือ
มั่นในสิ่งต่างๆ ดับกิเลสดับทุกข์ได้ เป็นอยู่ด้วยจิตใจอิสระผ่องใสเบิกบาน เรียกว่า ปัญญา หรือ
ได้แก่การพิจารณาก่อนจะบริโภค คือ บริโภคเพื่อเป็นปัจจัยหนุนตัว สติ เพื่อเป็นฐานแห่งการ
ปฏิบัติธรรมวินัย นี่เป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์อย่างเต็มระบบ

เมื่อก้าวถึงทรรณะการเสพบริโภคตามพุทธแล้ว พุทธศาสนามีทางออกให้เสมอกับ
การเสพทุกชนิด เพราะการเสพในพุทธศาสนานั้นจะเน้นการเสพด้วยปัญญา พิจารณาให้เห็น
คุณประโยชน์ และโทษของสิ่งที่เราจะเสพ จะเกี่ยวข้องกับด้วยความไม่ประมาท ทุกอย่างต้องเป็น
ตามความถูกต้องทั้งทางกายและทางใจ การเสพจึงต้องอยู่บนพื้นฐาน ของปัจจัย ดังนี้

๑. อาหาร หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่มนุษย์ นำมาเลี้ยงร่างกายประจำวัน ตั้งแต่เกิดจน
ตาย อาหารจึงเป็นมีความสำคัญที่สุดในชีวิตมนุษย์

๒. เครื่องนุ่งห่ม หมายถึง เสื้อผ้าสำหรับสวมใส่ เพื่อปกปิดร่างกาย ให้ดูสวยงาม เพราะร่างกายของมนุษย์สกปรกและน่าเกลียด นอกจากนั้นเสื้อผ้ายังช่วยป้องกันการรบกวนของแมลงและสัตว์อื่นๆ

๓. ที่อยู่อาศัย หมายถึง บ้านเรือน ที่ใช้เป็นที่อยู่อาศัยพักผ่อนหลับนอน หลบแดด หลบฝน และป้องกันอันตรายจากสัตว์น้อยใหญ่ ที่จะมารบกวนหรือทาร้ายในเวลากลางวันและกลางคืน

๔. ยารักษาโรค หมายถึง พืชที่เป็นสมุนไพรต่าง ๆ แล้วนำมาสกัดเป็นยารักษาโรค เพื่อนำมารักษามนุษย์ ที่เจ็บไข้ หรือป่วยเป็นโรคต่างๆ ให้หายจากความทุกข์ทรมาน ในการป่วยของโรคนั้นๆ^{๒๘}

ดังนั้น การบริโภคในส่วนของยารักษาโรค ตามแนวพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นการรักษาเยียวยาความเจ็บป่วยให้หายจากอาการของโรค ไม่ใช่เป็นการเสริมสร้างความหลงยึดติดให้ตนเอง ที่บริโภคยารักษาโรคเพื่อความสวยงามตามกระแส เพื่อเป็นวัตถุช่วยยูกิเลสตัณหาราคะ จนกลายเป็นปัญหาอาชญากรรม หรือแม้แต่ปัญหาต่างๆ อีกมากมายจะตามมา

๓.๕ ยานพาหนะ

กระแสวัตถุนิยมที่ถาโถมเข้ามาในสังคมปัจจุบัน ประกอบกับมาตรการที่เอื้ออำนวยต่อการตอบสนองต่อกิเลสแห่งวัตถุนิยมเหล่านั้น ไม่แปลกที่คนไทยจะมีหนี้สินเพิ่มมากขึ้น แต่สิ่งที่น่าวิตกก็คือ ในขณะที่การเป็นหนี้เพิ่มมากขึ้น แต่ประสิทธิภาพในการชำระหนี้กลับลดลง เมื่อการเป็นหนี้สามารถทำได้ง่าย จึงไม่แปลกที่ลักษณะนิสัยการเสพติดการเป็นหนี้จะเพิ่มสูงขึ้น

ข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ระบุว่า ในการภาวะของสังคมไทยในช่วงไตรมาสที่ ๓ ของปี พ.ศ. ๒๕๕๕ (ระหว่างเดือน ก.ค. – ก.ย. ๒๕๕๕) พบว่าหนี้สินภาคครัวเรือนของคนไทยมียอดคงค้างในอัตราที่สูงกว่า ๒ พันล้านๆ บาท ซึ่งเพิ่มสูงขึ้นจากในช่วงเดียวกันเมื่อปีก่อน (พ.ศ. ๒๕๕๔) กว่าร้อยละ ๒๐ แนนอนว่าสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การเป็นหนี้ของคนไทยเพิ่มขึ้น ก็คือการกู้ยืมเพื่อมาปรับปรุงที่พักอาศัย และฟื้นฟูความเสียหายของครอบครัวอันเนื่องมาจากมหาอุทกภัยเมื่อปี ๒๕๕๔ แต่ปัจจัยดังกล่าวก็ยังไม่แรงพอที่จะจุดตัวเลขให้ได้สูงถึงขนาดนี้ เพราะหากจะกล่าวถึงสาเหตุของการที่ทำให้หนี้สินในภาคครัวเรือนเพิ่มขึ้นอย่างแท้จริง เห็นจะเป็นสินเชื่อเพื่อซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์ที่เพิ่มมากขึ้นจากปีที่แล้วกว่าร้อยละ ๓๓

ในขณะที่การเป็นหนี้ของคนไทยเพิ่มสูงขึ้น แต่ประสิทธิภาพในการชำระหนี้กลับลดลง ดังจะเห็นได้จากสัดส่วนการผิดนัดชำระหนี้ที่ค้างเกิน ๓ เดือน ในช่วงเวลาเดียวกันเพิ่มขึ้น

^{๒๘} พระปลัดประสาร ฐิตธมฺโม และคณะ, ประมวลพระพุทธบัญญัติอริยวินัยรวบรวมจากพระไตรปิฎก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เฟื่องฟู พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔๘.

มากกว่าร้อยละ ๓๗ หรือเทียบเป็นตัวเลขก็รวมๆ ๗ พันกว่าล้านเลยทีเดียว ตลอดจนพฤติกรรม การออมเมื่อเทียบกับสัดส่วนในการบริโภคที่ต่ำมากเพียงร้อยละ ๗ ต่อ GDP ในขณะที่ประเทศ ญี่ปุ่นมีสัดส่วนการออมสูงถึงร้อยละ ๕๐ ต่อ GDB สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าคนไทยในยุคปัจจุบันเสพ ติดการเป็นหนี้ ต้องการอะไรก็กู้หนี้ยืมสิน ใช้จ่ายเงินในอนาคตเพื่อเนรมิตสิ่งที่ตนเองต้องการ ทำยที่สุดก็กลายเป็นไม่มี ไม่นี่ ไม่จ่าย อีกทั้งยังเป็นบ่อเกิดของอาชญากรรม เพราะฉะนั้นถึง เวลาแล้วหรือยังที่พวกเราและทุกภาคส่วน จะร่วมกันอย่างจริงจังในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของ คนไทยให้ลดลงได้เสียที^{๒๙}

การเสพบริโภคนิยมที่ขาดความพอดีหรือเกินความจำเป็น ล้วนนำภาระทางด้าน หนี้สินมาสู่ผู้บริโภคอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เลย ทั้งนี้ก็เพราะความอยากที่เกิดจากการกระตุ้น ภายใต้วัยต้นเหตุ จนทำให้ชีวิตของข้าราชการครุมีหนี้สินล้นตัว จากการศึกษาถึงสภาพหนี้สิน และความคิดเห็นต่อแนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินของข้าราชการครู สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดหนองบัวลำภู ของดาว นามบัณฑิต จากการศึกษาทางด้านสภาวะหนี้สินพบว่า ข้าราชการครุมีหนี้สินคิดเป็นร้อยละ ๗๘.๕๐ โดยมีแหล่งหนี้สินมากกว่า ๓ แห่ง ตามลำดับ คือ ๑) สหกรณ์ออมทรัพย์ครู ๒) ธนาคารของรัฐบาล ๓) บุคคลทั่วไป ภาวะหนี้สินแยกตามสภาพ ส่วนตัวพบว่า ข้าราชการครุ กลุ่มที่อายุ ๕๑ ปีขึ้นไป อายุราชการ ๒๑ ปีขึ้นไป วุฒิการศึกษาสูง กว่าปริญญาตรี สถานภาพเป็นหม้ายและกลุ่มที่ระดับเงินเดือน ๑๑,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท มีหนี้สิน คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ ผลการศึกษาถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดหนี้สินพบว่า ข้าราชการครุมีหนี้สิน เนื่องจากสาเหตุ ๓ ข้อ คือ ๑) ซื้อหรือสร้างที่อยู่อาศัย ๒) นำไปใช้จ่ายเพื่อดำรงชีพใน ชีวิตประจำวัน และ ๓) นำไปซื้อรถหรือผ่อนรถยนต์^{๓๐}

หากจะกล่าวถึงอิทธิพลของลัทธิบริโภคนิยม เกิดขึ้นตามลำดับพัฒนาการของการ บริโภค ทำให้การบริโภคของผู้คนเปลี่ยนไป ดังจะเห็นได้ว่าในช่วงแรก ๆ ที่ลัทธินี้ยังไม่ แพร่หลาย สินค้าที่วางขายในท้องตลาดมักเป็นสินค้าที่จำเป็นแก่การดำเนินชีวิต นอกจากอาหาร ก็ได้แก่ เสื้อผ้า สบู่ ยาสีฟัน ผงซักฟอก หรืออุปกรณ์ในการยังชีพ การโฆษณาในช่วงนี้จะเน้น ข้อมูลด้านที่เป็นประโยชน์ใช้สอยของสินค้า เช่น ความคงทน ความสะอาดถูกอนามัย ฯลฯ ต่อมา สินค้าตามท้องตลาดจะเขยิบมาเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกหรือให้ความเพลิดเพลินเป็นหลัก เรียกอีกอย่างว่าสินค้าฟุ่มเฟือย การโฆษณาจะเน้นสรรพคุณที่ให้ความสุขทางกาย เช่น อร่อย สบาย กล่าวอีกนัยหนึ่งคือมุ่งปรนเปรออายตนะทั้งห้า หากประโยชน์ใช้สอยของสินค้า เรียกว่า “คุณค่าแท้” สรรพคุณที่ปรนเปรอประสาททั้งห้า ก็คือ “คุณค่าเทียม” ระยะที่สาม ซึ่งเป็น

^{๒๙} บทความจาก : bejame.com SatunInfo : คนไทยกับการเสพติดการเป็นหนี้ www.satuninfo.com/articles/frontend/detail/id/32, เข้าถึงเมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๓๐} ดาว นามบัณฑิต, การศึกษาถึงสภาพหนี้สินและความคิดเห็นต่อแนวทางการแก้ไขปัญหา หนี้สินของข้าราชการครู สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดหนองบัวลำภู, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๔), หน้า ๔๕.

ช่วงที่ลัทธิบริโภคนิยมพัฒนาแพร่หลาย สินค้าที่วางขาย แม้จะยังเป็นวัตถุรูปธรรมอยู่ แต่สิ่งที่เป็น “จุดขาย”จริง ๆ ก็คือ ภาพลักษณ์หรือสัญลักษณ์ที่ติดมากับสินค้า (เช่น ความทันสมัย ความภูมิฐาน ความมีเสน่ห์) มาถึงตอนนี้ผู้คนไม่ได้บริโภคเพราะปรารถนาความเพลิดเพลิน สะดวกสบายทางกาย แต่ยังต้องการมากกว่านั้น คือเพื่อตอบสนองความต้องการที่จะเป็นอะไรบางอย่าง เช่น เป็นคนฉลาดทันยุค มีบุคลิกมาดมั่น หรือทรงเสน่ห์ การโฆษณาจะไม่เน้นคุณสมบัติทางกายภาพของสินค้า (เช่น รวดเร็ว คงทน สวย อร์อย อ่อนนุ่ม) แต่จะเน้นบุคลิกลักษณะของบุคคลที่เป็นนายแบบหรือนางแบบ(ที่เรียกว่าฟรีเซิน เตอร์) เป็นการนำเอาภาพลักษณ์ที่พึงปรารถนามาผูกติดกับสินค้าอย่างแนบแน่น เพื่อให้ผู้ชมเกิดภาพประทับใจว่าบุคลิกลักษณะเช่นนั้นก็จะบังเกิดขึ้นกับ ตนด้วยหากบริโภคสินค้าดังกล่าว บางครั้งโฆษณาก็จะเน้นถึงความรู้สึกของฟรีเซินเตอร์ว่ามีความสุขเพียงใด เมื่อได้ใช้สินค้าตัวนั้น ทั้งนี้เพื่อกระตุ้นให้ผู้ชมที่อยากมีความสุขเช่นนั้นบ้าง เกิดแรงปรารถนาที่จะซื้อหาสินค้าดังกล่าวมาบริโภค พึงสังเกตว่าสินค้าที่โฆษณาอย่างแพร่หลายหรือเป็นที่นิยมในตลาดระดับบน มักได้แก่ เสื้อผ้า รองเท้า กระเป๋าถือ เครื่องสำอาง ครีมนำรุงผิว หรือไม่ก็เป็นสินค้าที่บริโภคหรือใช้สอยในที่สาธารณะ เช่น โทรศัพท์มือถือ เครื่องเล่นMP3 หรือ รถยนต์ ทั้งนี้เพื่อแสดงตัวตนที่พึงปรารถนาให้ผู้อื่นได้เห็น^{๓๑}

ทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ของพุทธศาสนาอีกข้อที่ต้องทราบคือ พุทธศาสนาปฏิเสธเรื่องกามสุขัลลิกานุโยคหรือการบริโภคตามใจอยาก กล่าวคือกิเลสอยากกินอะไรเราก็หาอันนั้นมาใส่ปากซึ่งคนทั่วไปกำลังเป็นอย่างนี้ และอีกทางที่พุทธศาสนาเห็นว่าสุดโต่งไม่ควรดำเนินคือทรมานตนเอง (อัสติกิลมถานุโยค) เช่นเมื่อเกิดความหิวขึ้นก็บำเพ็ญตบะด้วยการอดอาหาร ไม่ยอมหาอะไรรับประทานด้วยเหตุผลว่าไม่ต้องการตามใจกิเลส การปฏิบัติเช่นนี้ก็จะทำให้ชีวิตลำบากไปอีกทางหนึ่ง ในทางแรกทำให้คนหลงมัวเมาในการหาวัตถุมาเสพ ส่วนทางที่สองปฏิเสธวัตถุอย่างสิ้นเชิงจนชีวิตต้องลำบาก ดังนั้นพุทธศาสนาซึ่งประกาศทางสายกลางจึงให้คนพึงวัตถุได้ระดับหนึ่ง คือสักแต่พออยู่รอดเท่านั้น ที่สำคัญคือต้องไม่เป็นทาสวัตถุนั้น(บริโภคด้วยปัญญา) แต่กลับเอาวัตถุมาเป็นบันไดในการสร้างคุณประโยชน์หรือพัฒนาตนเองสู่ขั้นสูงขึ้น ไป เช่นรถยนต์ ตามหลักการของพุทธศาสนานุญาตให้มีได้หากแต่ต้องไม่ตกเป็นทาส คือใช้รถยนต์เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกและปลอดภัยของตน ใช้อย่างไรที่มีประโยชน์เช่นเดินทางไกลไปสอนคนหรือบริการผู้อื่น แต่การใช้รถจะผิดทันทีหากเลือกรถที่หอนั้นเพราะมีชื่อเสียงราคาแพง เป็นที่ชื่นชมของสังคมและต้องตกเป็นทาสคือคอยห่วงใยดูแล กลัวผู้อื่นจะมาขโมยจิตใจต้องผูกติดกับรถจนขาดอิสระภาพ ดังนั้น การบริโภคเพื่อเกิดคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นนั้น คือการบริโภคที่สำเร็จผล การบริโภคตามแนวพุทธจะต้องประกอบด้วยเหตุผลของการบริโภค

^{๓๑} พระไพศาล วิสาโล, วิธีพุทธวิธีไทในยุคบริโภคนิยม, (ชัยภูมิ : วัดป่าสุคะโต, ๒๕๕๖), หน้า

คุณภาพชีวิตจะเป็นฐานสนับสนุน การพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ทำให้มนุษย์มีความสามารถในการจะดำรงชีวิตที่ดีงาม^{๓๒}

โดยสรุปแล้ว การบริโภคใช้สอยในเรื่องยานพาหนะนี้ ตามแนวทางของพระพุทธศาสนาแล้ว ก็ต้องอยู่บนพื้นฐานของความพอดี สิ่งที่ใช้สอยนั้นจะต้องนำมาซึ่งประโยชน์สูงสุด ไม่ใช่เพื่อเป็นการตอบสนองกิเลสด้วยรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส แต่เป็นการบริโภคที่มีปัญญาในการพิจารณาไตร่ตรอง ให้เหมาะสมกับฐานะของตนเอง เน้นความรู้จักพอประมาณ เมื่อบริโภคแล้วชีวิตต้องได้รับการพัฒนาไปสู่ทิศทางที่สูงขึ้นด้วยสติปัญญา สังคมและจิตใจเป็นต้น

๓.๖ เครื่องมือสื่อสาร

ในปัจจุบันผู้คนในสังคมไทยโดยส่วนใหญ่ จะเป็นสังคมแห่งข้อมูลข่าวสาร เป็นสังคมยุคใหม่ที่มีความต้องการสิ่งใดก็ได้เร็ว แม้แต่เรื่องของการขนส่งสินค้า การศึกษา การสาธารณสุข การปกครอง การบริหารราชการแผ่นดิน เป็นต้น สาเหตุที่ทำให้เกิดความรวดเร็วได้นั้นก็มาจากระบบเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารติดต่อกัน ที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดก็คือ โทรศัพท์เคลื่อนที่ อินเทอร์เน็ต เฟซบุ๊กส์ ไลน์ เป็นต้น

บางครั้งระบบสื่อสารเหล่านี้ก็ทำให้ผู้คนทั่วไปเกิดทัศนคติและพฤติกรรมการสื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ ในการสร้างชื่อเสียงต่อบุคคล โดยเฉพาะรอบออนไลน์ในยูทูป (Youtube) มีงานวิจัยบางเรื่องได้ทำการศึกษาถึงทัศนคติและพฤติกรรมของผู้รับสารอันจะนำไปสู่การสร้างความรู้เท่าทันสื่อ แนวโน้มในอนาคตก็มี ดังตัวอย่างเช่นผู้ให้สัมภาษณ์มีทัศนคติเชิงบวกต่อยูทูป และมีพฤติกรรมการสื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ โดยเฉพาะยูทูปอย่างสม่ำเสมอเนื่องจากทัศนคติที่มีต่อยูทูปว่าสามารถตอบสนองความต้องการของตนได้และเนื่องจากอัตราการเติบโตของจำนวนผู้ใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ในการสื่อสารทั้งในสังคมไทยและต่างประเทศสูงขึ้น ทำให้กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์มีพฤติกรรมปรับตัวให้ทันตามสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย พฤติกรรมที่แสดงออกมาในรูปแบบของการจัดทำคลิปวีดีโอที่กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์จัดทำขึ้นมาเป็นประเภทเพื่อความบันเทิง โดยแนวโน้มในอนาคตพบว่า ผู้คนในสังคมจะให้ความสำคัญต่อการสื่อสารผ่านยูทูปเพิ่มสูงขึ้น และมีแนวโน้มพฤติกรรมการใช้ยูทูป

^{๓๒} พระมหามิตร ฐิตปัญญา, ความรู้จักพอประมาณในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงในพระราชดำริ, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๔๘.

เป็นเครื่องมือในการสร้างความสำเร็จทั้งในด้านชื่อเสียง รายได้หรือทำการประชาสัมพันธ์ทางการตลาดของกลุ่มธุรกิจ^{๓๓}

เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและเพื่อก้าวให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงนั้น ทำให้คนในสังคมมีปฏิสัมพันธ์ด้วยภาษาและสัญลักษณ์ที่แตกต่างหลากหลายมากขึ้นกว่าเดิม สื่ออินเทอร์เน็ตเป็นสถาบันทางสังคมสถาบันหนึ่งที่มีบทบาทการขัดเกลาทางสังคม เป็นช่องทางทางการสื่อสารที่มีการเผยแพร่ข่าวมากในปัจจุบันและในอนาคต และจากการรับรู้ของกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีความเข้าใจอย่างละเอียดเกี่ยวกับยูทูปนั้น เนื่องจากกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์มีประสบการณ์ในการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์มาตลอด^{๓๔}

นอกจากนี้กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ยังมีความต้องการให้บุคคลมีพฤติกรรมการสื่อสารผ่านยูทูปในอนาคตอย่างเหมาะสมมากขึ้น คือไม่มีพฤติกรรมส่อไปในทางลามก อนาจาร หรือสร้างความเสียหายต่อบุคคลและสังคม โดยมองว่าเป็นสิ่งที่ผู้ส่งสารและรับสารต้องตระหนักถึง และภาครัฐที่มีอำนาจในการควบคุมดูแลควรหันมาให้ความสำคัญและสร้างแนวทางในการใช้ยูทูปอย่างถูกต้อง และมีมาตรการที่เด็ดขาดสำหรับผู้ฝ่าฝืน เพราะระบบการสื่อสารนี้มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์แบบกลุ่มต่อกลุ่ม มีการแพร่กระจายสูงมากในปัจจุบัน ยังรวมถึงที่มีลักษณะข้ามพรมแดนและการควบคุมการใช้อินเทอร์เน็ต จึงควรมีการขอความร่วมมือจากทุกฝ่าย และต้องมีมาตรการการบริหารจัดการการเผยแพร่ข้อมูล และเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมของเครื่องมือสื่อสารชนิดนี้อย่างเอาจริงเอาจัง^{๓๕}

เมื่อมองผ่านหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาแล้ว การบริโภคนิยมทำให้เราเป็นทาสของวัตถุและตกอยู่ในความหลงมากขึ้น การเป็นไทจากบริโภคนิยมจะต้องเริ่มต้นจากการมีปัญญาแลเห็นโทษและข้อจำกัดของมัน กล่าวคือเห็นว่า

๑. ในการได้มาซึ่งวัตถุสิ่งเสพเพื่อบริโภคนั้น เราต้องสูญเสียอะไรไปบ้าง เงินเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น เรายังต้องเสียเวลา พลังงาน และความสุสุขทางใจ และอาจต้องแลกกับสุขภาพ และความสัมพันธ์อันราบรื่นกับผู้คน ไม่เว้นแม้แต่คนในครอบครัว ใช่แต่เท่านั้นเมื่อได้มาแล้ว ก็ต้องเป็นภาระในการดูแลรักษา คอยห่วงกังวล แต่ไม่ว่าจะดูแลรักษาหรือห่วงกังวล

^{๓๓} พัชรภรณ์ ไกรชุมพล, ทศนคติและพฤติกรรมกรรมการสื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ในการสร้างชื่อเสียง กรณีศึกษายูทูป (Youtube), รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕), หน้า ๑-๒.

^{๓๔} ธนัสต์ เกษมไชยานนท์, ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการใช้เว็บไซต์ของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในเขตกรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์วารสารศาตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๙.

^{๓๕} วรภรณ์ วนาพิทักษ์, มาตรการการจัดการการเผยแพร่เนื้อหาที่ไม่เหมาะสมบนอินเทอร์เน็ตของประเทศไทย, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎิบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๓๖.

เพียงใด ในที่สุดสิ่งนั้นก็ต้องเสื่อมเสีย สูญหาย หรือพลัดพรากไปจากเรา มองให้กว้างออกไป วัตถุสิ่งเสพเหล่านี้ไม่ได้สร้างภาระให้เราคนเดียวเท่านั้น หากยังสร้างภาระให้แก่สังคม ยิ่งเราเสพมากเท่าไร ก็มีผลต่อสิ่งแวดล้อม อย่างน้อยก็ในรูปของขยะและมลพิษ

๒. วัตถุสิ่งเสพไม่สามารถให้ความสุขแก่เราได้อย่างแท้จริง มันให้อย่างมากแต่ความสะดวกสบายทางประสาททั้งห้า จริงอยู่ตอนที่เสพหรือได้มาใหม่ ๆ ก็มีความสุข แต่ความสุขนั้นก็จะเกิดขึ้นเพียงชั่วคราว ไม่นานความสุขก็จะกลายเป็นความทุกข์ อาหารไม่ว่าอร่อยเพียงใด แต่ถ้ากินทุกมื้อไปทั้งเดือน ก็ทำให้เอียนได้ เพลงไม่ว่าจะไพเราะเพียงใด หากฟังบ่อย ๆ ก็จจะรู้สึกเบื่อ แม้แต่เสื้อผ้าที่ให้ความสุขใจเมื่อสวมใส่ หรือโทรศัพท์มือถือที่ทำให้เจ้าของภูมิใจภูมิใจที่ได้อิโชนัวร์ แต่ไม่นานก็กลายเป็นของล้าสมัยที่ไม่มีใครอยากใช้ การเห็นโทษและข้อจำกัดของวัตถุสิ่งเสพ จะช่วยให้เรารู้เท่าทันการโฆษณา (ซึ่งล้วนแต่พูดถึงสิ่งดี ๆ ของสินค้า) และทำให้เราไม่หลงคล้อยตามบริโภคนิยมไปง่าย ๆ แต่การเห็นเพียงเท่านั้น ยังไม่พอ เราจะเป็นอิสระจากบริโภคนิยมได้ก็เพราะมีปัญหาแลเห็นทางเลือกที่ดีกว่าด้วย กล่าวคือ

๑) เห็นว่าความสุขที่แท้จริงนั้น อยู่ที่ใจเป็นสำคัญ วัตถุเป็นเพียงแค่ส่วนประกอบ แม้วัตถุหรือความสบายทางกายจะช่วยให้เรามีความสุข แต่ก็เพียงแค่ว่าระดับหนึ่งเท่านั้น เลยจากนั้นไปต้องอาศัยการรักษาใจอย่างถูกต้อง หากรักษาใจไม่ถูกต้อง แม้จะเป็นเศรษฐีพันล้าน หรือได้โชคหลายสิบล้านจากล็อตเตอรี่ ก็ยังฆ่าตัวตายได้ ในขณะที่คนจำนวนไม่น้อย มีเงินไม่มากแต่ก็มีความสุข บางคน ทั้ง ๆ ที่เป็นโรคร้าย ก็ยังพูดได้เต็มปากว่า “โชคดีที่เป็นมะเร็ง” หรือแม้เป็นโรคหัวใจจนเกือบตาย แต่ก็มองว่านั่นเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตที่เกิดขึ้นกับชีวิตของเขา กล่าวอีกนัยหนึ่งสุขหรือทุกข์ล้วนอยู่ที่ใจ วัตถุสิ่งเสพเป็นได้อย่างมากแต่อุปสรรคเสริมไปสู่ความสุข แต่หาใช่ตัวความสุขไม่ “ความสุขที่คุณดื่มได้” ในชีวิตจริงหาไม่

๒) การเปลี่ยนแปลงตัวตนหรือเป็นคนใหม่นั้น สำเร็จได้ก็ด้วยการกระทำ มิใช่เกิดจากการบริโภค การบริโภคนั้นทำได้อย่างมากเพียงแค่สร้างภาพลักษณ์ และไม่ว่าจะเปลี่ยนภาพลักษณ์อย่างไร ก็ไม่ได้ทำให้เราเป็นคนใหม่ไปได้ ร้ายกว่านั้นก็คือทำให้เราเป็นทาสของวัตถุสิ่งเสพ และเอาคุณค่าของตัวเองไปฝากไว้กับวัตถุ ซึ่งในที่สุดก็ทำให้เราไม่รู้สึกว่าตัวเองมีคุณค่าเลยจนกว่าจะมีวัตถุสิ่งเสพ เช่น สินค้าแบรนด์เนม อยู่ใกล้ตัว อันที่จริงคุณค่าในตัวเองเกิดขึ้นได้ก็จากการทำสิ่งดีงามและสร้างสรรค์ ซึ่งไม่เพียงเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นเท่านั้น หากยังผลย้อนกลับมาเปลี่ยนแปลงตัวเรา ทั้งกายและใจ ให้มีคุณภาพใหม่ และทำให้เราค้นพบคุณสมบัติที่แท้จริงในตัวเรา ความเป็นคนใหม่หรือสำนึกในตัวตนใหม่ที่ดีกว่าเดิม จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยเหตุนี้^{๓๖}

เมื่อปรากฏการณ์การบริโภคตามกระแสค่านิยมของคนในยุคโลกาภิวัตน์ ทวีความรุนแรงขึ้นอย่างไม่มีการจำกัด ซึ่งต่างจากแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธที่ส่งเสริมให้บริโภคตามความจำเป็น การรู้จักประมาณในการบริโภค การพิจารณาเสียก่อนจึงบริโภคปัจจัย ๔ ให้เป็นไป

^{๓๖} พระไพศาล วิสาโล, วิธีพุทธวิธีไทในยุคบริโภคนิยม, หน้า ๑๓-๑๔.

ตามความหมายและประโยชน์ของสิ่งนั้น พิจารณาให้เห็นคุณค่าแท้คือประโยชน์ และความจำเป็นของสิ่งนั้น และคุณค่าเทียมคือสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ไม่มีความจำเป็นหรือสิ่งที่เกินความจำเป็น ไม่ติดอยู่กับรูปเสียง กลิ่น รส ค่านิยมหรือกระแสนิยมของสังคม การยึดทางสายกลางในการบริโภค ไม่ตระหนี่จนเกินไปและสุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือยจนเกินขอบเขต โดยยึดหลักความพอดีให้สอดคล้องกับฐานะทางเศรษฐกิจและความสามารถของตน (มีชฌิมมาปฏิปทา) และความรู้หลักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเหมาะสม รู้จักแยกแยะในสิ่งที่จำเป็นและไม่จำเป็นต่อชีวิต หลีกเสี่ยงจากทางหายนะเป็นอยู่อย่างเหมาะสม โดยมีปัญญาเป็นเครื่องนำทาง การบริโภคที่ผิด เช่น การใช้จ่ายจนเกินฐานะความเป็นอยู่ของตน การหลงติดอยู่กับสิ่งยั่วยุทางกามารมณ์ การพนัน ยาเสพติดล้วนก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ ฉะนั้นผู้บริโภคจะต้องคำนึงถึงความจำเป็นและประโยชน์ของสิ่งนั้นเสียก่อน จึงบริโภคด้วยสติปัญญามีใช้บริโภคด้วยตัณหา จะเห็นได้ว่าการบริโภคทรัพย์หรือใช้จ่ายทรัพย์ที่หามาได้

จากกิจกรรมทางเศรษฐกิจพระพุทธศาสนามีอุดมการณ์อยู่ว่า ควรให้เป็นไปตามความจำเป็น ถูกต้อง และมีเหตุผล^{๓๗}

ดังนั้นเมื่อก้าวโดยสรุปแล้ว การบริโภคใช้สอยในเรื่องของเครื่องมือสื่อสาร ควรคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดในการติดต่อสื่อสาร เพื่อความเข้าใจในการประสานงานที่ตรงกัน ทำให้กิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้น เพื่อให้ไปสู่เป้าหมายปลายทางอันจะเป็นการรวดเร็วสะดวกแก่ผู้เกี่ยวข้อง แต่ไม่ใช่เป็นไปเพื่อความสวยงาม หรูหรา ราคาแพง เน้นการบริโภคที่ยี่ห้อ พิจารณาด้วยสติปัญญา ให้เหมาะสมกับกาลเทศะ สถานที่ กลุ่มบุคคล ไม่ก่อให้เกิดโทษทั้งแก่ตนเองผู้อื่น การใช้เครื่องมือสื่อสารจึงจำเป็นต้องเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตจิตใจของตนให้ดีขึ้น ให้ได้รับประโยชน์อย่างสูงสุดจากการใช้เครื่องมือสื่อสาร

๓.๗ สรุปท้ายบท

การบริโภคตามแนวพุทธ จึงเป็นการบริโภคโดยใช้ปัญญาในการพิจารณาให้รู้จักการบริโภคที่เป็นประโยชน์อย่างแท้จริง เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ให้มีความสมบูรณ์ เพื่อดำรงอยู่ได้ของชีวิต ไม่ใช่บริโภคตามกระแสค่านิยมของสังคมยุคใหม่ เพียงแค่เห็นว่าสวยงาม หรูหราสะดวกสบาย ที่เน้นความต้องการให้ตอบสนองความอยากที่ไม่เกิดประโยชน์ และไม่มีที่สิ้นสุดของการบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์ การใช้ปัญญาพิจารณาแล้วเสพบริโภคแบบนี้ เป็นจินตามยปัญญาข้อที่คิดแบบคุณค่าแท้ - คุณค่าเทียม คือการพิจารณาแล้วจึงใช้สอยบริโภค เพื่อสกัดกันหรือบรรเทาตัณหาไม่ให้กิเลสตัณหาเข้ามาครอบงำจิตใจ แล้วชักจูงพฤติกรรมต่อๆ ไปในชีวิตประจำวัน วิชา ความรู้ชนิดนี้จึงจำเป็นอย่างมาก ในการดำเนินชีวิตด้วยวิชาที่ต้อง

^{๓๗} กุลลินี มุทธากลิน, “การวิเคราะห์การบริโภคแนวพุทธปรัชญา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๒๐.

ปฏิบัติให้ถูกต้องเกี่ยวกับการบริโภค การใช้สอยวัตถุอุปกรณ์เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่ชีวิตจริง ๆ อย่างประหยัด มีประโยชน์สุขสูงสุดตามแนวพุทธ คนในสังคมสมัยนี้จึงถูกรอบงำและตกอยู่ภายใต้กระแสของวัตถุนิยมบริโภคนิยมที่ แรงมาก มีพฤติกรรมเลียนแบบการบริโภคซึ่งกันและกัน แม้มีรายได้ไม่เท่ากันและแม้ว่ารายได้จะลดลงแต่ก็ไม่เปลี่ยนแปลงการบริโภค หรือซื้อสินค้าตามกระแสนิยมเกินความสามารถของรายได้ อาจเป็นเพราะความเคยชิน จนบางที่ต้องนำเงินออมออกมาใช้ และนำไปสู่ปัญหาหนี้สินในที่สุด

การบริโภคที่ขาดสติปัญญา ตามกระแสนิยมด้านวัตถุ ผลตามมาจากบริโภคที่เกินความจำเป็นก็คือ เกิดปัญหาหนี้สิน รายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย และปัญหาอีกมากมายก็จะตามมา การบริโภคตามแนวพุทธ ความต้องการในการบริโภคนั้นมีอยู่ด้วยกัน ๒ ประเภท คือ ความต้องการที่เป็นต้นเหตุ ความทะยานอยากอันมีวิชาเป็นรากฐานเป็นความต้องการสิ่งตอบสนองปรนเปรออันไม่จำกัด และความต้องการที่เป็นฉันทะ เป็นความต้องการที่มีเหตุผลอันเกิดจากการใช้ปัญญาเป็นตัวนำในการพิจารณาอย่างแยบคายแล้วจึงบริโภค เพื่อความต้องการอันมุ่งตรงไปสู่เป้าหมายแท้จริงของชีวิต คือเพื่อบำบัดความต้องการให้ชีวิตมีคุณภาพที่สูงยิ่ง ๆ ขึ้นไปตามลำดับของการพัฒนา

การเสพบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์ โดยส่วนใหญ่แล้วก็จะเป็นการเสพบริโภคทั้งเรื่องของสารเสพติด การเสพบริโภคที่เกินฐานะความจำเป็น จนทำให้เกิดภาวะหนี้สินแก่ตนเอง เพราะเนื่องจากเห็นว่ายุคเสพบริโภคนิยมนี้ ชีวิตก็ต้องมีองค์ประกอบของชีวิตเพิ่มขึ้นถึงจะดูเป็นคนทันสมัย มีเกียรติ มีหน้าตาในสังคม เทียมค่านิยมที่สังคมส่วนใหญ่กำลังเสพบริโภคอยู่ แต่หารู้ไม่ว่าการเสพบริโภคนิยมที่กำลังเห็นว่าเป็นเรื่องหรูหราโก้เก๋มีเกียรติทันสมัยนั้น เป็นปัญหาชีวิตเกือบทั้งชีวิตเลยก็ว่าได้ การเสพปัจจัยสี่มีการเสพบริโภคอาหารการกินและการท่องเที่ยวเพื่อแสวงหาความสุขของตนให้มากกว่าเดิม ยิ่งโดยเฉพาะคนที่มีการศึกษาด้วยแล้วจะต้องพัฒนาความสุขของตนเองให้เลื่อนระดับไปสู่ขั้นที่สูงขึ้นให้ได้ เพราะโดยเป้าหมายของการศึกษาแล้วก็เพื่อพัฒนาตน การพัฒนาในที่นี้ไม่ใช่จะมุ่งแต่วิหาคำไรหรือหาความสุขที่ได้จากวัตถุนิยมเท่านั้น แต่ต้องเป็นคนที่มีความสุขได้ง่ายขึ้นในยุคบริโภคนิยมของยุคโลกาภิวัตน์ โดยพึ่งวัตถุให้น้อยลง ไปจนถึงขั้นสุดท้ายคือการพัฒนาจิต มีปัญหามองเห็นความเป็นจริง ไม่ถูกทุกข์บีบคั้น เมื่อสามารถพัฒนาไปจนถึงขั้นนี้ได้หรือแม้ยังไม่ถึง เพียงแต่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการแสวงหาความสุขที่ถูกต้อง ก็สามารถนำพาตนเอง และสังคมรอบข้างให้พ้นจากโลกบริโภคนิยมทางวัตถุ การดื่มเครื่องดื่มทุกชนิดที่ดื่มเข้าไปแล้วทำลายสุขภาพ เกิดปัญหาตามมาภายหลัง ไม่ว่าจะเป็นการเสียเงินทองที่ซื้อมาดื่ม ทำให้สุขภาพร่างกายเป็นโรคภัยไข้เจ็บ เกิดอุบัติเหตุเมื่อขับขี่ยานพาหนะ เกิดการทะเลาะวิวาท เพราะเหตุแห่งขาดสติควบคุมตนเองไม่ได้

การบริโภคตามแนวพุทธจึงถือว่าการดื่มที่ไม่เกิดคุณ ไม่มีประโยชน์ ไม่เป็นไปเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นได้ การเล่นตามแนวพุทธ ถือว่าเป็นสิ่งที่ไร้สาระไม่มีแก่นสารหาสาระแก่นสารของชีวิตไม่ได้ เป็นการปล่อยตัวเองให้หลงระเรีงไปกับกระแสบริโภคนิยม

ตามที่คนส่วนใหญ่เขาเข้าใจผิดกันว่าเป็นสิ่งทันสมัย ให้ความสุขได้ ทำให้หายเครียดจากปัญหาที่เผชิญอยู่ แต่ในที่สุดก็กลับมาเป็นทุกข์จากการเล่นนั้นอีกเหมือนเดิม เพราะเป็นการแก้ปัญหาด้วยการกลบทุกข์ ไม่ใช่การแก้ปัญหาด้วยการกำจัดทุกข์คือปัญญา จึงต้องมาหลงติดอยู่กับกระแสของระบบวัตถุนิยมที่กำลังครอบงำสังคมไทยไปแล้วในปัจจุบันนี้ การเที่ยวกลางคืนเป็นสิ่งที่พุทธศาสนาไม่สนับสนุน เพราะเป็นทางแห่งความเสื่อม เป็นที่เฟื่องฟูของผู้อื่น ลดความเชื่อถือในพฤติกรรมที่ไม่น่าไว้วางใจ การเที่ยวกลางคืนเป็นการทำลายสุขภาพ ทำให้ร่างกายของมนุษย์นั้นพักผ่อนไม่เพียงพอ ประสิทธิภาพการทำงานก็ลดน้อยตามความแข็งแรงของร่างกายไปด้วยกัน ในทางพุทธศาสนาถือว่าการเที่ยวกลางคืนเป็นอบายมุขหรือทางแห่งความเสื่อมอีกทางหนึ่งด้วย

คุณค่าที่ได้จากการบริโภคนั้น ขึ้นอยู่กับผู้บริโภคเองว่าจะเกี่ยวข้องกับบริโภคในแง่บวกหรือแง่ลบ เพราะการบริโภคพื้นฐานของมนุษย์นั้นมีเหมือนกัน ตามแนวพุทธเรียกว่า ปัจจัย ๔ ปัจจัยที่ว่านี้ คือ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่ และยารักษาโรค ย่อมมีความสำคัญต่อมนุษย์โดยทั่วไป แต่ในขณะที่เดียวกันก็อาจบังเกิดโทษภัยอันเกิดจากการบริโภคได้เช่นเดียวกัน หากขาดสติ ไม่รู้จักคุณค่าแท้ของปัจจัยทั้ง ๔ วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้และคุณค่าเทียม เพื่อให้เห็นความสำคัญของสิ่งต่างๆ โดยเฉพาะในการดำรงชีวิตของมนุษย์ คุณค่าของสิ่งที่มนุษย์เสพเข้าไป จึงเป็นได้ทั้งคุณค่าแท้ของการบริโภค และคุณค่าเทียมของการบริโภค

บทที่ ๔

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

๔.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวិเคราะห์ค่านิยมบริโภคนิยมตามแนวพระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์ ๒ ประการ คือ เพื่อศึกษาสภาพการบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์ และเพื่อวิเคราะห์ค่านิยมการบริโภคตามแนวพระพุทธศาสนา การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากพระไตรปิฎก คัมภีร์พุทธศาสนาอื่นๆ เอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธีวิเคราะห์เชิงพรรณนา จึงสรุปผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์

๔.๑.๑ สภาพการบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์

สรุปความได้ดังนี้ การบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์ เป็นการบริโภคตามกระแสค่านิยมบริโภคเพื่อตอบสนองความต้องการที่เกินความจำเป็นของตนเอง เน้นความหรูหรา หลงตามกระแสค่านิยม จนทำให้เกิดมีพฤติกรรมการเปลี่ยนแปลงด้วยความหลง เพราะเชื่อว่าถ้าได้บริโภคตามความต้องการนั้นแล้วจะดูโก้ และทันสมัยอยู่เสมอ เกินความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต แต่เป็นการบริโภคเพื่อตอบสนองความอยาก (ตัณหา) การใช้จ่ายทรัพย์เพื่อบริโภคนั้น ถ้าไม่มีการวางแผนในการใช้จ่ายให้ดีแล้วย่อมประสบปัญหาในการดำเนินชีวิตเพราะจะทำให้ทรัพย์ที่มีอยู่ไม่พอต่อการใช้จ่าย ปัญหาหนี้สินก็จะตามมา อาจทำให้เกิดความขัดแย้งหรือครอบครัวแตกแยก บางครั้งอาจถึงกับคิดสั้นก่ออาชญากรรมหรือทำร้ายตัวเองได้ เพราะเครียดกับหนี้สินท่วมหัว อันเกิดจากการบริโภคที่ขาดสติสัมปชัญญะ

การบริโภคอาหารที่โดยส่วนใหญ่แล้วก็คือขาดการพิจารณาถึงความพอดีในการบริโภค อะไรบริโภคแล้วให้โทษ อะไรบริโภคได้ให้ประโยชน์ การไม่บริโภคอาหารตามหลักโภชนบัญญัติ จึงเกิดผลตามมาต่อร่างกาย คือ เกิดปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพ เช่น โรคอ้วน โรคเบาหวาน โรคมะเร็ง โรคกระเพาะอาหาร ท้องอืดท้องเฟ้อ ทำให้เสียสุขภาพ ปัญหาทั้งหลายก็มาจากพฤติกรรมการกินและเรื่องของการกินเข้าไปนั่นเอง การเสพที่เป็นปัญหาคือการเสพที่เกินความจำเป็น การเสพด้วยความลุ่มหลง การเสพที่ขาดการใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง การเสพที่ไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์ ไม่เป็นไปเพื่อความพอดีของร่างกาย แต่กลับเสพติดสิ่งที่ไม่ใช่ของร่างกาย จนทำให้เกิดการสูญเสียทั้งทรัพย์สิน สุขภาพ และสติปัญญา ที่สำคัญคือทำให้เสียอนาคตไปเลยสำหรับเยาวชน ที่หลงผิดคิดว่าการเสพสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องดี เป็นสิ่งที่สังคมยอมรับ เมื่อเสพจนถึงที่สุดแล้วก็ไม่สามารถนำความสุขที่แท้จริงมาสู่ตนเองได้เลย การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ อันดับแรกเลยก็มาจากอุปนิสัยส่วนตัวที่อยากลองอยากรู้ในสิ่งใหม่ๆ ที่ยัง

ไม่รู้ไม่เคย ประการต่อมา ก็จะเป็นกลุ่มของเพื่อนที่สนิทกัน เข้าใจกัน ชอบสังสรรค์จากกลุ่มเล็กๆ ไปจนถึงกลุ่มใหญ่ เมื่อเข้าสังคมบ่อยๆ ก็จะกลายเป็นคนที่มีความเชื่อว่าเป็นเรื่องของสังคมและวัฒนธรรม เป็นเรื่องธรรมดาของคนทั่วไป สาเหตุที่ทำให้วัยรุ่นดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในปัจจุบันก็คือกระแสของสื่อโฆษณา และประการสุดท้ายเกิดจากความเครียดในชีวิต จึงทำให้หันมาดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เพื่อบรรเทาความเครียดหรือความทุกข์ การเล่นเกมพนัน ยังเป็นสิ่งที่ปรากฏให้เห็นอยู่เป็นประจำในสังคมไทย เพราะเกิดจากความลุ่มหลงที่คิดว่าจะนำพาตนเองให้ไปสู่ความร่ำรวยจากการเล่นไม่ว่าจะเป็นการเล่นพนัน หวย ล็อตเตอรี่ การเล่นเกมพนันฟุตบอล การเล่นเกมพนันแข่งม้า ล้วนแต่เป็นปัญหาของประเทศทั้งหมด เพราะสิ่งเหล่านี้เองจะนำมาซึ่งปัญหาโจรกรรม ลักขโมย ฉ้อโกง ปล้น จี๋ เป็นต้น เพื่อให้ได้เงินมาต่อทุนด้วยการเล่นเกมพนันต่อไป อีกอย่างไม่รู้จบ การเที่ยวในยุคโลกาภิวัตน์ โดยมากก็จะเป็นการเที่ยวกลางคืน เที่ยวแหล่งบันเทิง สถานเริงรมย์ต่างๆ เกิดความสนุกสนานจากการร้องเพลง เต้นรำ ดื่ม กิน เสพบริโภคทำให้เกิดความมีเมามา แม้แต่การเที่ยวสถานที่ให้บริการทางเพศอีกด้วย เป็นเหตุให้มีผู้ประกอบการเปิดกิจการในลักษณะนี้มากในปัจจุบัน เพราะคนนิยมใช้บริการทำให้ได้ผลกำไรมหาศาล แต่ผลเสียก็คือทำให้เด็กหรือเยาวชนที่กำลังอยู่ในวัยเรียนหรือวัยทำงานหลงใหล ในแสงสีเสียงจากการเสพบริโภคสิ่งเหล่านี้ยากที่จะแก้ได้

๔.๑.๒ ค่านิยมการบริโภคตามแนวพระพุทธศาสนา

การบริโภคตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นการบริโภคโดยใช้ปัญญาในการพิจารณาให้รู้จักการบริโภคที่เป็นประโยชน์อย่างแท้จริง เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ให้มีความสมบูรณ์ เพื่อดำรงอยู่ได้ของชีวิต ไม่ใช่บริโภคตามกระแสค่านิยมของสังคมยุคใหม่ เพียงแค่เห็นว่าสวยงามหรูหราสะดวกสบาย ที่เน้นความต้องการให้ตอบสนองความอยากที่ไม่เกิดประโยชน์ และไม่มีที่สิ้นสุดของการบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์ การใช้ปัญญาพิจารณาแล้วเสพบริโภคแบบนี้เป็นการบริโภคแบบคุณค่าแท้ การเสพปัจจัยสี่มีการเสพบริโภคอาหารการกินและการท่องเที่ยว เพื่อแสวงหาความสุขของตนให้มากกว่าเดิม ยิ่งโดยเฉพาะคนที่มีการศึกษาด้วยแล้ว จะต้องพัฒนาความสุขของตนเองให้เลื่อนระดับไปสู่ขั้นที่สูงขึ้นให้ได้ เพราะโดยเป้าหมายของการศึกษาแล้วก็เพื่อพัฒนาตน การพัฒนาในที่นี้ไม่ใช่จะมุ่งแต่วิธีหากำไรหรือหาความสุขที่ได้จากวัตถุนิยมเท่านั้น แต่ต้องเป็นคนที่มีความสุขได้ง่ายขึ้นในยุคบริโภคนิยมของยุคโลกาภิวัตน์ โดยพึงระวังให้หน่อยลง ไปจนถึงขั้นสุดท้ายคือการพัฒนาจิต มีปัญญามองเห็นความเป็นจริง ไม่ถูกทุกข์บีบคั้นเมื่อสามารถพัฒนาไปจนถึงขั้นนี้ได้หรือแม้ยังไม่ถึง เพียงแต่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการแสวงหาความสุขที่ถูกต้อง ก็สามารถนำพาตนเอง และสังคมรอบข้างให้พ้นจากโลกบริโภคนิยมทางวัตถุ การดื่มเครื่องดื่มทุกชนิดที่ดื่มเข้าไปแล้วทำลายสุขภาพ เกิดปัญหาตามมาภายหลัง ไม่ว่าจะเป็นการเสียเงินทองที่ซื้อมาดื่ม ทำให้สุขภาพร่างกายเป็นโรคภัยไข้เจ็บ เกิดอุบัติเหตุเมื่อขับขี่ยานพาหนะ เกิดการทะเลาะวิวาท เพราะเหตุแห่งขาดสติควบคุมตนเองไม่ได้ การดื่มตาม

แนวพุทธจึงถือว่าการดื่มที่ไม่เกิดคุณ ไม่มีประโยชน์ ไม่เป็นไปเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นได้ การเล่นตามพุทธ ถือว่าเป็นสิ่งที่ไร้สาระไม่มีแก่นสาร หาสาระแก่นสารของชีวิตไม่ได้ เป็นการปล่อยตัวเองให้หลงระเหิงไปกับกระแสบริโภคนิยม ตามที่คนส่วนใหญ่เขาเข้าใจผิดกันว่าเป็นสิ่งทันสมัย ให้ความสุขได้ ทำให้หายเครียดจากปัญหาที่เผชิญอยู่ แต่ในที่สุดก็กลับมาเป็นทุกข์จากการเล่นนั้นอีกเหมือนเดิม เพราะเป็นการแก้ปัญหาด้วยการกลบทุกข์ ไม่ใช่การแก้ปัญหาด้วยการกำจัดทุกข์คือปัญญา จึงต้องมาหลงติดอยู่กับกระแสของระบบวัตถุนิยมที่กำลังครอบงำสังคมไทยไปแล้วในปัจจุบันนี้ การเที่ยวกลางคืนเป็นสิ่งที่พุทธศาสนาไม่สนับสนุน เพราะเป็นทางแห่งความเสื่อม เป็นที่เฟื่องเลี้ยงของผู้อื่น ลดความเชื่อถือในพฤติกรรมที่ไม่น่าไว้วางใจ การเที่ยวกลางคืนเป็นการทำลายสุขภาพ ทำให้ร่างกายของมนุษย์นั้นพักผ่อนไม่เพียงพอ ประสิทธิภาพการทำงานก็ลดน้อยตามความแข็งแรงของร่างกายไปด้วยกัน ในทางพุทธศาสนาถือว่าการเที่ยวกลางคืนเป็นอบายมุขหรือทางแห่งความเสื่อมอีกทางหนึ่งด้วย

คุณค่าที่ได้จากการบริโภคนั้น ขึ้นอยู่กับผู้บริโภคเองว่าจะเกี่ยวข้องกับบริโภคในแง่บวกหรือแง่ลบ เพราะการบริโภคพื้นฐานของมนุษย์นั้นมีเหมือนกัน การบริโภคตามแนวพุทธเรียกว่าปัจจัย ๔ ปัจจัยที่ว่ามี คือ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่ และยารักษาโรค ย่อมมีความสำคัญต่อมนุษย์โดยทั่วไป แต่ในขณะที่เดียวกันก็อาจบังเกิดโทษภัยอันเกิดจากการบริโภคได้เช่นเดียวกัน หากขาดสติ ไม่รู้จักคุณค่าแท้ของปัจจัยทั้ง ๔ วิธีคิดแบบรู้จักคุณค่าแท้และคุณค่าเทียม เพื่อให้เห็นความสำคัญของสิ่งต่างๆ โดยเฉพาะในการดำรงชีวิตของมนุษย์ คุณค่าของสิ่งที่มนุษย์เสพเข้าไป จึงเป็นได้ทั้งคุณค่าแท้ของการบริโภค และคุณค่าเทียมของการบริโภค

ดังนั้น การบริโภคตามแนวพระพุทธศาสนา จึงขึ้นอยู่กับวัตถุที่บริโภคต้องเป็นสิ่งที่เกิดเหมาะสมกับความต้องการของชีวิต เป็นประโยชน์สูงสุดต่อสุขภาพกาย ไม่เป็นไปเพื่อทำลายชีวิตหรือสุขภาพกาย อันเป็นสาเหตุของปัญหาจนทำให้เกิดโทษภัยต่างๆ ตามมา และต้องรู้จักประมาณในการบริโภค ด้วยการใช้สติปัญญาพิจารณาไตร่ตรองอย่างสมเหตุสมผล ไม่มากเกินไปจนเกินความจำเป็น และไม่น้อยไปจนรู้สึกขาดแคลน

๔.๒ อภิปรายผล

คนในสังคมสมัยนี้ถูกรอบงำและตกอยู่ภายใต้กระแสของวัตถุนิยมบริโภคนิยมที่แรงมาก มีพฤติกรรมเลียนแบบการบริโภคซึ่งกันและกัน แม้มีรายได้ไม่เท่ากันและแม้ว่ารายได้จะลดลงแต่ก็ไม่เปลี่ยนแปลงการบริโภค หรือซื้อสินค้าตามกระแสค่านิยมเกินความสามารถของรายได้ อาจเป็นเพราะความเคยชิน จนบางที่ต้องนำเงินออมออกมาใช้ และนำไปสู่ปัญหาหนี้สินในที่สุด ทำให้เกิดผลกระทบตามมา เพราะการไม่บริโภคอาหารตามหลักโภชนบัญญัติ จึงเกิดผลตามมาต่อร่างกาย คือ เกิดปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพ เช่น โรคอ้วน โรคเบาหวาน โรคมะเร็ง โรคกระเพาะอาหาร ท้องอืดท้องเฟ้อ ทำให้เสียสุขภาพ ปัญหาทั้งหลายก็มาจากพฤติกรรมการกิน

และเรื่องของอาหารที่กินเข้าไปนั้นเองสอดคล้องกับแสง นิลนามะ ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง จริยธรรมการบริโภคในพระพุทธศาสนาเถรวาทพบว่า การบริโภคที่ดีหากว่ารู้จักคบบุคคลที่ บริโภคปัจจัย ๔ ด้วยปัญญา หากเลือกคบบุคคลที่ไม่ดี การบริโภคปัจจัย ๔ ก็มีแนวโน้มไม่ดี ด้วย หากเลือกคบบุคคลดีมีปัญญาการบริโภคปัจจัย ๔ ก็จะมีประโยชน์เกิดคุณค่าในการบริโภค อย่างแท้จริง การเสพที่เป็นปัญหาคือการเสพที่เกินความจำเป็น การเสพด้วยความลุ่มหลง การ เสพที่ขาดการใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง การเสพที่ไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์ ไม่เป็นไปเพื่อ ความพอดีของร่างกาย ทำให้เกิดการสูญเสียทั้งทรัพย์สิน สุขภาพ และสติปัญญา เสียอนาคต สำหรับเยาวชน การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่เกินขนาด โทษตามมาก็คือทำให้เกิดโรคร้ายไข้ เจ็บต่างๆ จิตใจหลงยึดติดในรสชาติของเครื่องดื่ม จนเกิดความเคยชินติดเป็นอุปนิสัย มีปัญหา ครอบครั้ว เกิดการทะเลาะวิวาท เกิดหนี้สิน เสียงต่อการเกิดอาชญากรรม อุบัติเหตุ และปัญหา สังคม สอดคล้องกับกุลลินี มุทธากลิน ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์การบริโภคแนว พุทธปรัชญาพบว่า เมื่อปรากฏการณ์การบริโภคตามกระแสค่านิยมของคนในยุคโลกาภิวัตน์ ทวี ความรุนแรงขึ้นอย่างไม่มีการจำกัด การหลงติดอยู่กับสิ่งยั่วยุทางกามารมณ์ การพนัน ยาเสพติด สิ่งเหล่านี้เองจะนำมาซึ่งปัญหาโจรกรรม ลักขโมย ฉ้อโกง ปล้น จี้ เป็นต้น เพื่อให้ได้เงินมาต่อ ทุนด้วยการเล่นพนันต่อไปอีกอย่างไม่รู้จัก

การเล่นในยุคโลกาภิวัตน์ โดยส่วนใหญ่เป็นการเล่นเพื่อหวังประโยชน์จากเรื่องเงินที่ ลงพนัน หวังความร่ำรวยที่เกิดจากความอยาก ทำให้เสียทรัพย์สิน การเล่นตามแนวพุทธ ถือว่าเป็น สิ่งที่ไร้สาระไม่มีแก่นสาร หาสาระแก่นสารของชีวิตไม่ได้ เป็นการปล่อยตัวเองให้หลงระเหิงไป กับกระแสบริโภคนิยม สอดคล้องกับ สมประวิณ มั่นประเสริฐ ได้ทำการศึกษาเรื่องการศึกษา สถานการณ์ พฤติกรรมและผลกระทบการพนันในประเทศไทย : กรณีศึกษาเชิงปริมาณด้วย แบบจำลองเศรษฐศาสตร์พบว่า ปัจจัยกำหนดและลักษณะของผู้ที่เคยเล่นการพนัน และผู้ที่ยังคง เล่นการพนันมีความแตกต่างกัน บุคคลที่มีปัญหาทางครอบครัว คือสถานะภาพหม้าย หย่า หรือ แยกกันอยู่มีแนวโน้มที่จะทดลองเล่นการพนันได้ง่ายกว่ากลุ่มอื่นๆ การเที่ยวในยุคโลกาภิวัตน์ โดยมากก็จะเป็นการเที่ยวกลางคืน เที่ยวแหล่งบันเทิง สถานเริงรมย์ต่างๆ ทำให้เด็กหรือ เยาวชนที่กำลังอยู่ในวัยเรียนหรือวัยทำงานหลงใหล ในแสงสีเสียงสอดคล้องกับอดีตวีร หลายชู ุไทยและคณะ ได้ทำการศึกษาเรื่อง การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ครั้งแรกและการดื่มแบบเมา หัวราน้ำของเยาวชนอำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิติย์ พบว่า สุราเป็นสาเหตุสำคัญของการทะเลาะ วิวาท ทำร้ายร่างกายเกิดปัญหาครอบครัว ผลกระทบที่เกิดจากการบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์ จึง ทำให้เกิดปัญหาจากการบริโภคตามมา เช่น ปัญหาหนี้สิน ปัญหาครอบครัว ปัญหาในหน้าที่การ งาน ปัญหาการครองชีพ เป็นต้น ทั้งหมดนี้ล้วนแล้วแต่เกิดจากการบริโภควัตถุนิยมด้วยความ รู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือขาดสติปัญญาพิจารณาไตร่ตรองก่อนจึงบริโภค จนทำให้กลายเป็นสังคม บริโภคนิยม สอดคล้องกับเสริมสกุล บุญภักดี ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ค่านิยมและพฤติกรรมในการ ดำรงชีวิตของข้าราชการครูที่มีหนี้สิน อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลกพบว่า ข้าราชการครูมี

ค่านิยม และพฤติกรรมในการใช้ของฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น ค่านิยมจึงมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของข้าราชการครูที่มีหนี้สินมากกว่าด้านอื่นๆ

เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว การบริโภคตามพุทธ จึงเป็นการบริโภคโดยใช้ปัญญาในการพิจารณาไตร่ตรองให้รู้จักการบริโภคที่เป็นประโยชน์อย่างแท้จริง เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ให้มีความสมบูรณ์ เพื่อดำรงอยู่ได้ของชีวิต ไม่ใช่บริโภคตามกระแสค่านิยมของสังคมยุคใหม่ ที่เน้นความต้องการเพื่อตอบสนองความอยากที่ไม่เกิดประโยชน์ และไม่มีที่สิ้นสุดของการบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์ การบริโภคที่ขาดสติปัญญาในการพิจารณาไตร่ตรอง ผลตามมาจากการบริโภคก็คือ เกิดปัญหาหนี้สิน รายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย และปัญหาอีกมากมายก็จะตามมา จากการเสพบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์ ไม่ว่าจะเป็นการกิน การเสพ การดื่ม การเล่น การเที่ยวในยุคโลกาภิวัตน์ โดยส่วนมากแล้วจะเป็นการบริโภคเพื่อสนองความอยากที่เกินความจำเป็น เน้นความหรูหรา โก้เก๋ มีเกียรติในสังคม ตามแนวพุทธจึงถือว่าการบริโภคที่ไม่เกิดคุณ ไม่มีประโยชน์ ไม่เป็นไปเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นได้ ไร้สาระไม่มีแก่นสาร เป็นการปล่อยตัวเองให้หลงระเหิงไปกับกระแสบริโภคนิยม ตามที่คนส่วนใหญ่เขาเข้าใจผิดกันว่าเป็นสิ่งทันสมัย ให้ความสุขที่แท้จริงได้ แต่สุดท้ายแล้วกลับทำให้ตนเองเป็นทุกข์จากการบริโภคที่เกินความจำเป็นนั้นเสมอ คุณค่าที่ได้จากการบริโภคนั้น จึงขึ้นอยู่กับผู้บริโภคเองว่าจะเกี่ยวข้องกับการบริโภคในแง่บวกหรือแง่ลบ เพราะการบริโภคพื้นฐานของมนุษย์นั้นมีเหมือนกัน ตามพุทธเรียกว่าปัจจัย ๔ ปัจจัยที่ว่านี้ คือ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่ และยารักษาโรค ย่อมมีความสำคัญต่อมนุษย์โดยทั่วไป แต่ในขณะที่เดียวกันก็อาจบังเกิดโทษภัยอันเกิดจากการบริโภคได้เช่นเดียวกัน หากขาดสติ ไม่รู้จักคุณค่าแท้ของปัจจัยทั้ง ๔ ดังนั้น การบริโภคอย่างรู้คุณค่าแท้ และคุณค่าเทียม จึงเป็นการบริโภคเพื่อให้เห็นความสำคัญของสิ่งต่างๆ โดยเฉพาะในการดำรงชีวิตของมนุษย์ คุณค่าของสิ่งที่มนุษย์เสพเข้าไป จึงเป็นได้ทั้งคุณค่าแท้ของการบริโภค และคุณค่าเทียมของการบริโภค

ในพุทธศาสนามีศีลประเภทหนึ่ง เรียกว่าปัจจัยสันนิสิตศีล หรือการพิจารณาก่อนบริโภคปัจจัยสี่ว่าบริโภคตรงตามจุดมุ่งหมายของสิ่งนั้นหรือไม่ แต่ปัจจุบันเรามีสิ่งเสพสิ่งบริโภคมากมายนอกเหนือปัจจัยสี่ จึงควรนำศีลข้อนี้ไปใช้กับการบริโภคใช้สอยสิ่งอื่นด้วย คือ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ยานพาหนะ และเครื่องมือสื่อสาร กล่าวคือพิจารณาก่อนใช้เพื่อเตือนตนให้ใช้ในทางที่เป็นคุณประโยชน์ มิใช่ก่อโทษทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

๔.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิเคราะห์การบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์ตามแนวพุทธ ทำให้เห็นแล้วว่าการบริโภคนั้นเป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการที่จำเป็น และเป็นไปเพื่อตอบสนองในการปรนเปรอตนเองด้วยวัตถุนิยมที่เกินความจำเป็น จนเกิดปัญหาเรื่องต่างๆ ตามมา ดังนั้น การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยต้องการเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ๒ ข้อ คือ

๑. ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดจากการบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์ตามแนวพุทธ และแนวทางแก้ไขปัญหา

๒. ศึกษาวิเคราะห์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริโภคตามแนวพุทธเพื่อหาทางออกให้กับข้าราชการครูในทุกสังกัดที่ประสบปัญหาหนี้สิน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย .กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

จิรศักดิ์ สุรงค์พิพพรรณ. เศรษฐศาสตร์ทั่วไป. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กรุงเทพ, ๒๕๕๐.

สฤณี อาชวานันทกุล. วิชาสุดท้ายที่มหาวิทยาลัยไม่ได้สอน เล่ม ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๕,

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเพ่นบุคส์, ๒๕๕๑.

โจ โดมิงเกซ และวิกกีโรบี. จะเลือก เงินหรือชีวิตเปลี่ยนทัศนคติต่อเงินสู่อิสรภาพของชีวิต.

แปลโดย พล วงษ์พุกษ์, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง,

๒๕๕๖.

โจอมณฑาณี ตันตีสุข. เงินเรื่องใหญ่ที่โรงเรียนไม่เคยสอน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์

ออฟฟิสเมท, ๒๕๕๗.

ชูเมกเกอร์ อี เอฟ. “จิวแต่แจ้ว” เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ. แปลโดย สมบูรณ์ ศุภศิลป์,

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘.

ณัฐนันต์ ยศปัญญา. ค่านิยมที่สำคัญและเด่นชัดของวัยรุ่นยุคบริโภคนิยม. คณะ

เศรษฐศาสตร์ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔.

ดาร์สลีรี อุทยานานนท์. เศรษฐศาสตร์ผู้บริโภค. ม.ป.ม : ม.ป.ป..

เดือน คำดี, ดร. ศาสตราจารย์. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑.

ทับทิม วงศ์ประยูร. หลักเศรษฐศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : วี.เจ.พรีนติ้ง, ๒๕๔๑

ทรงเกียรติ ปิยะกะ. ยัมสูเรียนรู้ยาเสพติด. กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๔๕.

ธีโชติ เกิดแก้ว. พระพุทธศาสนากับปัญหาสังคม. กรุงเทพมหานคร : สีสต์วัน, ๒๕๔๗.

_____. พุทธปรัชญา มิติการมองโลกและชีวิตตามความจริง. สมุทรปราการ :

โครงการสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, ๒๕๕๓.

ธงชัย สันติวงษ์. การวางแผนเชิงกลยุทธ์. พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทย

วัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๔๐.

- นุสรุ บุญสนอง. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหารธุรกิจ**. กรุงเทพมหานคร : หอรัตนชัย
การพิมพ์, ๒๕๔๙.
- เบอร์นาร์ต ลีตาร์. **เงินตราแห่งอนาคต**, แปลโดย จินตลา วิเศษกุล, พิมพ์ครั้งที่ ๒,
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สวนเงินมีม. ๒๕๔๗.
- ปิ่น มุกกันต์, พ.อ. **ประมวลศัพท์ ๖ ศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : พัฒนาวิชาการ (๒๕๓๕)
จำกัด, ๒๕๓๙.
- _____. **พุทธศาสตร์ ภาค ๓**. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- _____. **มงคลชีวิต ภาค ๑**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕
- ประภัสสร บุญมี. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจ**. มหาสารคาม : หยกศึกษา
ภัณฑ์และการพิมพ์, ๒๕๕๓.
- ประกอบ ทองมา. **เศรษฐกิจพระชนะเชิงประวัติศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ต้น
หมาก, ๒๕๓๖.
- ประเวศ วะสี, ศ.นพ. **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม: แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจ
สังคม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๒.
- พุทธทาสภิกขุ. **สรรณิพนธ์พุทธทาสว่าด้วยวิถีประชาธิปไตยและหัวใจเศรษฐกิจพอเพียง**.
กรุงเทพมหานคร : คณะอนุกรรมการฝ่ายพุทธทาสศึกษา, ๒๕๕๐.
- พระไพศาล วิสาโล. **พุทธศาสนาในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต**.
กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖.
- พระไพศาล วิสาโล. **พุทธศาสนากับบริโภคนิยม**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๕.
- พระเทพวิสุทธิญาณ (อุบล นนทโก). **อธิบายธรรมวิภาค ปริเฉทที่ ๑**. กรุงเทพมหานคร :
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). **ทางออกจากระบบเศรษฐกิจที่ครอบงำสังคมไทย**.
กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๒.
- พระมหาภูฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี). **ธรรมะกับการลงทุนสู่เศรษฐกิจที่สดใส**. กรุงเทพมหานคร
: ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, ๒๕๕๓.
- พระธรรมกิตติวงศ์. **ธรรมสารเทศนา**. กรุงเทพมหานคร : หจก. สามลดา, ๒๕๔๗.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **ธรรมบุญชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : กองทุนอริยมรรค, ๒๕๔๕.
- _____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ : ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- _____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร
: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

- _____ . **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- _____ . **ชีวิตที่สมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๘.
- _____ . **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๑.
- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช. **คำพ่อสอน : ประมวลพระบรมราชาวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสุขในการดำเนินชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรุงเทพ, ๒๕๔๘.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๘.
- _____ . **วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ สยาม, ๒๕๕๑.
- พระมหาสมปอง มุกิโต. **คัมภีร์อภิธานวรรณนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๒.
- พระราชธรรมนิเทศ(ระแบบ จิฐิตญาโณ). **ธรรมปริทรรศน์**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- _____ . **มองเขา มองเรา**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : พรศิวการพิมพ์, ๒๕๓๕.
- พระอัครคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ) และรองศาสตราจารย์จำลอง สารพัดนึก. **พจนานุกรมบาลี – ไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประยูรพรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๓๘.
- พุทธทาสภิกขุ. **ความสุขที่แท้**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๒๓.
- _____ . **ชุมนุมปาฐกถา ชุด พุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๔๐.
- มานพ นักการเขียน, ผศ. **มนุษย์กับการใช้เหตุผล จริยธรรมและสุนทรียศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : เอ็มพันธ์, ๒๕๔๖.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานคร : บริษัทนามมีบุ๊คส์พับลิชชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๖.
- วัชระ งามจิตเจริญ. **พุทธศาสนาเถรวาท**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒.
- วรากร สามโกเศศ. **รู้จักใช้เข้าใจเงิน**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทดาวฤกษ์คอมมิวนิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๘.
- วัลลภ พรหมทอง. **เกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๔๓.

วคิน อินทสระ. **พุทธปรัชญาเถรวาท**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์,

๒๕๓๓

ศิริวรรณ เสรีรัตน์. **พฤติกรรมผู้บริโภค**. กรุงเทพมหานคร : วิสทิพย์พัฒนา, ๒๕๓๘

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างสุขภาพ. กรุงเทพมหานคร : สสส., ๒๕๔๘.

สภาการศึกษาหมามกุฏราชวิทยาลัย. **พระพุทธศาสนากับเศรษฐกิจ**. พิมพ์ครั้งที่ ๔.

กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

สมบูรณ์ ศิริสัญญาหิรัญ. **เอกสารคำสอนสัมมนาทฤษฎีองค์การและการจัดการ**. นครปฐม :

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๕๓.

สมลักษณ์ สันติโรจนกุล. **เศรษฐศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๓๘.

เสรีนิยม แก้วสกุล และคณะ. **เศรษฐศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : ไฮเอ็ดพับลิชชิง, ๒๕๓๗.

สุกัญญา เออมิธรรม. **บทความประกอบธุรกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาอาชีพ**. คณะมนุษย

ศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๓ เมษายน -

มิถุนายน ๒๕๔๖.

สุณี จัตราคม. **เศรษฐศาสตร์แนวพุทธปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง,

๒๕๑๖.

สุพานี สฤษฏีวานิช. **การบริหารเชิงกลยุทธ์ แนวคิด และทฤษฎี**. พิมพ์ครั้งที่ ๓,

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓.

สุเมธ ตันติเวชกุล. **ใต้เบื้องพระยุคลบาท**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๔.

สุรเกียรติ์ เสถียรไทย. **ทฤษฎีใหม่ในหลวงวิจิตรที่พอเพียง**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์

ร่วมด้วยช่วยกัน, ๒๕๔๓.

สุวรรณ สตาอานันท์. **เงินกับศาสนาเทพยุทธแห่งยุคสมัย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์

มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๒.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. **ธุรกิจทั่วไป : ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจ**.

กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๖.

อดุลย์ ตันประยูร. **ปัญหาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่บาร์มีการพิมพ์, ๒๕๒๔.

อนิวัช แก้วจำนง. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับธุรกิจ**. สงขลา : บริษัท นำศิลป์โฆษณา จำกัด,

๒๕๕๓.

อภิชัย พันธเสน. **พุทธเศรษฐศาสตร์ วิชาการ ทฤษฎีและการประยุกต์กับ**

เศรษฐศาสตร์สาขาต่าง ๆ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๔๔.

(๒) บทความ :

พระไพศาล วิสาโล. พุทธศาสนากับบริโภคนิยม. [ออนไลน์] แหล่งที่มา, <http://www.visalo.org>.
[๑๐ มี.ค. ๕๗].

บทความจาก : bejame.comSatunInfo : คนไทยกับการเสพติดการเป็นหนี้
www.satuninfo.com/articles/frontend/detail/id/32

(๓) วิทยานิพนธ์

การศึกษาพฤติกรรมการบริโภคอาหารฟาสต์ฟู้ดของนักศึกษาชั้นปีที่ ๑ สถาบันเทคโนโลยีพระ
จอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : สถาบัน
เทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๕๔.

คณะกรรมการควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แห่งชาติ. นนทบุรี : ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา,
๒๕๕๖.

ฉัตรภา หัตถโกศ. การเสพติดอาหาร. รายงานการวิจัย, คณะสาธารณสุขศาสตร์ :
มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๕.

ณิชาภา เสาร์ม. การศึกษาปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการตลาดที่มีผลต่อพฤติกรรมการเที่ยว
สถานเริงรมย์ของนักศึกษาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. รายงาน
การวิจัย, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, ๒๕๕๓.

บัณฑิต ศรีไพศาล. รายงานวิจัยสถานการณ์สุราประจำปี พ.ศ.๒๕๕๓. นนทบุรี : ศูนย์วิจัย
ปัญหาสุรา, ๒๕๕๓.

ปรีชา บุญศรีตัน. พุทธจริยศาสตร์กับการกิน. รายงานการวิจัย, เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัย
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พจนารถ หอมประสิทธิ์. การบริโภคนิยมของคนชนบท. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, ๒๕๕๐.

พิพัฒน์ ยอดพฤติการ. การใช้การสร้างตัวชี้วัดเพื่อวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงโดยเปรียบเทียบกับ
พุทธเศรษฐศาสตร์. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๐.

พุทธิตา รักพงศ์. การศึกษาเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีโภควิภาค ๔. สาร
นิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช
วิทยาลัย), ๒๕๕๑.

พระมหาจุลศักดิ์ จิรวฑฒโน. แนวคิดและวิธีการแก้ปัญหาเศรษฐกิจแนวพุทธของปราชญ์อีสาน,
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๗.

- พระมหาศิริวัฒน์ อริยมณี (จันท๊ะ). การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจากมุมมอง
ของพระพุทธศาสนา. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๖.
- พระธานี เขมรมุโม (จำปา). ศึกษาสัมมาอาชีวะในพระไตรปิฎก. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**
(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๐.
- พระมหาสมโภช จิตติญาโณ (ศรีพันธ์). ศึกษาวิเคราะห์เศรษฐศาสตร์ตามแนวพระไตรปิฎก.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬา
ลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๕.
- พระมหาสายัญญ์ สิริปญโญ, หลักระบวนวิชาในพระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจ,
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬา
ลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๒.
- พระวิทยา ญาณสาโร (คัมภีร์). ศึกษาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับหลักพุทธ
ธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔.
- มณูญ มุขข์ประดิษฐ์. มัชฌิมาปฏิบัติในพระไตรปิฎกกับทางสายกลางในแนวคิดเศรษฐกิจ
พอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**,
(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๕.
- ศรีลำยอง สังข์ศิริ. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงต่อสตรีในครอบครัวในชุมชนแออัด
เขตเทศบาลนครขอนแก่น : กรณีศึกษาชุมชนเทพารักษ์ ๔. ขอนแก่น :
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๕.
- ศลาลิน ดอกเข็ม. การบริโภคอาหารของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นใน
กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, คณะสถิติประยุกต์ :
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๔.
- สุทธิลักษณ์ ตั้งกุลบริบูรณ์. องค์ความรู้เรื่องสาเหตุ ปัจจัยและกลไกของการบริโภคสุรา.
นนทบุรี : ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา, ๒๕๕๓.
- สมประวิณ มั่นประเสริฐ. การศึกษาสถานการณ์ พฤติกรรมและผลกระทบการพนันใน
ประเทศไทย : กรณีศึกษาเชิงปริมาณด้วยแบบจำลองเศรษฐศาสตร์. รายงาน
การวิจัย, กรุงเทพมหานคร : สสส,
- อดิศจัย หลายชูไทยและคณะ. การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ครั้งแรกและการดื่มแบบ
เม้าท์วอร์น้าของเยาวชนอำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี. คณะวิทยาศาสตร์และ
เทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ๒๕๕๕.

อนุกุล พลศิริ. **ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการบริโภคอาหารของนักศึกษา**
มหาวิทยาลัยรามคำแหง. รายงานการวิจัย, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย
รามคำแหง, ๒๕๕๑.

๒. ภาษาอังกฤษ

O.C. Ferrell, John Fraedrich, and Linda Ferrell, **Business Ethics : Ethical Decision**
Making and Cases, 6 the (Boston : Houghton Mifflin, 2008).

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ** : นายทิพย์ภวิษณ์ ไสชาติ
- เกิด** : ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๑
- สถานที่เกิด** : ๔๓/๔ หมู่ที่ ๑๕ บ้านศรีภูทอง ตำบลโนนสะอาด อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู ๓๙๑๘๐
- การศึกษา** : น.ธ.เอก สำนักศาสนศึกษาวัดโพธาราม จังหวัดเพชรบูรณ์
 ป.ธ. ๓ สำนักเรียนวัดกาญจนสิงหาสน์ กรุงเทพมหานคร
 มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนปริยัติสามัญวัดไพโรสถณ์ศักดาราม จังหวัดเพชรบูรณ์
 ป.ว.ค. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
 พธ.บ. (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
 พธ.ม. (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
- ประสบการณ์** : - อดีตครูพระช่วยสอนศีลธรรม สังกัดกรุงเทพมหานคร พ.ศ.๒๕๔๕
 - อดีตอาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ห้องเรียนวัดไพโรสถณ์ศักดาราม (พระอารามหลวง) อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๗
 - อดีตผู้อำนวยการศูนย์ปฏิบัติธรรมธรรมรตา วัดตาลเรียง บ้านผือ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๓๗ พ.ศ.๒๕๕๕
 - อดีตพระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ ๑๕/๒๕๕๒ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
- สถานที่ทำงาน** : ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองชัยภูมิ
- ปีที่เข้าศึกษา** : ๒๕๕๔
- ที่อยู่ปัจจุบัน** : ๕๐ หมู่ ๘ บ้านหนองนาแซง ต.หนองนาแซง อ.เมือง จ.ชัยภูมิ ๓๖๐๐๐
- เบอร์โทรศัพท์** : ๐๘๗ - ๙๕๐ ๐๐๔๖